

„Myślę – działam– idę w świat”

**PROGRAM NAUCZANIA
WCZESNOSZKOLNEGO
Z JĘZYKIEM ANGIELSKIM**

Skalmierzyce 2015

Publikacja w ramach projektu konkursowego „ Nowy program – nowe szanse”, Priorytet III. Wysoka jakość systemu oświaty, Działanie 3.3. Poprawa jakości kształcenia, Poddziałanie 3.3.4. Modernizacja treści i metod kształcenia – projekty konkursowe

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Publikacja dystrybuowana bezpłatnie.

Recenzenci

mgr Anna Rutkowska, mgr Joanna Dembowa

Autorki projektu i koncepcji programu nauczania

Małgorzata Sulewska, Ewelina Stachowicz - Zych

Autorzy programu

Anna Dziadkiewicz, Agnieszka Florczak, Dorota Gąsior, Eliza Jarmołowicz, Izabela Kaczmarek, Justyna Krawczyk, Aneta Kryszczak, Magdalena Kubacka, Jolanta Łęcka, Beata Sochacka, Danuta Szymczak, Krystyna Szczegóra, Małgorzata Urbańska

Konsultacje merytoryczne projektu

Małgorzata Kraszkiewicz, Wojciech Kos, Anna Gębka - Suska

Rysunek na okładce

Marysia, uczennica klasy III

Spis treści

Wstęp.....	3
1. Koncepcja programu	5
2. Cele kształcenia i wychowania.....	7
2.1 Cele ogólne.....	7
2.1.1 Cele ogólne. Język angielski	8
2.2 Cele szczegółowe	8
3. Treści kształcenia i centra edukacyjne	12
4. Układ materiału nauczania	35
5. Procedury osiągania celów edukacyjnych.....	49
5.1 Metody i techniki nauczania.....	54
5.1.1 Propozycje metod do realizacji wybranych treści edukacyjnych	114
5.1.2 Przykładowe techniki nauczania-język angielski	117
5.2 Organizacja sali lekcyjnej w sposób rozwijający ciekawość poznawczą ucznia	121
5.3 Okres adaptacyjny dziecka 6-letniego i 7-letniego.....	127
5.4 Indywidualizacja pracy z dzieckiem	128
5.5 Praca z dzieckiem 6 i 7-letnim	129
5.6 Planowanie pracy nauczyciela.....	131
5.7 Systematyczna współpraca z rodzicami	133
6. Procedury osiągania celów edukacyjnych – język angielski.....	140
6.1 Założenia swoistych zasad w klasie	142
6.2. Korelacja treści wynikających z poszczególnych edukacji z nauczaniem języka angielskiego.....	143
7. Kryteria oceniania i sposoby badania osiągnięć uczniów.....	144
7.1 Kryteria oceniania ucznia – język angielski.....	170
8. Ewaluacja	176
9. Bibliografia.....	177
Informacje o autorach koncepcji programu.....	181
Informacje o autorach programu	182

WSTĘP

Pozwólcie dziecku doświadczać po omacku, wydłużać swe korzenie, drążyć, dowiadywać się, porównywać, szukać w książkach i materiałach źródłowych, zanurzać swą ciekawość w kapryśnych głębinach wiedzy. Pozwólcie mu wyruszyć w podróż odkryć – czasem trudne, ale pozwalające znaleźć taki program, jaki będzie dla niego pewny.

C. Freinet

Przekraczając próg szkoły, dziecko jest jak mały podróżnik, który trochę nieświadomie, czasem odważnie lub nieco bojaźliwie wyrusza w nieznanne. Szkoła powinna być zatem miejscem, które wyposaża w wiedzę i umiejętności, uczy, jak postępować, aby właściwie przygotować go do drogi. Mając na uwadze wieloaspektowość szkoły w kształceniu i wychowaniu dzieci, opracowałyśmy program „Myślę – działam – idę w świat”. Obserwacja uczniów, analiza najnowszych badań pedagogicznych oraz własne doświadczenia skłoniły nas do stworzenia innowacyjnego programu, dzięki któremu umożliwimy uczniowi zdobywanie wiedzy i umiejętności w środowisku pozwalającym na osiągnięcie sukcesu.

Realizacja programu w czterech Centrach Aktywnej Edukacji: polonistyczno-komunikacyjnym, matematyczno-przyrodniczym, językowym i artystyczno-ruchowym pozwala na stworzenie optymalnego środowiska uczenia się, w którym dziecko buduje wiedzę poprzez badanie, doświadczenie, odkrywanie, tworzenie wynikające z wewnętrznej motywacji poznawczej. Szczegółowo przedstawiamy w programie elementy budujące przestrzeń aktywnej edukacji, opisujemy indywidualne podejście do każdego ucznia oparte na

koncepcji inteligencji wielorakich Howarda Gardnera oraz profilach dominacji Carli Hannaford.

Program jest oparty na wieloletnim doświadczeniu zdobytym podczas systematycznej pracy z dziećmi przedszkolnymi oraz uczniami I etapu edukacji.

Został opracowany przez trzynastoosobowy zespół nauczycieli z trzech współpracujących ze sobą szkół. Grupę tworzą specjaliści z zakresu edukacji wczesnoszkolnej, języków obcych, terapii pedagogicznej i zajęć specjalistycznych. Program zakłada wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych w uczeniu się, zawiera bogatą obudowę dydaktyczną: 270 innowacyjnych scenariuszy zajęć w czterech centrach edukacyjnych opartych na strategiach oceniania kształtującego oraz nowoczesnych metodach i technikach nauczania, w których twórcza aktywność dziecka, jego umiejętność uczenia się jest priorytetem nauczania, 270 form ćwiczeń tradycyjnych lub interaktywnych, 90 testów w formie tradycyjnej, 72 zdjęcia lub ilustracje, 54 nagrania audio i 54 filmy. Oprócz tego zawiera 960 pomocy dydaktycznych do wykorzystania online lub do wydruku oraz 60 projektów edukacyjnych w czterech centrach edukacyjnych, które są umieszczone na WebQestach. Wszystkie wypracowane materiały oraz program są udostępnione na stronie internetowej projektu.

Jesteśmy przekonane, iż program nauczania adresowany do uczniów, nauczycieli i rodziców będzie źródłem inspiracji i rozwoju dla każdego z podmiotów edukacji. Uczeń będzie myślał, działał już w szkole, jeszcze zanim pójdzie w świat.

Autorki

1. KONCEPCJA PROGRAMU

Celem programu „Myślę – działam – idę w świat” jest poszukiwanie dla ucznia efektywnej drogi uczenia się. Dziecko w młodszy wiek szkolny chce odkrywać świat, kierując się ciekawością poznawczą. Może dlatego należy zabiegać, aby uczeń wykorzystywał własne pomysły i w ten sposób rozwijał samodzielność i postawę twórczą. Wymagania współczesnego społeczeństwa wpływają na kierunek zmian w edukacji. Zadaniem szkoły i nauczyciela jest tworzenie takiej oferty programowej, która odpowiadałaby możliwościom rozwojowym każdego dziecka i jak najlepiej przygotowała go do funkcjonowania w przyszłej, nieznanej nikomu rzeczywistości.

Program powstał z myślą ukształtowania człowieka kreatywnego, wielowymiarowego, samodzielnego w myśleniu, który nie boi się podejmowania wyzwań. Ucznia stawiamy w roli badacza, obserwatora, twórcy i projektanta, któremu tworzy się i zapewnia przestrzeń do wielokierunkowego działania w czterech Centrach Aktywnej Edukacji: polonistyczno-komunikacyjnym, matematyczno-przyrodniczym, językowym i artystyczno-ruchowym. Mają one na celu zachęcić dzieci do podejmowania działań związanych z ich możliwościami rozwojowymi, zainteresowaniami i potrzebami. Poprzez odpowiedni dobór metod i form pracy, aranżację przestrzeni klasowej i wykorzystanie pomocy dydaktycznych zwiększamy zaangażowanie ucznia i jego ciekawość poznawczą.

Zakładamy także konstruktywistyczne podejście do nauczyciela, który jest postrzegany jako współtwórca środowiska sprzyjającego uczeniu się. W takim środowisku uczeń myśli, odkrywa i weryfikuje własne rozwiązania z pomysłami innych, pracując w grupie lub w parze. Nowo zdobytą wiedzę i umiejętności potrafi wykorzystać w innych sytuacjach, z którymi zetknie się, „idąc w świat”. Zgodnie z cyklem Kolba uczeń doświadcza, wyciąga wnioski i przy pomocy nauczyciela, który wspiera, a czasami jest ekspertem, buduje wiedzę, która posłuży mu do działania.

Umiejętność uczenia się będzie rozwijana również poprzez wykorzystanie dominujących stylów uczenia się. Ważnym elementem programu jest indywidualne podejście do kształcenia ucznia oparte na koncepcji inteligencji wielorakich Howarda Gardniera „Stwierdzono ponad wszelką wątpliwość, że różne osoby mają zupełnie odmienne umysły. System oświaty powinien być tak ukształtowany, aby pozostawał czuły na te różnice. Zamiast ignorować je

lub bagatelizować, udając, że wszyscy mają (albo powinni mieć) umysły tego samego rodzaju, powinniśmy postarać się zadbać o to, by każdy uzyskał wykształcenie maksymalizujące jego potencjał intelektualny”¹. Zgodnie z powyższym wszystkie rodzaje inteligencji są rozwijane w stworzonych przez nas Centrach Aktywnej Edukacji.

Bazując na wieloletnich doświadczeniach stosowania oceniania kształtującego, zakładamy wprowadzanie go w toku realizacji programu. Systematyczne obserwacje naszych uczniów dowodzą, że przynosi ono wiele korzyści: samoświadomość procesu uczenia się, ponoszenie odpowiedzialności za naukę, umiejętność dokonywania samooceny i oceny koleżeńskiej, umiejętność wyznaczania i realizowania celów, emocjonalne otwarcie. Uwzględnia także różnice pomiędzy uczniami wynikające zarówno z różnego poziomu i zakresu już posiadanej wiedzy oraz umiejętności, jak i z indywidualnych różnic w stylu uczenia się. Ocenianie kształtujące pozwala zindywidualizować nauczanie, wyrównując szanse edukacyjne. Ważne jest podkreślanie tego, co każdy uczeń już umie. Zadaniem nauczyciela powinno być zadawanie pytań na różnych poziomach uczenia się zgodnie z taksonomią Blooma.

Program „Myślę – działam – idę w świat” został przygotowany dla I etapu edukacyjnego szkoły podstawowej. Przedstawiono w nim koncepcję programu, cele ogólne i szczegółowe, treści kształcenia, układ materiału nauczania, sposoby osiągnięcia celów edukacyjnych, w tym metody i techniki nauczania, organizację sali lekcyjnej, współpracę z rodzicami oraz kryteria sukcesu ucznia.

Program został opracowany w oparciu o Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 maja 2014 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. z dnia 18 czerwca 2014 poz.803).

Przyjmując powyższe założenia, autorki są przekonane o tym, iż realizacja programu umożliwi korzystającym z niego nauczycielom podejmowanie inspirujących, nowatorskich i skutecznych działań, które nie tylko właściwie przygotowują uczniów do podjęcia nauki na II etapie edukacyjnym, ale również wyposażą go w kompetencje niezbędne do prawidłowego funkcjonowania w zmieniającym się świecie.

¹ H.Gardner, *Inteligencje wielorakie. Teoria w praktyce*, Poznań 2002, s. 109

2. CELE KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA

Cele to najważniejsze elementy każdego procesu kształcenia. Określają nie tylko zakres i charakter zmian, jakie mają się dokonać w uczniach pod wpływem procesu kształcenia, ale przede wszystkim nadają kierunek wszelkim oddziaływaniom dydaktycznym.

2.1 Cele ogólne

Według K. Denka cele ogólne są formułowane na najwyższym poziomie ogólności, nazywa się je ideałami, mają na ogół wymiar ponadczasowy, są projekcją wizji przyszłości. Przedstawione w programie cele ogólne wynikają bezpośrednio z podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych. Odnoszą się do organizowania dzieciom w młodszym wieku szkolnym następujących aktywności:

1. Wspomaganie dziecka w rozwoju intelektualnym.
2. Wspomaganie dziecka w rozwoju emocjonalnym.
3. Wspomaganie dziecka w rozwoju społecznym i etycznym.
4. Wspomaganie dziecka w rozwoju fizycznym i estetycznym.
5. Przygotowanie dziecka do życia w zgodzie z samym sobą, ludźmi i przyrodą.
6. Kształtowanie umiejętności odróżniania dobra od zła w kontaktach interpersonalnych.
7. Przygotowanie dziecka do życia w rodzinie, grupie rówieśniczej i wspólnocie narodowej.
8. Wychowanie dziecka do rozumienia i poszanowania przyrody ożywionej i nieożywionej.
9. Kształtowanie systemu wiadomości i umiejętności potrzebnych dziecku do poznawania i rozumienia świata oraz radzenia sobie w codziennych sytuacjach.
10. Przygotowanie ucznia do kontynuowania nauki w klasach IV-VI szkoły podstawowej.
11. Kształtowanie umiejętności posługiwania się językiem obcym zarówno w mowie, jak i w piśmie.

We wszystkich centrach aktywności uczniów są realizowane cele nadrzędne, dzięki którym uczniowie aktywnie konstruują własną wiedzę, nie przyswajają jej jako gotowego produktu przekazywanego przez nauczycieli. W opracowaniu wykorzystano taksonomię Blooma. Treść celów wyznaczają następujące kryteria:

- wiedza pierwotna ucznia, czyli wiadomości, znajomość faktów, terminologii, pojęć ogólnych, struktur, praw, zasad;

- rozumienie – transfer treści na inny układ, interpretacja wiedzy, ekstrapolacja (przeniesienie);
- zastosowanie wiedzy w nowych sytuacjach;
- analiza, wyodrębnienie cech, właściwości, składników badanego przedmiotu lub zjawiska;
- synteza, tworzenie całości z danych elementów w celu uzyskania nowej struktury;
- ocena (sformułowanie osądu na dany temat):
 - ocena na podstawie kryteriów zewnętrznych,
 - ocena na podstawie kryteriów wewnętrznych.

2.1.1 Cele ogólne. Język angielski

Celem ogólnym programu jest rozbudzanie zainteresowania językiem obcym jako narzędziem komunikowania się we współczesnym świecie i zdobywania informacji.

2.2 Cele szczegółowe

Realizacja programu: „Myślę – działam – idę w świat” projektuje stworzenie centr aktywności, które są przestrzenią edukacyjną zaspokajającą potrzeby dzieci, wyzwalaającą ich ciekawość poznawczą, stymulującą twórczość w celu zapewnienia wszechstronnego rozwoju uczniów. Wszystkie te aspekty są realizowane w oparciu o szczegółowe cele kształcenia przypisane określonym centrom edukacyjnym. Cele szczegółowe ukierunkowują aktywność dzieci, są elementem motywującym do określonego działania, uwzględniają trzyletni tryb nauki.

Centrum polonistyczno-komunikacyjne

Uczeń:

- ma umiejętności: słuchania, wypowiadania się, czytania, pisanie oraz pracy z tekstem jako form komunikowania się w sytuacjach życia codziennego, w różnych sytuacjach społecznych,
- wykorzystuje te umiejętności do rozwiązywania problemów,
- korzysta z różnych źródeł informacji opartych na słowie pisanym,
- doskonali język mówiony i pisany, uwzględniając aspekt komunikacyjny, a także poprawnościowy: składniowy, fonetyczny, fleksyjny, słownikowy,
- jest przygotowany do odbioru, analizy i interpretacji literatury i sztuki,

- wykorzystuje język interakcji w odpowiedniej, kreatywnej formie w kontaktach społecznych i kulturowych,
- wyraża i interpretuje pojęcia, myśli, uczucia, fakty, opinie w formie ustnej i pisemnej,
- wykazuje wrażliwość na potrzeby innych, szczególnie dzieci niepełnosprawnych,
- potrafi wyrazić własne emocje w sposób społecznie akceptowany,
- rozumie znaczenie takich wartości jak: dobro, sprawiedliwość, prawdomówność, odpowiedzialność,
- wie, że dobro jest czynnikiem nadrzędnym w życiu człowieka,
- potrafi przeciwstawić się kłamstwu i obmowie,
- zajmuje właściwe postawy społeczne i moralne,
- potrafi współpracować w zespole,
- nawiązuje i pielęgnuje przyjaźnie,
- jest przygotowany do skutecznego i konstruktywnego uczestnictwa w życiu rodziny, grupy rówieśniczej i społeczeństwa,
- dba o kulturę słowa, zachowania, relacje z rówieśnikami i dorosłymi, osobami innej narodowości i tradycji kulturowej,
- zna swoją miejscowość i okolicę,
- ma świadomość tożsamości kulturowej, historycznej, narodowej,
- przestrzega zasad bezpieczeństwa pracy i zabawy,
- wykorzystuje zasoby multimedialne do własnego rozwoju,
- przyjmuje postawę refleksyjnego odbioru treści internetowych,
- poszukuje, gromadzi, przetwarza informacje, wykorzystuje je po dokonaniu ich krytycznej oceny,
- twórczo wykorzystuje umiejętności pracy na komputerze,
- posiada wiedzę i umiejętności w zakresie bezpiecznego korzystania z komputera, Internetu i multimedialnych,
- jest świadomy tego, że obsługa komputera jest przydatna w życiu, ułatwia sposób porozumiewania się między ludźmi.

Centrum matematyczno-przyrodnicze

Uczeń:

- wykazuje aktywną i twórczą postawę wobec problemów matematycznych,
- dostrzega, nazywa i formułuje problemy matematyczne, obiera strategie ich rozwiązania,
- rozumie pojęcie liczby naturalnej w aspektach: ilościowym, porządkowym, miarowym, symbolicznym, algebraicznym,
- zna podstawowe działania matematyczne,
- stosuje techniki rachunkowe, potrafi liczyć,
- posiada umiejętność matematyzacji,
- wykonuje obliczenia: kalendarzowe, pieniężne, związane z miarą, wagą odmierza płyny, odczytuje wskazania zegarów i termometru,
- rozpoznaje i nazywa figury geometryczne: koło, prostokąt, kwadrat, trójkąt,
- oblicza obwody trójkątów i prostokątów,
- rysuje odcinki o podanej długości,
- określa kierunki od siebie i innych osób oraz położenie obiektów,
- dostrzega i wskazuje symetrię,
- rysuje figury w powiększeniu i pomniejszeniu,
- rozumie pojęcia i terminy matematyczne,
- wykorzystuje myślenie matematyczne w celu rozwiązywania problemów wynikających z sytuacji codziennych,
- odczytuje proste diagramy, dane z tabel i wykresów,
- wykazuje dociekliwość poznawczą i badawczą oraz umiejętność formułowania wniosków i opinii na podstawie własnych działań,
- poszukuje wiadomości na temat środowiska przyrodniczego, dostrzega jego piękno i niepowtarzalność, opisuje je za pomocą języka mówionego i pisanego,
- zna podstawowe zasady rządzące światem przyrody,
- jest odpowiedzialny za środowisko, w którym żyje,
- wykazuje postawę poszanowania cudzej pracy,
- jest aktywny na rzecz opieki nad zwierzętami, dbałości o rośliny i całą przyrodę,
- dba o zdrowie i bezpieczeństwo własne oraz innych osób.

Centrum artystyczno-ruchowe

Uczeń:

- wykazuje potrzebę twórczej aktywności,
- ma postawę twórczego odbioru rzeczywistości plastyczno-technicznej, muzycznej i architektury,
- wykorzystuje wiedzę teoretyczną w praktyce muzycznej, plastycznej i konstrukcyjnej,
- uruchamia własne strategie rozwiązań problemów plastyczno-technicznych,
- jest aktywny muzycznie przez twórcze działanie na instrumentach perkusyjnych,
- słucha i odtwarza muzykę,
- wyraża własne emocje, przeżycia, doświadczenia za pomocą środków artystycznych (muzycznych, plastycznych, konstrukcyjnych),
- praktycznie wykorzystuje i stosuje poznane pojęcia z zakresu teorii muzyki, plastyki i techniki,
- realizuje w pracach artystycznych własne wyobrażenia i spostrzeżenia,
- aktywnie i świadomie uczestniczy w procesie tworzenia,
- potrafi zaplanować swoją pracę i ocenić jej efekty,
- potrafi przygotować stanowisko pracy i narzędzia potrzebne do jej wykonania,
- rozumie wpływ nauki i technologii na życie codzienne człowieka,
- zna zagrożenia dla świata związane z rozwojem nowoczesnych technologii,
- przestrzega zasad bezpieczeństwa i uczciwej rywalizacji,
- jest świadomy pozytywnego wpływu ćwiczeń fizycznych na rozwój organizmu człowieka.

Centrum językowe

Uczeń:

- wie, że ludzie posługują się różnymi językami i aby się z nimi porozumieć, trzeba nauczyć się ich języka (motywacja do nauki języka obcego),
- reaguje werbalnie i niewerbalnie na proste polecenia nauczyciela,
- rozumie wypowiedzi ze słuchu:

- rozróżnia znaczenie wyrazów o podobnym brzmieniu,
- rozpoznaje zwroty stosowane na co dzień i potrafi się nimi posługiwać,
- rozumie ogólny sens krótkich opowiadań i baśni przedstawianych także za pomocą obrazów, gestów,
- rozumie sens prostych dialogów w historyjkach obrazkowych (także w nagraniach audio i wideo),
- czyta ze zrozumieniem wyrazy i proste zdania,
- zadaje pytania i udziela odpowiedzi w ramach wyuczonych zwrotów, recytuje wiersze, rymowanki i śpiewa piosenki, nazywa obiekty z otoczenia i opisuje je, bierze udział w miniprzedstawieniach teatralnych,
- przepisuje wyrazy i zdania,
- w nauce języka obcego nowożytnego potrafi korzystać ze słowników obrazkowych, książeczek, środków multimedialnych,
- współpracuje z rówieśnikami w trakcie nauki.

3. TREŚCI KSZTAŁCENIA I CENTRA EDUKACYJNE

Program „Myślę – działam – idę w świat” charakteryzuje się spiralnym ujęciem materiału nauczania, co oznacza, że w każdym kolejnym roku treści kształcenia są powtarzane i pogłębiane, a następnie rozszerzane. Treści są opracowane z podziałem na poszczególne centra edukacji: polonistyczno-komunikacyjne, matematyczno-przyrodnicze, artystyczno-ruchowe i lingwistyczne, które są integralną częścią programu.

Koncepcja nauczania nie wyodrębnia podziału realizacji treści na kolejne lata, czyli na klasy: I, II i III, gdyż proces edukacji powinien być dostosowany do potrzeb i możliwości zespołu klasowego oraz do indywidualnych potrzeb uczniów danej klasy. O rozłożeniu treści na poszczególne lata nauki powinien decydować nauczyciel, który na podstawie założeń programu będzie pracował z dziećmi. Program uwzględnia treści zawarte w podstawie programowej oraz treści dodatkowe. Takie ujęcie materiału pozwoli nauczycielowi na podstawie wyników diagnozy, potrzeb oraz możliwości dzieci zdecydować, którym uczniom zaproponuje odpowiednie treści. Natomiast wskazane centra edukacji umożliwią we właściwy sposób zorganizować proces kształcenia sprzyjający każdemu dziecku oraz uwzględniający wszystkie jego zmysły, emocje i aktywność fizyczną.

Podane umiejętności dotyczą dzieci o prawidłowym rozwoju. Umiejętności dzieci niepełnosprawnych ustala się stosowanie do ich możliwości.

CENTRUM POLONISTYCZNO-KOMUNIKACYJNE

***Treści dodatkowe, wykraczające poza podstawę programową**

Edukacja	Treści programowe	Umiejętności
Polonistyczna	Korzystanie z informacji	• potrafi uważnie słuchać wypowiedzi innych i korzystać z przekazywanych informacji; • wymienia wszystkie litery alfabetu; • czyta i rozumie teksty przeznaczone dla dzieci i samodzielnie wyciąga z nich wnioski; • odczytuje uproszczone rysunki, piktogramy, znaki informacyjne; • rozumie sens kodowania i dekodowania informacji; • wyszukuje w tekście potrzebne informacje i w miarę możliwości korzysta ze słowników, encyklopedii przeznaczonych dla dzieci; • nazywa formy użytkowe: życzenia, zaproszenie, zawiadomienie, list, notatkę do kroniki i potrafi z nich korzystać; • wyszukuje potrzebne informacje w różnych źródłach*; • sprawnie korzysta z dodatkowych materiałów źródłowych, np. albumów, słowników, podręczników*.

	Analiza i interpretacja tekstów kultury	• wzbogaca zasób słownictwa poprzez kontakt z dziełami literackimi, przejawia wrażliwość estetyczną; • zaznacza wybrane fragmenty w tekście; • wyróżnia w tekście dialog*; • określa czas i miejsce akcji oraz wskazuje głównych bohaterów; • czyta teksty i recytuje wiersze z uwzględnieniem interpunkcji i intonacji; • czyta dialogi, komiksy*; • potrafi czytać z podziałem na role*; • ma potrzebę kontaktu z literaturą i sztuką dla dzieci; • czyta wybrane przez siebie i wskazane przez nauczyciela książki, wypowiada się na ich temat; • umie odróżnić język poetycki od mowy potocznej*; • przytacza nazwiska autorów i tytuły ulubionych książek*.
	Wypowiedzi	• tworzy kilkudzaniową wypowiedź, opowiadanie, opis, list prywatny, życzenia i zaproszenie w formie ustnej i pisemnej; • wie, jak zredagować ogłoszenie, instrukcję obsługi wybranego urządzenia, przepis kulinarny*; • umie utworzyć dialog*; • dobiera właściwe formy komunikowania się w różnych sytuacjach społecznych; • uczestniczy w rozmowach, także inspirowanych literaturą: zadaje pytania, udziela odpowiedzi, prezentuje własne zdanie i formułuje wnioski; • poszerza zakres słownictwa i struktur składniowych; • dba o kulturę wypowiedziania się;

		• poprawnie artykułuje głoski, akcentuje wyrazy, stosuje pauzy i właściwą intonację w zdaniu oznajmującym, pytającym i rozkazującym; stosuje formuły grzecznościowe; • rozumie pojęcia: wyraz, głoska, litera, sylaba, zdanie; • dostrzega różnicę między literą i głoską; • dzieli wyrazy na sylaby, oddziela wyrazy w zdaniu, zdania w tekście; • pisze czytelnie i estetycznie (przestrzega zasad kaligrafii), dba o poprawność gramatyczną, ortograficzną oraz interpunkcyjną; • przepisuje teksty, pisze z pamięci i ze słuchu; • tworzy rodziny wyrazów; • potrafi podać wyrazy o podobnym lub przeciwnym znaczeniu*; • potrafi zaadresować kopertę*; • tworzy opowiadania twórcze, bajki, komiksy i wiersze*; • potrafi napisać wiadomość SMS i e-mail*; • wskazuje czasowniki, przymiotniki rzeczowniki i liczebniki*; • samodzielnie wykonuje prace domowe*.
	Wypowiadanie się w małych formach teatralnych	• uczestniczy w zabawie teatralnej, ilustruje mimiką, gestem, ruchem zachowania bohatera literackiego lub wymyślonego przez siebie; • rozumie umowne znaczenie rekwizytu i umie posłużyć się nim w odgrywanej scenie; • uczestniczy w organizowanych w klasie przedstawieniach teatralnych*; • potrafi wcielać się w różne role*; • tworzy opowieści ruchowe*.

Społeczna	Relacje z innymi ludźmi	• odróżnia, co jest dobre, a co złe w kontaktach z rówieśnikami i dorosłymi; • odróżnia dobro od zła, stara się być sprawiedliwym i prawdomównym; nie krzywdzi innych, pomaga słabszym i potrzebującym; • potrafi nazwać podstawowe relacje między najbliższymi; podejmuje obowiązki domowe i rzetelnie je wypełnia; identyfikuje się ze swoją rodziną i jej tradycjami; wie, że pieniądze otrzymuje się za pracę; • rozumie, co to jest sytuacja ekonomiczna rodziny, i wie, że należy do niej dostosować swe oczekiwania; • współpracuje z innymi w zabawie, nauce szkolnej i w sytuacjach życiowych; przestrzega reguł obowiązujących w społeczności dziecięcej oraz świecie dorosłych; • wie, jak należy zachowywać się w stosunku do dorosłych i rówieśników (stosuje formy grzecznościowe); • rozumie potrzebę utrzymywania dobrych relacji z sąsiadami w miejscu zamieszkania; jest chętny do pomocy, respektuje prawo innych do pracy i wypoczynku; • potrafi nazywać swoje emocje, okazywać je; rozpoznawać u innych;
-----------	-------------------------	---

	Funkcjonowanie w otaczającym świecie	• wie, jak ważna jest praca w życiu człowieka, jaki zawód wykonują jego najbliżsi i znajomi; wie, czym zajmuje się np. kolejarz, aptekarz, policjant, weterynarz; • wie, gdzie można bezpiecznie organizować zabawy, a gdzie nie można i dlaczego; • rozpoznaje zagrożenia ze strony ludzi; potrafi powiadomić dorosłych o wypadku, zagrożeniu, niebezpieczeństwie; zna numery telefonów: pogotowia ratunkowego, straży pożarnej, policji oraz ogólnopolski numer alarmowy 112; • potrafi poprawnie przeprowadzić rozmowę z dyspozytorem pogotowia*; • jest tolerancyjny wobec osób np. innej narodowości czy tradycji kulturowej; • wie, że wszyscy ludzie mają równe prawa; • potrafi wymienić prawa ucznia i jego obowiązki (w tym zasady bycia dobrym kolegą), respektuje je; • uczestniczy w wydarzeniach szkolnych; • rozpoznaje najbliższą okolicę, jej ważniejsze obiekty, tradycje; • potrafi wymienić nazwy miast, wsi położonych w pobliżu swojego miejsca zamieszkania*; • rozumie pojęcie krajobrazu, elementów krajobrazu*; • potrafi wymienić status administracyjny swojej miejscowości (wieś, miasto); wie, w jakim regionie mieszka; uczestniczy w wydarzeniach organizowanych przez lokalną społeczność; • rozróżnia pojęcia miasta i wsi, rozumie wartość pracy mieszkańców wsi i miast*; • zna swój adres*; • wie, jakiej jest narodowości; wie, że mieszka
--	--------------------------------------	--

		w Polsce, a Polska znajduje się w Europie; zna symbole narodowe (barwy, godło, hymn) i najważniejsze wydarzenia historyczne; • orientuje się w tym, że są ludzie szczególnie zasłużeni dla miejscowości, w której mieszka, dla Polski i świata; • rozpoznaje flagę i hymn Unii Europejskiej; • potrafi wypowiedzieć się na temat poznanych państw Unii Europejskiej (słynnych budowli, pomników, zabytków, wybitnych osób, zwyczajów, kuchni)*;
Zajęcia komputerowe	Znajomość komputera	• posługuje się komputerem w podstawowym zakresie; • posługuje się wybranymi programami i grami edukacyjnymi, rozwijając swoje zainteresowania; korzysta z różnych opcji w programach; • sprawnie posługuje się wybranymi programami, korzystając z różnych opcji*; • prezentuje swoją pracę na tablicy multimedialnej*;
	Wyszukiwanie i korzystanie z informacji	• przegląda wybrane przez nauczyciela strony internetowe (np. stronę swojej szkoły); • dostrzega elementy aktywne na stronie internetowej, nawiguje po stronach w określonym zakresie; • odtwarza animacje i prezentacje multimedialne; • wyszukuje z różnych źródeł elektronicznych potrzebne informacje*;
	Tworzenie tekstów i rysunków	• wpisuje za pomocą klawiatury litery, cyfry i inne znaki, wyrazy i zdania; • wykonuje rysunki za pomocą wybranego edytora grafiki, np. z gotowych figur;

		• tworzy potrzebne krótkie teksty, np. notatki do kroniki; • edytuje, pisze i formatuje krótki tekst*; • wstawia grafikę do tekstu*;
	Zagrożenia wynikające z korzystania z komputera, Internetu i programów multimedialnych	• wie, że praca przy komputerze męczy wzrok, nadweręża kręgosłup, ogranicza kontakty społeczne; wie, jak trzeba korzystać z komputera, żeby nie narażać własnego zdrowia; • ma świadomość niebezpieczeństw wynikających z anonimowości kontaktów i podawania swojego adresu; • stosuje się do ograniczeń dotyczących korzystania z komputera, Internetu i multimediiów.
Etyka	Tolerancja	• jest tolerancyjny wobec każdego człowieka niezależnie od jego miejsca urodzenia, wyglądu, wyznania i statusu materialnego; • okazuje szacunek osobom starszym; • zastanawia się nad tym, na co ma wpływ, na czym mu zależy, do czego dąży, nie wyrządzając krzywdy innym; • stara się nieść pomoc potrzebującym; • wie, że dzieci niepełnosprawne narażone są na trudne sytuacje i pomaga takim dzieciom; • wie, na czym polega prawdomówność i jak ważna jest odwaga przeciwstawiania się kłamstwu i obmowie; • potrafi z tej perspektywy ocenić zachowania bohaterów baśni, opowiadań, legend, komiksów; • wie, że nie można zabierać cudzej własności i stara się tego przestrzegać;

		• wie, że należy naprawić wyrządzoną szkodę; • dostrzega, kiedy postacie z baśni, opowiadań, legend, komiksów nie przestrzegają reguły „nie kradnij”; • pamięta o oddawaniu pożyczonych rzeczy, nie niszczy ich; • w miarę możliwości nawiązuje i pielęgnuje przyjaźnie; • przestrzega reguł obowiązujących w społeczności dziecięcej (grzecznie zwraca się do innych, współpracuje w zabawach i sytuacjach zadaniowych) oraz w świecie dorosłych (zwraca się do innych, ustępuje osobom starszym miejsca w autobusie, podaje upuszczony przedmiot itp.); • wie, że jest częścią przyrody, chroni ją i szanuje; • nie niszczy swojego otoczenia.
--	--	--

CENTRUM MATEMATYCZNO-PRZYRODNICZE

Edukacja	Treści programowe	Umiejętności ucznia
matematyczna	Klasyfikowanie, porównywanie wielkości i rozwijanie orientacji przestrzennej, symetria	• klasyfikuje i tworzy proste serie; • dostrzega i kontynuuje regularności; • wyprowadza kierunki od siebie i innych osób; określa położenie obiektów względem obranego obiektu, używając określeń: góra, dół, przód, tył, w prawo, w lewo oraz ich kombinacji; • orientuje się w prostych planach i mapach*; • wskazuje i słownie określa kierunki na rysunku*; • wprowadza kierunki od osoby umieszczonej na rysunku

		tyłem, przodem, bokiem*; • dostrzega symetrię (np. w rysunku motyla); • rysuje drugą połowę symetrycznej figury; • formułuje warunki, jakie spełniają elementy danego zbioru*; • segreguje obiekty, biorąc pod uwagę dwie, trzy cechy* • rysuje figury w powiększeniu i w pomniejszeniu.
	Rozwijanie aktywności geometrycznej	• rozpoznaje i nazywa koła, prostokąty (w tym kwadraty) i trójkąty (również położone w różny sposób oraz w sytuacji, gdy figury zachodzą na siebie); • rysuje odcinki o podanej długości; • oblicza obwody trójkątów i prostokątów (bez wyrażeń dwumianowanych i zamiany jednostek w obliczeniach formalnych); • rysuje poznane figury geometryczne w powiększeniu lub w pomniejszeniu; • zauważa, że jedna figura jest powiększeniem lub pomniejszeniem drugiej; • rysuje, wycina prostokąty, kwadraty i trójkąty*; • porównuje długości boków prostokątów, kwadratów i trójkątów poprzez bezpośrednie przyłożenie ich do siebie oraz mierzy linijką boki tych figur i porównuje ich długości*; • rozpoznaje i nazywa odcinki*; • mierzy długości odcinków*; • porównuje długość odcinków*;

	Kształtowanie pojęcia liczby, rozwijanie umiejętności liczenia, sprawności rachunkowych oraz rozwiązywania zadań	• liczy (w przód i w tył) od danej liczby po 1, dziesiątkami od danej liczby w zakresie 100 i setkami od danej liczby w zakresie 1000; • zapisuje cyframi i odczytuje liczby w zakresie 1000; • rozumie dziesiętkowy system pozycyjny; • ustala równoliczność porównywanych zestawów elementów mimo obserwowanych zmian w ich układzie; • porównuje dowolne dwie liczby w zakresie 1000 (słownie i z użyciem znaków $<$, $>$, $=$); • dodaje i odejmuje liczby w zakresie 100 (bez algorytmów działań pisemnych); • sprawdza wyniki odejmowania za pomocą dodawania; • mnoży i dzieli liczby w zakresie tabliczki mnożenia (bez algorytmów działań pisemnych); • wskazuje i nazywa w zapisie działania składników i sumy oraz odjemnej, odjemnika i różnicy; • wskazuje i nazywa w działaniu mnożenia czynniki i iloczyn; • wskazuje i nazywa w działaniu dzielenia dzielną, dzielnik i iloraz; • podaje z pamięci iloczyny; sprawdza wyniki dzielenia za pomocą mnożenia; • rozwiązuje łatwe równania jednodziałaniowe z niewiadomą w postaci okienka (bez przenoszenia na drugą stronę); • odczytuje i zapisuje liczby w systemie rzymskim od I do XII; • rozwiązuje proste zadania tekstowe (w tym zdania na porównywanie różnicowe);
--	---	---

		• potrafi ułożyć, przekształcić zadanie z treścią* • korzysta w obliczeniach z prawa przemienności i łączności dodawania*; • stosuje porównywanie ilorazowe liczb*; • rozwiązuje proste zadania z treścią, w których trzeba zastosować porównywanie ilorazowe*; • rozwiązuje złożone zadania z treścią oraz zadania niestandardowe*; • rozpoznaje liczby parzyste i nieparzyste*.
	Dokonywanie pomiaru	• potrafi mierzyć i zapisywać wyniki pomiaru długości, szerokości i wysokości przedmiotów oraz odległości; • posługuje się jednostkami: milimetr, centymetr, metr; • wykonuje łatwe obliczenia dotyczące tych miar (bez wyrażeń dwumianowanych i zamiany jednostek w obliczeniach formalnych); • używa pojęcia „kilometr” w sytuacjach życiowych, np. „jechaliśmy autobusem 27 kilometrów” (bez zamiany na metry); • waży przedmioty, różnicuje przedmioty cięższe, lżejsze; • używa określeń: kilogram, pół kilograma, dekagram, gram; wykonuje łatwe obliczenia, używając tych miar (bez wyrażeń dwumianowanych i zamiany jednostek w obliczeniach formalnych); • odmierza płyny różnymi miarkami; używa określeń: litr, pół litra, ćwierć litra; • odczytuje temperaturę (bez konieczności posługiwania się liczbami ujemnymi, np. 5 stopni mrozu, 3 stopnie poniżej zera); • stosuje określenia: temperatura wzrosła (obniżyła

		się) o tyle stopni*; • podaje i zapisuje daty; • zna kolejność dni tygodnia i miesięcy; porządkuje chronologicznie daty; • wykonuje obliczenia kalendarzowe w sytuacjach życiowych; • odczytuje wskazania zegarów w systemach: 12- i 24-godzinny, wyświetlających cyfry i ze wskazówkami; posługuje się pojęciami: godzina, pół godziny, kwadrans, minuta; wykonuje proste obliczenia zegarowe; • porównuje obiekty pod względem długości, szerokości i wysokości*; • rozumie pojęcie równowagi i odpowiednio uzupełnia odważniki na wadze szalkowej*; • rozpoznaje rodzaje wag, zegarów, termometrów*;
	Obliczenia pieniężne	• wykonuje łatwe obliczenia pieniężne (cena, ilość, wartość) i radzi sobie w sytuacjach codziennych, wymagających takich umiejętności; • rozpoznaje będące w obiegu monety i banknoty; • zna wartość nabywczą pieniędzy; • rozumie, czym jest dług; • wie, że dług należy spłacić*; • umie wydać nadwyżkę pieniędzy lub uzupełnić brakującą kwotę*.
przyrodnicza	Poznanie i rozumienie świata przyrody ożywionej	• obserwuje i prowadzi proste doświadczenia przyrodnicze, analizuje je i wiąże przyczynę ze skutkiem; • opisuje życie w wybranych ekosystemach: w lesie, ogrodzie, parku, na łące, na polu* i w zbiornikach wodnych (wymienia nazwy podstawowych zwierząt i roślin, zna warunki

		życia organizmów w danym środowisku i zależności między nimi *); • wyróżnia części jadalne roślin warzywnych*; • zna sposoby przechowywania warzyw i owoców*; • nazywa i rozróżnia przetwory owocowo- warzywne*; • wie, jakie warunki są konieczne do rozwoju roślin i zwierząt w gospodarstwie domowym, w szkolnych uprawach i hodowlach itp.; wie, jaki pożytek przynoszą zwierzęta środowisku, i podaje proste przykłady; • nazywa oraz wyróżnia zwierzęta i rośliny typowe dla wybranych regionów Polski; rozpoznaje i nazywa niektóre zwierzęta egzotyczne; • nazywa podstawowe części ciała i organy wewnętrzne zwierząt i ludzi (np. serce, płuca, żołądek); • podaje przykłady odkryć i wynalazków*; • wie, kto to jest wynalazca*; • wie, jak przekazywano informacje dawniej i dziś*; • rozpoznaje i nazywa wielkich odkrywców*.
	Poznanie i rozumienie przyrody nieożywionej oraz jej wpływ na życie ludzi, zwierząt i roślin	• wyjaśnia zależność zjawisk przyrody od pór roku; • wie, jak zachować się odpowiednio do warunków atmosferycznych; • wymienia składniki pogody*; • potrafi prowadzić obrazkowy kalendarz pogody, obserwować pogodę*; • rozumie komunikaty o pogodzie nadawane w radiu lub telewizji i potrafi te komunikaty wykorzystać*; • nazywa charakterystyczne elementy typowych krajobrazów Polski: nadmorskiego, nizinnego,

		górskiego; • rozumie wpływ światła słonecznego na cykliczność życia na Ziemi; • rozumie znaczenie powietrza i wody dla życia człowieka, roślin i zwierząt; • opisuje zmiany stanu skupienia wody i potrafi doprowadzić wodę do parowania, zamrozić ją i odmrozić*; • wskazuje znaczenie wybranych skał i minerałów dla człowieka (np. węgla i gliny); • orientuje się na mapie fizycznej Polski, Europy i świata (wymienia kilka rzek, jezior, mórz, kontynentów)*; • odczytuje legendę mapy fizycznej*; • nazywa państwa graniczące z Polską i potrafi wskazać je na mapie fizycznej*; • wie, czym jest Układ Słoneczny, potrafi wymienić jego planety*;
	Kształtowanie i rozwijanie postaw ekologicznych	• podejmuje działania na rzecz ochrony przyrody w swoim środowisku; • wie, że należy segregować śmieci, rozumie sens stosowania opakowań ekologicznych; wie, że należy oszczędzać wodę; • wie, jakie zniszczenia w przyrodzie powoduje człowiek (wypalanie łąk, zaśmiecanie lasów, nadmierny hałas, kłusownictwo); • chroni przyrodę: nie śmieci, szanuje rośliny, zachowuje ciszę, pomaga zwierzętom; • wie, na czym polega ochrona gatunkowa roślin i zwierząt*; • wyjaśnia pojęcia: park narodowy, rezerwat i pomnik przyrody*; • rozumie, dlaczego należy czerpać energię z różnych

		źródeł*.
	Troska o zdrowie i bezpieczeństwo	• zna podstawowe zasady racjonalnego odżywiania się; rozumie konieczność kontrolowania stanu zdrowia i stosuje się do zaleceń lekarza i dentysty; • dba o zdrowie i bezpieczeństwo swoje i innych (w miarę swoich możliwości); • orientuje się w zagrożeniach ze strony roślin i zwierząt, a także w zagrożeniach pogodowych takich, jak: burza, huragan, śnieżnica, lawina, powódź; • wie, jak trzeba zachować się w takich sytuacjach; • wie o zagrożeniach wynikających ze stosowania wybranych używek*.

CENTRUM ARTYSTYCZNO-RUCHOWE

Edukacja	Treści programowe	Umiejętności ucznia
muzyczna	Odbiór muzyki	Zna i stosuje następujące rodzaje aktywności muzycznej: • śpiewa proste melodie, piosenki z repertuaru dziecięcego; • wykonuje śpiewanki i rymowanki; • śpiewa piosenki ze słuchu (nie mniej niż 10 utworów w roku szkolnym) w zespole; • śpiewa z pamięci hymn narodowy, • odtwarza proste rytmy głosem, • odtwarza i gra na instrumentach perkusyjnych proste rytmy i wzory rytmiczne, • odtwarza i gra na instrumentach melodycznych

		proste melodie i akompaniamenty, • realizuje sylabami rytmicznymi, gestem oraz ruchem proste rytmy i wzory rytmiczne; • reaguje ruchem na puls rytmiczny i jego zmiany, zmiany tempa, metrum i dynamiki (maszeruje, biega, podskakuje); • realizuje proste schematy rytmiczne (tataizacją, ruchem całego ciała), • wyraża ruchem nastrój i charakter muzyki; tańczy podstawowe kroki i figury krakowiaka, polki oraz innego, prostego tańca ludowego. Rozróżnia podstawowe elementy muzyki: • melodię, rytm, wysokość dźwięku, akompaniament, tempo, dynamikę; • znaki notacji muzycznej (wyraża ruchowo czas trwania wartości rytmicznych, nut i pauz). Świadomie i aktywnie słucha muzyki (wyraża swoje doznania werbalnie i niewerbalnie) oraz określa jej cechy: • rozróżnia i wyraża środkami pozamuzycznymi charakter emocjonalny muzyki, rozpoznaje utwory wykonane: solo i zespołowo, na chór i orkiestrę; • orientuje się w rodzajach głosów ludzkich (sopran, bas) oraz w instrumentach muzycznych (fortepian, gitara, skrzypce, trąbka, flet, perkusja); • rozpoznaje podstawowe formy muzyczne: AB, ABA (wskazuje ruchem lub gestem ich kolejne części);
--	--	---

		• rozróżnia gatunki muzyczne: muzykę klasyczną, ludową i rozrywkową*;
	Tworzenie muzyki	• wie, że muzykę można zapisać i odczytać; • tworzy proste ilustracje dźwiękowe do tekstów i obrazów oraz improwizacje ruchowe do muzyki; • improwizuje głosem i na instrumentach według ustalonych zasad; • wykonuje proste utwory, interpretuje je zgodnie z ich rodzajem i funkcją; • tworzy melodię do wybranych wierszy i rymowanek*.
plastyczna	Percepcja sztuki	• określa swoją przynależność kulturową poprzez kontakt z wybranymi dziełami sztuki, zabytkami i z tradycją w środowisku rodzinnym, szkolnym i lokalnym; uczestniczy w życiu kulturalnym tych środowisk, wie o istnieniu placówek kultury działających na ich rzecz; • korzysta z przekazów medialnych; stosuje ich wytwory w swojej działalności twórczej (zgodnie z elementarną wiedzą o prawach autora);
	Ekspresja sztuki	• ilustruje sceny i sytuacje (realne i fantastyczne) inspirowane wyobraźnią, baśnią, opowiadaniem, muzyką, korzysta z narzędzi multimedialnych; • podejmuje działalność twórczą, posługując się takimi środkami wyrazu plastycznego jak: kształt, barwa, faktura w kompozycji na płaszczyźnie i w przestrzeni (stosując określone materiały, narzędzia i techniki plastyczne); • realizuje proste projekty w zakresie form użytkowych, w tym służące kształtowaniu

		własnego wizerunku i otoczenia oraz upowszechnianiu kultury w środowisku szkolnym (stosując określone narzędzia i wytwory przekazów medialnych); wykonuje samodzielnie zdjęcia tak, aby były czytelne i właściwie przedstawiały wybrany obiekt lub scenę*.
	Recepcja sztuki	- rozdziela takie dziedziny działalności twórczej człowieka jak: architektura, sztuki plastyczne oraz inne określone dyscypliny sztuki (fotografika, film) i przekazy medialne (telewizja, Internet), a także rzemiosło artystyczne i sztukę ludową; - rozpoznaje wybrane dzieła architektury i sztuk plastycznych należące do polskiego i europejskiego dziedzictwa kultury; opisuje ich cechy charakterystyczne (posługując się elementarnymi terminami właściwymi dla tych dziedzin działalności twórczej).
techniczna	Znajomość środowiska technicznego	- orientuje się w sposobach wytwarzania przedmiotów codziennego użytku („jak to zrobiono?”): mebli, samochodów, sprzętu gospodarstwa domowego; - rozpoznaje rodzaje maszyn i urządzeń: transportowych (samochody, statki, samoloty), wytwórczych (narzędzia, przyrządy), informatycznych (komputer, laptop, telefon komórkowy); orientuje się w rodzajach budowli (budynki mieszkalne, biurowe, przemysłowe, mosty, tunele, wieże) i urządzeń elektrycznych (latarka, prądnica rowerowa); - określa wartość urządzeń technicznych z punktu widzenia cech użytkowych (łatwa lub

		trudna obsługa), ekonomicznych (tanie lub drogie w zakupie i użytkowaniu), estetycznych (np. ładne lub brzydkie); • przedstawia pomysły rozwiązań technicznych.
	Od pomysłu do wytworu	• planuje kolejne czynności, dobiera odpowiednie materiały (papier, drewno, metal, tworzywo sztuczne, materiały włókiennicze) oraz narzędzia; • rozumie potrzebę organizowania działania technicznego: pracy indywidualnej i zespołowej; • wykazuje umiejętności: odczytywania potrzebnej ilości materiału, cięcia papieru, tektury itp., montażu modeli papierowych i z tworzyw sztucznych przy wykorzystaniu prostych instrukcji i schematów rysunkowych, np. buduje latawce, makiety domów, mostów, modele samochodów, samolotów i statków, w miarę możliwości: montażu obwodów elektrycznych, szeregowych i równoległych z wykorzystaniem gotowych zestawów; • umie porównać wykonane zadanie z planem*; • potrafi z pomocą osoby dorosłej wykonać według przepisu kulinarnego wybrany deser, sałatkę lub surówkę*.
	Bezpieczeństwo własne i innych	• utrzymuje ład i porządek wokół siebie, w miejscu pracy; sprząta po sobie i pomaga innym w utrzymaniu porządku; • właściwie używa narzędzi i urządzeń technicznych; • wie, jak należy bezpiecznie poruszać się po drogach (w tym na rowerze) i korzystać ze środków komunikacji; wie, jak trzeba zachować się w sytuacji wypadku;

		- wymienia podstawowe zasady ruchu drogowego*; - potrafi wymienić rodzaje znaków drogowych oraz podstawowe znaki drogowe dotyczące pieszych, rowerzystów*; - zna i przestrzega regulaminów pracowni, boiska, basenu, placu zabaw itp.*;
wychowanie fizyczne i edukacja zdrowotna	Sprawność fizyczna	- realizuje marszobiegi trwający co najmniej 15 minut; - umie wykonać próbę siły mięśni brzucha oraz próbę gibkości dolnego odcinka kręgosłupa; - potrafi pokonywać przeszkody naturalne i sztuczne.
	Trening zdrowotny	- przyjmuje pozycje wyjściowe i ustawienia do ćwiczeń oraz wykonuje przewrót w przód; - skacze przez skakankę, wykonuje przeskoki jednonóż i obunóż nad niskimi przeszkodami; - wykonuje ćwiczenia równoważne bez przyboru, z przyborem i na przyrządzie.
	Sporty całego życia i wypoczynku	- posługuje się piłką: rzuca, chwytą, kozłuje, odbija i prowadzi ją; - jeździ np. na rowerze, rolkach ; przestrzega zasad poruszania się po drogach; - bierze udział w zabawach, minigrach i grach terenowych, zawodach sportowych, respektując reguły i podporządkowując się decyzjom sędziego; - wie, jak należy zachować się w sytuacjach zwycięstwa i radzi sobie z porażkami w miarę swoich możliwości; - samodzielnie wymyśla, modyfikuje zasady zabaw, gier ruchowych i zespołowych*; - podaje przykłady dyscyplin sportowych

		uprawianych indywidualnie i zespołowo*; wymienia przykłady sportów zimowych*.
	Bezpieczeństwo i edukacja zdrowotna	- dba o higienę osobistą i czystość odzieży; - wie, jakie znaczenie dla zdrowia ma właściwe odżywianie się oraz aktywność fizyczna; - wie, że nie może samodzielnie zażywać leków i stosować środków chemicznych niezgodnie z przeznaczeniem; - dba o prawidłową postawę, np. siedząc w ławce, przy stole; - przestrzega zasad bezpiecznego zachowania się w trakcie zajęć ruchowych; posługuje się przyborami sportowymi zgodnie z ich przeznaczeniem; - potrafi wybrać bezpieczne miejsce do zabaw i gier ruchowych; wie, do kogo zwrócić się o pomoc w sytuacji zagrożenia zdrowia lub życia; - udziela pierwszej pomocy*; - umie rozpoznać osobę przytomną od nieprzytomnej*; - wie, jak sprawdzać stan przytomności*; - prawidłowo ocenia stan przytomności poszkodowanego*. Podane umiejętności dotyczą dzieci o prawidłowym rozwoju fizycznym. Umiejętności dzieci niepełnosprawnych ustala się stosownie do ich możliwości.

CENTRUM JĘZYKOWE

Treści nauczania –język angielski

Treści nauczania – język angielski		
Material leksykalny	Kategorie gramatyczne	Funkcje komunikacyjne
- Szkoła - przybory szkolne - pomieszczenia - nazwy lekcji (przedmioty szkolne) - Kolory - Liczby (1-100) - Rodzina - Dom - pomieszczenia w domu - wyposażenie - Miasto - instytucje - sklepy - środki transportu - Części ciała - Ubrania - Produkty spożywcze - Hobby - zabawki - dyscypliny sportowe -kolekcjonowanie - Zwierzęta - Pogoda, pory roku - Podział czasowy – godzina, dni tygodnia, miesiące - Czynności dnia codziennego - Umiejętności ruchowe i umysłowe - Stany emocjonalne i uczucia - Historia i kultura Wielkiej Brytanii	- Rzeczowniki - liczba pojedyncza - liczba mnoga - dopełniacz saksoński 's - rzeczowniki policzalne - rzeczowniki niepoliczalne - Czasowniki - to be - to have - czasowniki w czasie Simple Present, Present Continuous - czasownik modalny can - tryb rozkazujący - Zaimki - osobowe - wskazujące - dzierżawcze - pytajne - Przymiotniki - dzierżawcze - miejsce przymiotnika w zdaniu - Przymyki - miejsca - sposobu - czasu - Przedimki - the, a/an - some, any - Spójniki - and - but - because - or	- Formy grzecznościowe - witanie się - przepraszanie - Przedstawianie siebie i innych osób - podawanie imienia - podawanie wieku - określanie pokrewieństwa - Odpowiadanie na pytania - Stawianie pytań - Opis wyglądu osób i zwierząt - Opisywanie ubioru - Opis miejsca - Opisywanie upodobań - Przedstawianie umiejętności - Opisywanie codziennych czynności - Składanie życzeń - Określanie przynależności przedmiotów

• Świąta i tradycje	• Przysłowki - czasu - miejsca - stopnia - sposobu	
Treściami dodatkowymi (wykraczającymi poza podstawę programową) będzie materiał leksykalny, kategorie gramatyczne i funkcje komunikacyjne spoza wymienionych treści nauczania. Koncepcja niniejszego programu zakłada nieograniczanie inwencji ucznia, dlatego nie podaje się żadnych konkretnych przykładów rozszerzania treści nauczania.		

4. UKŁAD MATERIAŁU NAUCZANIA

Zakres materiału został dobrany zgodnie z celami edukacyjnymi programu „Myślę – działam – idę w świat” w oparciu o podstawę programową. Ma charakter otwarty i pozostaje do dyspozycji nauczyciela. Problematyka skupia się wokół czterech centrów edukacji: polonistyczno-komunikacyjnego, matematyczno-przyrodniczego, artystyczno-ruchowego i językowego. Zaprojektowano obszary tematyczne, dzięki którym nauczyciel będzie mógł właściwie zaplanować i przeprowadzić zajęcia. W doborze tematyki uwzględniono przestrzeń, w której dziecko wzrasta, i tę, w której musi się odnaleźć w przyszłości. Takie ujęcie materiału nauczania w programie daje pewność przygotowania młodego człowieka do dalszej edukacji, umożliwia rozwój różnych inteligencji, które pozwolą na odkrywanie predyspozycji najlepszych do realizowania samego siebie.

Centrum polonistyczno-komunikacyjne

BLOK TEMATYCZNY	ZAKRES TEMATYCZNY	POJĘCIA
JA W SZKOLE	Szkoła i jej otoczenie. Koledzy ze szkolnej ławki. Prawa i obowiązki ucznia. Wspólna praca i zabawa. Reguły zachowania w grupie. Codzienne życie szkoły – uroczystości klasy i szkoły, wycieczki, spotkania, zajęcia rozwijające pasje i zainteresowania.	szkoła, klasa, uczeń, kolega, nauczyciel, pracownicy szkoły dyżurny,

		regulamin, prawa ucznia i jego obowiązki
JA I MOJA RODZINA	Identyfikowanie się ze swoją rodziną. Szanowanie tradycji i zwyczajów rodzinnych. Członkowie rodziny. Zawody rodziców. Historia rodziny. Drzewo genealogiczne. Tradycje, zwyczaje i uroczystości rodzinne. Okazywanie miłości i szacunku. Obowiązki w rodzinie. Wspólne spędzanie wolnego czasu. Miejsce do pracy, nauki i zabawy. Zasoby ekonomiczne rodziny – planowanie wydatków.	rodzina, rodzice, dzieci, rodzeństwo, krewni, dom rodzinny, zajęcia i obowiązki domowe, tradycje rodzinne, sytuacja ekonomiczna rodziny
JA I MOI KOLEDZY	Współpraca w zabawie i nauce szkolnej. Budowanie pozytywnych relacji w grupie. Rozwiązywanie konfliktów. Dobro i zło w relacjach z innymi, pomoc słabszym. Formy grzecznościowe. Zajęcia integrujące w klasie, w szkole Jesteśmy tacy sami, a jednak różni. Moje mocne i słabe strony. Sukcesy i porażki. Jestem sprawny inaczej. Tolerancja. Zwyczaje innych kultur i narodowości.	kolega, przyjaciół, relacje rówieśnicze, zainteresowani a, tolerancja, niepełnospraw ność, podobieństwa i różnice, inne narodowości i tradycje kulturowe, prawa człowieka

JESTEM POLAKIEM I EUROPEJCZYKIEM	Narodowość, symbole narodowe. Dawne stolice Polski. Elementy historii Polski – legendy, ważne daty i wydarzenia na przestrzeni wieków. Sylwetki wybitnych Polaków i ich zasługi.	kraj, symbole państwowe i europejskie, stolica Polski, historia, tradycje, urzędy i instytucje, tradycja, przeszłość, Unia Europejska,
EMOCJE	Prezentacja siebie – cechy charakteru. Mocne i słabe strony. Sukcesy i porażki. Nazywanie, wyrażanie, rozumienie własnych emocji i emocji innych osób. Jesteśmy różni, a jednak podobni. Zmysły – rola, działanie. Asertywność.	emocje, uczucia, porażka, sukces
PODZIWIAM KULTURĘ I JESTEM JEJ TWÓRCĄ	Odbiór sztuki – teatr, kino, muzeum, wystawa, koncerty muzyczne, fotografia, film, rzemiosło artystyczne, sztuka ludowa. Ludzie kultury. Kultura słowa. Uczestniczenie w wydarzeniach kulturalnych. Cechy charakterystyczne dzieł architektury i sztuki polskiego oraz europejskiego dziedzictwa. Polscy artyści reprezentujący różne dziedziny sztuki.	bajka, baśń, legenda, wystawa muzeum, obraz, malarz, rzeźba, film, kino, telewizja, komputer, filharmonia, orkiestra, inscenizacja, kukiełki, teatr, aktor, scena, spektakl
KORZYSTAM Z RÓŻNYCH ŹRÓDEŁ	Etapy powstawania książki. Rodzaje książek. Korzystanie z biblioteki. Książka multimedialna.	książka, lektura, pisarz,

INFORMACJI I TECHNOLOGII	Prawa autorskie. Programy komputerowe i gry. Multimedia. Informacja z Internetu – wybór i ocena. Strony internetowe, w tym strona internetowa szkoły. Animacje i prezentacje multimedialne. Tworzenie tekstów i rysunków.	poeta, Internet, program komputerowy, komputer, tablica interaktywna
POSŁUGUJĘ SIĘ JĘZYKIEM OJCZYSTYM	Korzystanie z informacji. Słuchanie wypowiedzi, czytanie i rozumienie tekstu, wyciąganie wniosków. Korzystanie ze słowników i encyklopedii dla dzieci. Użytkowe formy wypowiedzi. Analizowanie i interpretowanie tekstów kultury – bogacenie słownictwa: czas i miejsce akcji, główni bohaterowie. Recytacja. Literatura dziecięca. Tworzenie wypowiedzi ustnej i pisemnej. Małe formy teatralne – aktywne uczestnictwo.	wypowiedź, dialog, opowiadanie, wiersz, list, notatka, SMS, e-mail, lektura, literatura, słownictwo

Centrum matematyczno-przyrodnicze

BLOK TEMATYCZNY	ZAKRES TEMATYCZNY	POJĘCIA
ŻYJĘ W ŚWIECIE LICZB	Klasyfikowanie, tworzenie prostych serii. Intuicje matematyczne. Porównywanie wielkości. Pojęcie liczby. Liczenie – dodawanie, odejmowanie, mnożenie, dzielenie. Zapisywanie i odczytywanie, porównywanie liczb. Rozwiązywanie zadań z treścią. Dokonywanie pomiaru: długości szerokości, wysokości, ciężaru, objętości, temperatury. Posługiwanie się jednostkami miar: wagi, odległości, objętości. Obliczenia pieniężne. Kalendarz, pomiar czasu. Liczby w systemie rzymskim. Figury geometryczne. Odcinek, obwody trójkąta i prostokąta. Symetria, pomniejszanie	zbiór, liczba, cyfra, znaki matematyczne, jedności, dziesiątki, setki, tysiąc, suma, różnica, iloraz, iloczyn, jednostki, figury, obwód, symetria, odcinek, pojęcia kierunkowe,

	i powiększanie figur. Położenie osób i przedmiotów.	dług, pieniądze, waga, odległość, temperatura, znaki rzymskie, czas
TU MIESZKAM	Miejsce zamieszkania – adres. Relacje z sąsiadami. Wieś i miasto – różnice i podobieństwa. Podział administracyjny i władze lokalne. Sklepy, punkty usługowe, instytucje kulturalne w najbliższym otoczeniu. Zajęcia mieszkańców. Największe miasta i ich cechy charakterystyczne. Sąsiedzi Polski. Państwa europejskie. Wydarzenia w lokalnym środowisku, ludzie szczególnie zasłużeńi dla najbliższej okolicy. Praca w życiu człowieka – różne zawody.	mapa Polski i Europy, stolice Polski, miasta, sąsiedzi Polski, państwa europejskie, gmina, powiat, województwo, Unia Europejska
OBSERWUJĘ I POZNAJĘ PRZYRODĘ	Ekosystemy (las, pole, ogród, park, łąka), zbiorniki wodne – zwierzęta i rośliny, zależności. Przyroda w różnych porach roku. Warunki konieczne do rozwoju roślin i zwierząt. Hodowle, opieka nad zwierzętami domowymi i hodowlanymi. Znaczenie zwierząt dla środowiska. Rośliny i zwierzęta wybranych regionów Polski. Krajobrazy: nadmorski, nizinny, górski. Zwierzęta egzotyczne. Pogoda i pory roku. Wpływ przyrody nieożywionej na życie ludzi, zwierząt i roślin. Doświadczenia i obserwacje. Woda, powietrze, skały i minerały w przyrodzie. Budowa zwierząt. Mapa Polski, Europy i świata. Układ Słoneczny.	las, pole, ogród, park, łąka, pory roku, hodowla, krajobraz, przyroda nieożywiona, kontynenty, rośliny, zwierzęta, stan skupienia wody, krążenie wody w przyrodzie, opady atmosferyczne, składniki pogody, rzeźba terenu

JESTEM EKO	Ochrona środowiska naturalnego. Ochrona gatunkowa roślin i zwierząt. Formy ochrony przyrody. Segregacja, recykling, dbałość o porządek w otoczeniu, oszczędzanie wody, zagrożenia ze strony człowieka, wypalanie łąk, zaśmiecanie lasów, kłusownictwo. Uzyskiwanie energii z różnych źródeł.	segregacja, recykling, ochrona przyrody, rezerваты, parki narodowe, pomnik przyrody, zasoby naturalne
ŻYJĘ ZDROWO, POZNAJĘ SWOJE CIAŁO	Podstawowe części ciała i organy wewnętrzne. Podstawowe zasady właściwego i racjonalnego odżywiania się, kontrolowanie stanu zdrowia przez lekarza. Zażywanie leków zgodnie z przeznaczeniem. Substancje szkodliwe dla zdrowia i życia. Dbłość o bezpieczeństwo swoje i innych; zagrożenia ze strony roślin i zwierząt, a także burza, huragan, śnieżnica, powódź itp. Higiena osobista, czystość odzieży. Prawidłowa postawa, bezpieczne miejsca zabaw i zajęć ruchowych, zwracanie się o pomoc w sytuacjach zagrożenia zdrowia lub życia. Numery alarmowe.	organizm, narządy, procesy życiowe, higiena, stan zdrowia, choroby, wypadki, używka, środki chemiczne
ODKRYWAM TAJEMNICE NAUKI	Doświadczenia, obserwacje, wyciąganie wniosków. Odkrycia i wynalazki. Przekazywanie informacji dawniej i dziś. Wielcy odkrywcy.	doświadczenie, obserwacja, eksperyment, odkrycie, wynalazek

Centrum artystyczno-ruchowe

BLOK TEMATYCZNY	ZAKRES TEMATYCZNY	POJĘCIA
CZUJĘ SIĘ BEZPIECZNIE	Bezpieczne korzystanie z komputera, Internetu i multimediiów. Bezpieczeństwo	komputer, Internet, ruch

	w ruchu drogowym i środkach komunikacji. Zasady postępowania w razie wypadku. Numery alarmowe. Bezpieczne używanie narzędzi i urządzeń technicznych. Rower – zasady bezpieczeństwa.	drogowy, numery alarmowe, pierwsza pomoc
POZNAJĘ TAJEMNICE TECHNIKI	Urządzenia domowe. Rodzaje maszyn i urządzeń transportowych, informatycznych i wytwórczych. Rodzaje budowli i urządzeń elektrycznych. Cechy użytkowe, ekonomiczne i estetyczne urządzeń technicznych. Proste obwody elektryczne.	technika, komunikacja, środki transportu, maszyna, urządzenie, architektura, elektryczność
OD POMYSŁU DO WYTWORU – KORZYSTAM Z RÓŻNYCH MATERIAŁÓW	Sposoby wytwarzania przedmiotów codziennego użytku. Planowanie pracy, dobieranie materiałów oraz narzędzi. Instrukcje i schematy rysunkowe. Ład i porządek na stanowisku pracy. Ekspresja własna w różnych dziedzinach sztuki.	instrukcja, schemat, papier, metal, drewno, narzędzia, kompozycja
MOJE PASJE I ZAINTERESOWANIA	Udział w zajęciach pozalekcyjnych, kołach zainteresowań, konkursach. Ulubione zajęcia. Sposoby prezentacji zainteresowań.	zainteresowania, pasje, zamiłowania, czas wolny, hobby, predyspozycje, tolerancja
TWORZĘ I ODKRYWAM MUZYKĘ	Odbiór muzyki – śpiewanie, gra na instrumentach melodycznych i perkusyjnych. Wyrażanie ruchem nastroju i charakteru muzyki. Elementy muzyki. Słuchanie i tworzenie muzyki. Taniec.	melodia, rytm, wysokość dźwięku, tempo, dynamika wzór rytmiczny, akompaniament, piosenka, znaki notacji

		muzycznej, nuta, pauza, utwór, solo, chór, orkiestra, instrumenty muzyczne, sopran, bas, alt, forma muzyczna
TWORZĘ I ODKRYWAM SZTUKĘ	Percepcja sztuki – przynależność kulturowa. Kontakt z wybranymi dziełami sztuki, zabytkami i tradycją. Korzystanie z przekazów medialnych. Ekspresja sztuki – ilustrowanie różnych scen, podejmowanie działalności twórczej. Realizowanie prostych projektów w zakresie form użytkowych. Recepcja sztuki – dziedziny działalności twórczej człowieka. Wybrane dzieła architektury i sztuk plastycznych należące do polskiego i europejskiego dziedzictwa kultury.	scena realna i fantastyczna, wyobrażenia, środki wyrazu plastycznego – kształt, barwa, faktura, forma użytkowa, narzędzia, techniki plastyczne
DBAM O SWOJECIAŁO I ZDROWIE	Sprawność fizyczna. Trening sportowy. Sporty całego życia. Wypoczynek. Aktywny i zdrowy styl życia. Zwycięstwo i porażka. Zabawy, minigry i gry terenowe. Bezpieczeństwo.	gra, zabawa, ćwiczenia fizyczne, gimnastyczne, terenowe, sport, dyscypliny sportowe, aktywny wypoczynek

Centrum językowe

BLOK TEMATYCZNY	ZAKRES TEMATYCZNY. SŁOWNICTWO I GRAMATYKA	POJĘCIA / FUNKCJE
School	desk, table, pencil, pen, teacher, bag, book, chair, ruler, rubber, pencil case, pencil sharpener school, classroom, playground, in, on desk, table, chair, bookcase, door, floor, homework, school, teacher, playground, project, classroom, tryb rozkazujący alphabet	a (blue) (pencil) on the (desk) Hello! Hi! Goodbye. What's your name? Hello, I'm. I'm... How are you? I'm fine, thank you. Hi, how are you? What's your name? I'm What's this? It's a ... Is it a (pencil)? Yes. / No. Where's my (pencil)? Here's my (pencil). Here it is. Where's ...? (on) the (desk) here is , please, thank you, sorry, again, my turn Polecenia: listen, point, look, repeat, ask, answer, sing, play, say, write, read, draw, match, write, colour, answer, act, draw, draw the lines, point, clap your hands, wave, smile, hop, open your book, sit down, write your name, stand up, put your hand up/down, put your hand up, put your hand down, pick up a pencil, put down a pencil, write your name, help, come back, put your hand up, sit down, close your eyes,

		open your eyes, close your book How do you spell...? Can you spell...?
Numbers	liczebniki 1-10 (klasa I) liczebniki 11-20 (klasa II) liczebniki 21-100 (klasa III)	How many (books)? (Three) and (one) is (four). Count. Count again. How old are you?
Colours	red, orange, green, yellow, brown, blue, purple, blue paint white, black	It's (blue). Look, it's (blue) now. What colour is ?
Toys	a doll, a ball, a kite, a teddy, a car, toys, car, pictures, favourite	What's this? It's (a doll). It's a (red) (car).
Animals	parrot, cat, dog, hamster, rabbit, fish, caterpillar, nest, flower, snake, bird, rabbit, bee, butterfly, lion, tiger, elephant, monkey long, short, small stripes, wings, spots, big ears, trunk, long neck	This is my (dog). Here's a (dog). It's (yellow) and (brown). Have you got a pet? It's a(an) Czasownik can Say! Listen! Point! Look! What colour is...? Opis wyglądu zwierząt: It's got... swing, hop, bite, crawl It's got... . Has it got ? It lives... . It can...../Can it ?
My body	ears, hair, eyes, nose, mouth, arms, head, body, legs, feet, hands, knees, shoulders, mouth, toes, long/ short hair, blond/ black hair, blue/ brown	Here's the nose. It's got yellow hair. It's got two (ears). It's got a big mouth. Just like me. Not like me. Clap your hands. Wave your arms. Stamp

	eyes, tall, small,	your feet. Nod your head. What's this? What is it? Have you got a (an)...? I'm a (an)... I've got (four) legs. I'm (green). shake hands, stand on one leg, touch your toes, click your fingers, play the game, touch your ears
Food and drink	apple, pear, banana, ice- cream, pizza, water, sandwiches, juice, oranges, bread, honey, butter, jam, cheese, ham, strawberry, orange juice, chocolate, spaghetti, peach, packet lunch, milk, soup, salad, pasta, rice, chicken, eggs, bacon, lunch, munch, salad, cheese, sandwich, oranges, sandwiches, eggs yummy school canteen, picnic, basket, Sunday lunch, meal, bacon, tomato, toast, English breakfast, fish and chips, peas, sausage, mushroom, tea, egg, fish, chips, favourite food	I like (pizza). I like (cheese) and (ham). I don't like (water). Do you like (juice)? What's your favourite food? There is a/an/There are..... What's (in/on/under) the? What do/does you/he have for breakfast/ lunch/ dinner? What's for breakfast/ lunch/ dinner? Every (Monday) he/ she eats I'm hungry. Can I have...? Can I have some pasta? Here you are! Please. Thank you. Sorry! Look at the menu! Can I help you? My favourite food is... .
Clothes	a shirt, socks, shoes, trousers, a hat, a jacket,	I'm wearing (red)(shoes). I'm wearing a / I'm wearing a

	a T-shirt, a skirt, dress, shorts, dress, tracksuit, jeans, school uniform a (yellow) shirt, (blue) shoes, clown, pop star, dancer, footballer, teacher, princess, pirate,	(black) (hat) and (blue) (trousers) He's / She's a..., He's / She's wearing... . I put on my (socks). My hat's too big/small I'm a pop star. My socks are (white) My hat's blue. My socks are white. zaimki wskazujące: this, these; What's this? What are these? czasowniki w formie ciągłej np: wearing polecenia put on this, Who are you? I'm a (clown)! Put on this / these.
At home Houses Family	mum, dad, brother, grandma, granddad, sister, aunt, uncle, cousin me at home kitchen, living room, dining room, bathroom, bedroom, garden table, bed, lamp, shelf, chair, wardrobe, rug, in the (dining room) in, on, under, behind in the cupboard, under the table, behind the chair, on the bookcase, under the table;	She's / He's a (mum, dad, brother, grandma, granddad, sister) Her/His name is... . He/she is from..... Where are you? I'm in the garden. Where's he/she? Is she in the...? Where's (granddad)? Who's this? Open the window! Close the door! Clean the board! Close the cupboard! Wyrażenie There is /There are Where is? put your (pen under the table) Pytanie Is there a/an...? Wyrażenie There is /There are... . Where do you live?

		I live in... .
Free time Hobbies	toy, comic, ball, watch, paints, football, computer game, camera, guitar, bike, kite, skateboard, paints, teddy bear, football, scooter, poster, computer, doll, doll's house ride a bike, run, ski, skateboard, use a computer, play the violin, play football, ride a horse, ski down the hill, dance to music, draw, jump, ride a horse, dance, play, swim, ski, use a camera, It's sunny/cloudy/rainy/ windy sing, dance, whistle smile, frown, glad, sad my favourite lesson, my favourite festival, my favourite day, art, Halloween, my birthday	What's this? Is it a...? Yes, it is / No, it isn't. It's a (computer). It's (brown) Have you got a...? Thank you. Goodbye. I've got a/an... . Nazwy czynności dziejące się w momencie mówienia: playing, drinking, eating, swimming, running, riding What's he/she doing? What are you doing? What's the weather like? What do/does you/he like doing? He/She likes... . What do you love doing? I like .../ He/She likes ...(doing) Do you like ? - Yes, I do. /No, I don't. Let's play. He/ She likes / doesn't like..... Do you like/ Does he like ? - Yes, I do./ No, I don't. / Yes, he does./ No, he doesn't. I can / I can't (sing) Yes, I can, No, I can't, Yes, he / she can, No, he / she can't Can you (swim)? Yes, you can. No, you can't. What can you do?
Shopping Places in town	the toy shop shops	Where can you buy? How much are?

	cinema, café, school, train station, post office, clothes shop, museum, hotel bus stop next to, opposite, between	These/Those Let's buy, Can I borrow?, Please be careful How much is ? – (podawanie ceny) It's.... He's got... . He/She wants to....., I want to..... You can buy... . Here is for you. I like He/She likes..... local, newspaper, morning, sweets, use, website, Where is the (museum)? It's (next to) the (post office) Excuse me, where is the.(bus stop)?
Daily Routine	Get up, have breakfast/dinner, go to school, have a shower, watch TV, do homework, go to bed Monday, Tuesday, Wednesday, Thursday, Friday, Saturday, Sunday	What time do you (get up)? I (get up) at... . She/ He (gets up) at..... What time is it? It's three o'clock, quarter to (eight), half past (six), ten to (five)
Lekcje okolicznościowe: Merry Christmas! Happy Easter!	Christmas, reindeer, Santa, sleigh, cracker, decoration, Christmas card, Christmas tree, stocking, star, Christmas lights, bells, stocking, cake, pudding chick, bunny, lamb, hot cross buns, chocolate eggs, Easter basket, Happy birthday! January, February, March, April,	Merry Christmas! one/ nine reindeer, Santa's sleigh, if you send , I'll send, Happy Easter! Happy Birthday! I'm (seven). liczebniki 1- 10

Happy Birthday!	May, June, July, August, October, November, December	How old are you? When's your birthday?
Bonfire Night!	Bonfire Night! sparklers, fireworks	light a bonfire, watch the rockets fly, a penny for the guy
Halloween	witch, ghost, monster, candle, apple, wizard, skeleton, mask, pumpkin, jack o'lantern, cat fancy dress party Trick or treat	Let's have a party. Let's play. Who are you? I'm a (wizard).

5. PROCEDURY OSIĄGANIA CELÓW EDUKACYJNYCH

„Edukacja nie może skupiać się na dniu wczorajszym rozwoju dziecka, ale na jutrzejszym.”²

Lew Wygotski

Procedury to wymagania, adekwatne do nich działania, które realizują nauczyciele i uczniowie, aby osiągnąć założone cele edukacyjne. Strategia kształcenia uwzględniająca konstruktywistyczne podejście do nauczania oraz wskazania z zakresu neurodydaktyki zakłada odwoływanie się do aktywności i ciekawości poznawczej uczniów oraz kreowanie przyjaznej atmosfery, opartej na współdziałaniu i dobrych relacjach. „W nauczaniu, podobnie jak w pedagogice, liczą się relacje. Ważne są zarówno uczucia, jak i fakty, tak samo jak to, co dzieje się w Twojej głowie i głowach Twoich uczniów. Chodzi o używanie zmysłów przy wykorzystaniu wiedzy na dany temat”³. Zdaniem autorek stworzenie optymalnego środowiska kształcenia z uwzględnieniem czterech krain tworzących Centrum Aktywnej Edukacji wymaga:

- 1. Wyboru metod i technik pracy z uczniem.**
- 2. Organizacji sali lekcyjnej w sposób rozwijający ciekawość poznawczą ucznia.**

² Sue Palme, Galina Dolya, *Freedom of mind*, "TES MAGAZINE" (The Times Educational Supplement) 30.07.2004, http://www.kluczdouczenia.pl/pl/strona/5/lew_wygotski_-_mozart_psychologii

³ Terry R., Churches R., *NLP w szkole. Skrzynka narzędziowa dla nauczyciela*, Gliwice 2011, s. 17.

3. Okresu adaptacyjnego dziecka.
4. Indywidualnego podejścia do każdego wychowanka.
5. Planowania pracy nauczyciela.
6. Systematycznej współpracy z rodzicami.

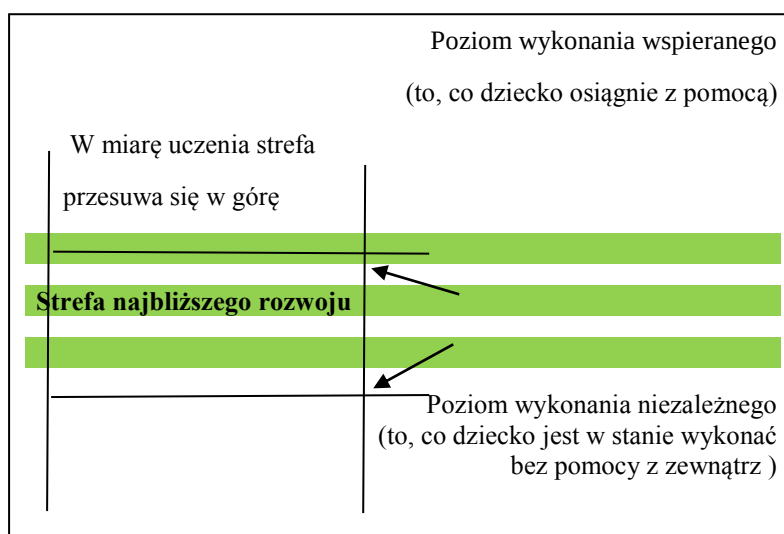
Każdy z wymienionych obszarów jest szczegółowo omawiany w programie „Myślę – działam – idę w świat”, stanowi bowiem integralną część środowiska uczenia się, które w konstruktywizmie jest źródłem wszelkich relacji między podmiotami edukacji: „Środowisko to także to wszystko, co uczestniczy w konstruowaniu nowej wiedzy o świecie, to wiedza uprzednia, styl poznawczy uczącego się, a także relacje między uczącym a przedmiotem poznawania”.⁴

W sprzyjającej atmosferze

Jako autorki programu, a jednocześnie długoletnie nauczycielki edukacji wczesnoszkolnej, pragniemy podkreślić kluczową rolę nauczyciela. Konstruktywistyczny nauczyciel inspirował swoich uczniów, akceptuje ich autonomię, dostrzega i pozwala uczniom na ich własną inicjatywę, którą właściwie ukierunkowuje w procesie uczenia się. Dzieci z natury zadają mnóstwo pytań, są spontaniczne i ciekawe świata. Chcą i potrafią działać, rzeczowo określają, co je interesuje. Jeżeli nauczyciel odpowie na potrzeby dziecka, stworzy odpowiednią bazę, może już powiedzieć, że jego uczniowie mają wpływ na proces uczenia się, wystarczy współdziałać z uczniem w poznawaniu świata. „Chyba najlepiej tę prawidłowość ujął Wygotski w twierdzeniu o strefie najbliższego rozwoju. Oto dziecko w danym momencie swego życia potrafi zrobić to i to, bo to jest zgodne z obecnym stanem jego poznawczego rozwoju. Jednakże przy współpracy z innymi, także z rówieśnikami, korzystając z nie zawsze świadomych podpowiedzi, to samo dziecko może wykonać trudniejsze zadanie. Tę odległość między tym, co dziecko potrafi obecnie, a tym, co mogłoby wykonać w interakcji społecznej, Wygotski nazywa strefą najbliższego rozwoju”.⁵

⁴ S. Dylak, *Konstruktywizm jako obiecująca perspektywa kształcenia nauczycieli*, [w:] H. Kwiatkowska, T. Lewowicki, S. Dylak (red.), *Współczesność a kształcenie nauczycieli*, Warszawa 2000.

⁵ S. Dylak, *Podstawowe założenia pedagogiczne realizowane w projekcie „Przygoda z klasą”*, <http://cdew.pl/category/aktualnosci>

Rys. 1 Strefa najbliższego rozwoju. Wizualizacja autorstwa twórców programu „Myślę – działam – idę w świat” w oparciu o artykuł prof. dr. hab. Stanisława Dylaka⁶

Przejęcie nauczyciela z pozycji nadzorca do postawy sojusznika i sprzymierzeńca jest istotą budowania atmosfery uznania i akceptacji w klasie. „Sojusznik – nauczyciel, który „odchodzi od tablicy”, dzieli się odpowiedzialnością z uczniami, pomaga im, pozwala im i sobie robić błędy. Sojusznik wie, że stanowi tylko jeden z elementów w uczniowskim życiu, jego zadaniem jest pomóc uczniowi.”⁷ Konstruktywistyczny nauczyciel powinien przyjąć jako priorytetową postawę sojusznika i umiejętnie połączyć ją z elementami nadzoru wychowawczego i postawą mistrza. Każda z wymienionych dwóch kolejnych postaw wspierających ma swoją rangę w pracy z uczniami. Przestrzeganie zasad i reguł w klasie jest niewątpliwie elementem istotnym, warunkującym budowanie dobrych relacji opartych na poczuciu bezpieczeństwa, zaufaniu i lojalności. Bycie mistrzem, który inspiruje i rozwija swoich uczniów, stwarzając możliwości odniesienia sukcesu, stanowi element wspierający zaspokojenie potrzeby uznania i akceptacji. Stawanie się sojusznikiem ucznia jest procesem ciągłym i dynamicznym, wymaga postawy otwartości ze strony nauczyciela, realizowania i poszukiwania innowacyjnych rozwiązań dydaktyczno-wychowawczych.

⁶ Tamże.

⁷ D. Sterna, *Ocenianie kształtujące w praktyce*, CEO, Warszawa 2008, s. 29.

Wspierająca funkcja oceniania kształtującego

Niewątpliwie prowadzenie lekcji metodą oceniania kształtującego jest nowym, innowacyjnym podejściem do procesu uczenia się, w którym uczeń jest inicjatorem aktywności i świadomym jej uczestnikiem. Określanie celów lekcji w języku ucznia, często z jego indywidualnym zaangażowaniem, monitorowanie w trakcie zajęć ich realizacji (nauczyciel lub uczeń akcentuje ich osiągnięcie) rozwija poczucie odpowiedzialności za własną naukę.

Przygotowane przez autorki programu przykładowe scenariusze są ciekawą bazą metodyczną w zakresie określania celów lekcji w języku ucznia, kryterium sukcesu, technik zadawania pytań, formułowania oceny koleżeńskiej, dokonywania samooceny. Mogą być źródłem inspiracji dla nauczycieli, którzy będą realizowali program „Myślę – działam – idę w świat”, choć pozostawiają przestrzeń do modyfikacji i wprowadzania własnych pomysłów.

W przyjaźni z mózgiem...

Neurobiolodzy podkreślają naturalną ciekawość poznawczą dzieci oraz stymulującą rolę środowiska, które wykorzysta naturalny potencjał i silne strony mózgu. Dlatego tak istotne jest zdobywanie wiedzy poprzez samodzielne rozwiązywanie problemów, które inicjuje przetwarzanie informacji i stosowanie nabytej wiedzy. Doskonale wpisuje się w czynnościowy model uczenia metoda Dawida Kolba: „Nauczyciele powinni wiedzieć, co aktywizuje sieci neuronalne, a tym samym inicjuje proces uczenia się. Ludzki mózg uczy się wprawdzie cały czas, ale tylko tego, co dana jednostka uzna za subiektywnie nowe, ważne lub potrzebne. Zewnętrzne argumenty mają na ten proces jedynie ograniczony wpływ”⁸. Dlatego w procesie uczenia się jest istotne dostosowanie sposobu nauczania do indywidualnego stylu przyswajania wiedzy. W zależności od dominującej sensoryczności wyróżniamy cztery style uczenia się. Są wśród nas: wzrokowcy, słuchowcy, dotykowcy, kinestetycy⁹.

A. Wzrokowcy preferują patrzenie, czytanie, demonstrację.

⁸ M. Żylińska, *Neurodydaktyka, czyli neurony w szkolnej ławce*, <http://osswiata.pl/zylinska/tag/neurodydaktyka/>

⁹ Małgorzata Taraszkiewicz, Colin Rose, *Atlas efektywnego uczenia się nie tylko dla nauczycieli*, cz.1 Warszawa, 2006

- B. Słuchowcy uczą się poprzez aktywne przysłuchiwanie się, słuchanie siebie lub innych, słuchanie nagrań.
- C. Dotykowcy lubią dotykać, silnie odbierają i przeżywają emocje.
- D. Kinestetycy najchętniej działają, z zaangażowaniem wykonują doświadczenia i eksperymenty.

Pomóżmy zatem dzieciom realizować dalekosiężne cele. Na każdym poziomie kształcenia, nawet w kl. I, są już bardzo konkretne. Proponujemy metody NLP, czyli metody programowania neurolingwistycznego. Zaczniemy od określenia „dalekosiężnego celu”. Zdefiniujemy go razem z dziećmi, zapiszmy lub narysujemy, wykorzystując np. mapę pojęciową.

Rys. 2 Mapa pojęciowa określenia „dalekosiężnego celu”. Wizualizacja autorstwa twórców programu „Myślę – działam – idę w świat”

Cel może odnosić się do grupy (wspólna decyzyjność przy określaniu) lub być wyznaczony indywidualnie dla dziecka i z jego pomocą. Ważne, aby każdy miał swój udział w tworzeniu mapy pojęciowej. Jest to istotne z uwagi na potrzeby dzieci, np. potrzeby uznania i akceptacji. Zainicjujemy w kolejnym ćwiczeniu dalekosiężną wizualizację za pomocą techniki „Wehikuł czasu”¹⁰. Możemy wykorzystać także elementy ćwiczenia ruchowego.

- „Podróżujemy wehikułem czasu w przyszłość. Widzimy spacerujących kolegów, którzy trochę urosli, uśmiechają się i machają do nas (...)”.
- Co jeszcze widzimy, jak myślicie ? (zapraszamy dzieci do twórczej wizualizacji).
- Jak wyobrażacie sobie siebie w przyszłości za kilka lat, gdy osiągniecie już cel pierwszy, drugi, kolejny? (...)

¹⁰ Terry R.,Churches R.,NLP w szkole. Skrzynka narzędziowa dla nauczyciela, Gliwice 2011., s.17.

- Narysujmy teraz swoje wyobrażenia, a może wolicie napisać list z przyszłości?

5.1 Metody i techniki nauczania

„To, co dziecko może zrobić dzisiaj z pomocą, jutro będzie w stanie zrobić samo”

Lew Wygotski

Konstruktywistyczne podejście do nauczania, które promujemy jako innowacyjność programu, było i jest wyzwaniem dla naszych umiejętności pedagogicznych oraz dla nauczycieli, którzy zechcą realizować program. Opracowując program, jako pedagogiczną dewizę przyjęliśmy słowa Jadwigi Krzyżewskiej: „Jeśli komuś się nie chce – szuka pretekstu, jeśli komuś zależy – działa”¹¹. Inspirujemy do głębszego spojrzenia na proces nauczania w aspekcie zaktywizowania uczniów do twórczych działań i kreatywności. G. Mietzel w „Psychologii kształcenia” podpowiada, iż „u podstaw myślenia o procesie leży przekonanie o jego wieloaspektowości i wielokierunkowości. Składowymi procesu są: eksperyment, doświadczenie, działanie, poszukiwanie pozwalające tworzyć w mózgu zindywidualizowane struktury poznawcze. Jest miejsce na popełnianie błędów, które są najskuteczniejszą metodą poszukiwania wielości rozwiązań”¹².

Tradycyjne metody podawcze nie są podstawą konstruktywistycznego kształcenia, są one znacznie bliższe podejściu behawioralnemu. Doświadczenie auterek podpowiada, iż nie oznacza to ich wykluczenia, pojawiać się będą integralnie z innymi metodami nauczania. Decydująca o sukcesie stosowanych metod będzie skuteczna komunikacja między nauczycielem i uczniem: „Konstruktywistyczna perspektywa ujmowania nauczania i uczenia się akcentuje aktywność uczącego się, w wyniku której podmiot buduje swą rzeczywistość”¹³.

Zatem w odniesieniu do założeń programu, które w centrum działań stawiają ucznia i jego aktywność oraz nauczanie przyjazne mózgowi, promujemy ujęcie metod i technik w odniesieniu do konstruktywistycznego modelu nauczania.

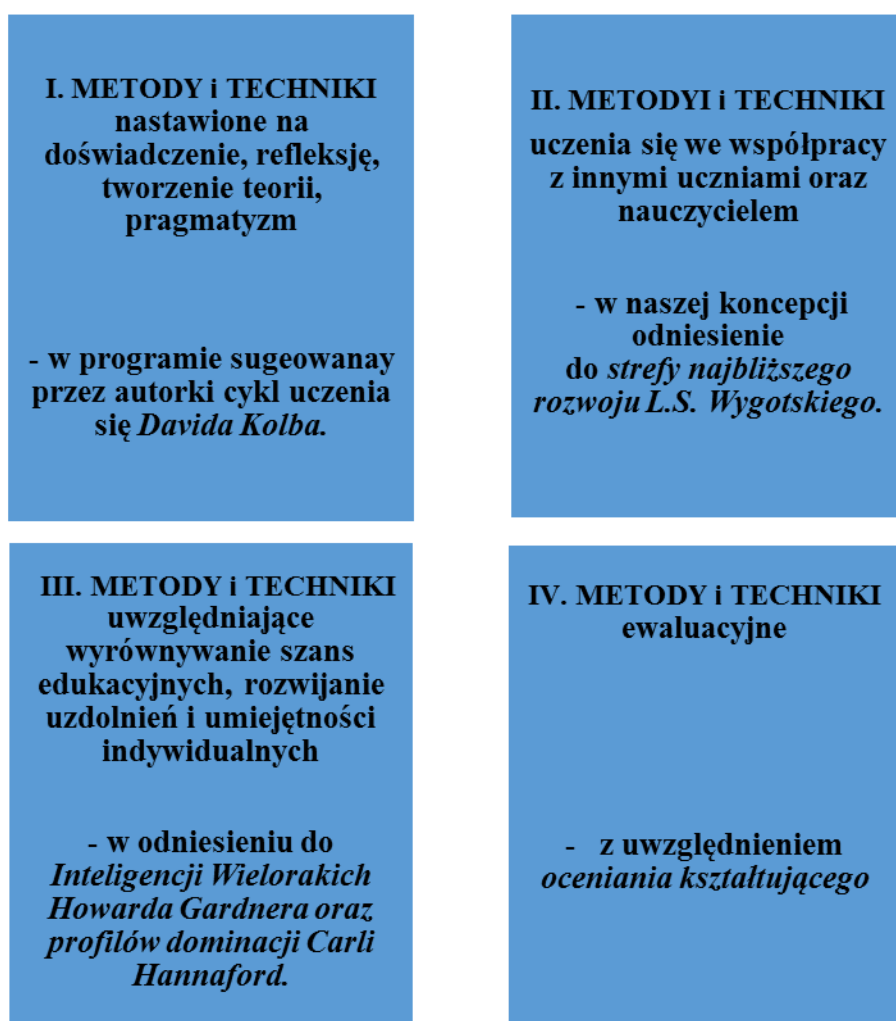
¹¹ J. Krzyżewska, *Aktywizujące metody techniki w edukacji*, cz. IV, Suwałki 2003, s.12.

¹² E.Lubina, *Konstruktywistyczne i behawioralne aspekty kształcenia zdalnego*, <http://www.e-mentor.edu.pl/artukul/index/numer/8/id/111>

¹³ S. Dylak, *Konstruktywizm jako obiecująca perspektywa kształcenia nauczycieli* [w:] H. Kwiatkowska, T. Lewowicki, S. Dylak (red.) *Współczesność a kształcenie nauczycieli*, Warszawa 2000.

A. Mapa mentalna ogólnego podziału metod i technik w konstruktywistycznym modelu nauczania.

Metody i techniki wspierające konstruktywistyczny model nauczania

Rys. 3 Mapa mentalna ogólnego podziału metod i technik w konstruktywistycznym modelu nauczania. Wizualizacja autorstwa twórców programu „Myślę – działam – idę w świat”

Wybór metod do danego obszaru działań warunkują, zdaniem autorek, dwa aspekty. Pierwszy uwzględnia teoretyczne przeznaczenie metody, drugi ukierunkowuje metodę na cel, jaki chcemy osiągnąć. Głównym przesłaniem jest rozbudzenie ciekawości poznawczej i aktywności uczniów.

B. Podział metod i technik z ukierunkowaniem na obszary oddziaływania i umiejętności szczegółowe w konstruktywistycznym modelu nauczania

Obszary oddziaływania	Sugerowane metody i techniki
I. Doświadczenie, refleksja, tworzenie teorii, pragmatyzm	❖ Metody oparte na działaniu: ▪ Metoda D. Kolba „Model uczenia przez doświadczenie” ▪ Metody ćwiczebne, ▪ Metody realizacji zadań wytwórczych, ▪ Metody ekspresyjne, ▪ Metoda projektu. ❖ Gry dydaktyczne: ▪ Rozsypanka, ▪ Domino karciane, ▪ Jubiler, ▪ Wyrzuć, wpisz, porównaj. ❖ Metody tworzenia i definiowania pojęć: ▪ Mapy pojęciowe – mentalne, ▪ Kula śniegowa, ▪ Promyczkowe uszeregowanie, ▪ Piramida priorytetów, ▪ Burza mózgów. ❖ Metody twórczego rozwiązywania problemów: ▪ Sześć myślowych kapeluszy Edwarda de Bono, ▪ Metoda tekstu przewodniego, ▪ Metoda kruszenia, ▪ Metoda Polya, ▪ Inscenizacja, ▪ Drama, ▪ Rybi szkielet,

	▪ 6,3,5 ▪ Metoda trójkąta.
II. Uczenie się we współpracy z innymi uczniami oraz nauczycielem	▪ Metoda metaplanu. ❖ Metody integracyjne: ▪ Krasnoludek, ▪ Pajęczyna, ▪ Graffiti. ❖ Metody grupowe: ▪ Układanka puzzle lub Jigsaw, ▪ Zabawa na hasło, ▪ Bezludna wyspa, ▪ Okulary. ❖ Metody dyskusyjne: ▪ Debata, ▪ Dyskusja panelowa, ▪ Rybki w akwarium, ▪ Powtarzanie chórem. ❖ Metody grupowego podejmowania decyzji: ▪ Sześć par butów, ▪ Drzewko dyskusyjne, ▪ Dywanik pomysłów, ▪ Pustynia.
III. Wyrównywanie szans edukacyjnych, rozwijanie uzdolnień i umiejętności indywidualnych	❖ Pedagogika zabawy: ▪ Krótkie polecenia przy muzyce, ▪ Lina, ▪ Imię i gest, ▪ Moje prawe miejsce jest puste, ▪ Odkrywanie wizytówki, ▪ Wizytówka – historia, ▪ Kostka pytań, ▪ Ludzie do ludzi, ▪ Zabawy z chustą animacyjną,

	▪ Metoda Klanzy. ❖ Metody oddziaływania polisensorycznego, indywidualizowania nauczania: ▪ Poranny krąg, ▪ Zabawy paluszkowe, ▪ Arteterapia, ▪ Elementy metody W. Sherbone, ▪ Metoda Dobrego Startu, ▪ Metoda 18 struktur wyrazowych, ▪ Metody C. Freineta: – Technika swobodnych tekstów, – Fiszki autokreatywne, ❖ Metody rozwijania inteligencji wielorakich ▪ Krainy aktywności, ▪ Metody aktywizujące, gry i zabawy: ○ Słowo przypadkowe, ○ Kto pierwszy dotrze do stu? ○ Bingo, ○ W prawo, w lewo, w górę, w dół, ○ Memory „Dodaj – sprawdź”, ○ Tajemnicza geometria, ○ Metoda ruchowej ekspresji twórczej Rudolfa Labana, ○ Metafora, ○ Dystans, ○ Uczymy innych, ○ Odwrócona lekcja.
IV. Ewaluacja nauczania i uczenia się	▪ Ocena koleżeńska, ▪ Kosz i walizeczka, ▪ Portfolio,

	▪ Profil dobrego ucznia, ▪ Koszulka, ▪ Technika niedokończonych zdań, ▪ Tarcza strzelecka.
--	---

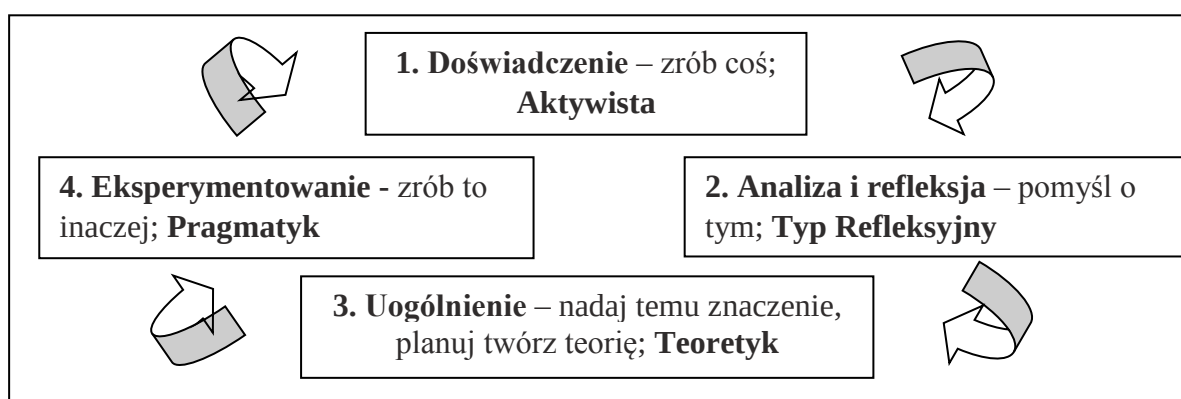
C. Szczegółowy opis metod w odniesieniu do wyróżnionych pięciu obszarów aktywności.

I Metody i techniki nastawione na doświadczenie, refleksję, tworzenie teorii, pragmatyzm

1. Metody oparte na działaniu

– rozwijają umiejętności praktyczne, uczą eksperymentowania, przeżywania, wyposażają w wiedzę, która nabyta w ten sposób staje się znacznie trwalsza.

- **Teoria Dawida Kolba**¹⁴ – uwzględnia 4 fazy działania, które odpowiadają stylom uczenia się wyróżnionym przez P. Honeya i A. Mumforda¹⁵

Rys.4 Faza całościowa procesu uczenia się tzw. cykl Kolba. Grafika autorek programu w oparciu o literaturę¹⁶

¹⁴ J. Krzyżewska, *Aktywizujące metody i techniki w edukacji wczesnoszkolnej*, cz. I, Suwałki 1998, s. 22.

¹⁵ I. Kazimierska, I. Lachowicz, L. Piotrowska, *Uczenie się dorosłych – cykl Kolba*,

http://doskonaleniewsieci.pl/Upload/Artykuly/2_1/uczenie_sie_doroslych.pdf

Metody ćwiczebne (ćwiczenia praktyczne) – mają na celu usprawnienie wykonywania jakiejś czynności, np. liczenia, mierzenia, ważenia, klasyfikowania, rozwiązywania zadań, układania gier, czytania, pisanie, interpretowania.

- **Metody realizacji zadań wytwórczych** – celem działań jest wykonanie pracy użytkowej, np. z drewna, szkła, metalu, mas plastycznych lub innych surowców. Praca przebiega według ustalonego toku¹⁷.
- **Metody ekspresyjne** – oparte na bezpośrednim tworzeniu, np. obrazów, filmów, rysunków oraz odtwarzaniu ról w przedstawieniach. Inspirują przeżycia o charakterze społecznym, moralnym, estetycznym¹⁸. Dzieci chcą i lubią tworzyć plastycznie, same mają wiele pomysłów, które warto rozwijać różnorodnymi technikami plastycznymi¹⁹.

1) Techniki rysunkowo-malarskie:

- a) rysunek ołówkiem, kredkami, węglem, kredą;
- b) malowanie farbą plakatową, malowanie nitką, rurką, mokro w mokrym, na zmiętym papierze, odbijanka, batik;
- c) wycinanka, wydzieranka, wyklejanka z papierowych wałeczków, suchych liści;
- d) papieroplastyka: orgiami, kirigami;
- e) techniki mieszane: płaskorzeźba, odlewy gipsowe, collage, frottage;

„Barwne układy uzyskiwane na drodze nawet przypadkowych połączeń cieszą i wyzwają pasję twórcze. Kolor daje duże możliwości różnorodnych nastrojów i dlatego jest podstawowym środkiem ekspresji dziecięcej”²⁰. „Tworzenie konkretnego dzieła – to jest rysunku – stanowi łatwiejszy sposób komunikacji z innymi niż werbalne wyznaczenie osobistych uczuć, szczególnie, jeśli wywołują one lęk”²¹.

¹⁶ *Tamże*

¹⁷ M. Węglińska, *Jak przygotować się do lekcji? Wybór materiałów dydaktycznych*, Kraków 1998, s. 124. Za: W. Okoń, *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Warszawa 1987.

¹⁸ M. Węglińska, *Jak przygotować się do lekcji*, Kraków 1998, s.124.

¹⁹ H. Burnford, N. Wright, *Każde dziecko to potrafi – sto pomysłów na sztukę*, Warszawa 1996.

²⁰ S. Popek (red.), *Metodyka zajęć plastycznych w klasach początkowych*, Warszawa 1987, s. 31.

²¹ G. D. Oster, P. Gould, *Rysunek w psychoterapii*, Gdańsk 2001, s.23.

- 2) **Rzeźba** – może być miniaturowa lub monumentalna, w klasach I–III najczęściej wykonywana z masy solnej, papierowej, mydła lub drewna – jej cechą jest trójwymiarowość;
- 3) **Grafika** – to powielanie rysunku na papierze lub tkaninie z wcześniej przygotowanej formy. Wyróżniamy grafikę artystyczną, użytkową (plakat, ilustracje, gazety, ekslibrisy, banknoty), także komputerową.
- **Metoda projektu** – ma charakter interdyscyplinarny, wykorzystuje wiedzę i łączy umiejętności z wielu dziedzin. Może być realizowana w formie indywidualnej lub grupowej. Mimo, że uczniowie realizują projekt według ustalonego harmonogramu i czyjegoś pomysłu, zawsze wnoszą własne elementy nowatorskie, a samo działanie jest procesem twórczym. „Istota polega na tym, że uczniowie samodzielnie realizują «duże zadanie» (obszerniejsze niż zadawane prace domowe), nauczyciel określa jedynie ramy projektu”²².
 - **Lapbook jako element metody projektów**

Lapbook, czyli najprościej tłumacząc książka na kolanach lub książeczka tematyczna. To bardzo popularna i atrakcyjna forma pracy dzieci w przedszkolach i szkołach zagranicznych. Jest połączeniem pracy metodą projektów z tworzeniem przez dziecko książeczki na dany temat²³. To znakomity sposób do podsumowania jakiegoś fragmentu materiału, omówienia lektury lub zebrania najważniejszych informacji na pewien temat. Tworząc lapbook uczeń porządkuje wiedzę. W każdym momencie można wrócić i uzupełnić katalog o nowe informacje, fakty, rysunki czy zdjęcia. Lapbook jest wizualizacją wiedzy książkowej, dzięki czemu dziecko go tworzące: rozwija wyobraźnię, poszukuje inspiracji, rozbudza swoją ciekawość – niezbędną w edukacji²⁴. Przygotowana samodzielnie książeczka może zawierać mnóstwo materiałów, mini książeczek, okienek, kieszonek, ilustracji. W każdym zakamarku dziecko ma do wykonania jakieś zadanie, coś do obejrzenia, rozłożenia. Lapbooki mogą być tworzone samodzielnie przez dzieci lub z pomocą osoby dorosłej. Przed wykonaniem takiej książeczki należy zgromadzić potrzebne materiały na dany temat. Uczeń poszukuje informacji, zdjęć, ilustracji w książkach, Internecie, zbiera wycinki

²² E. Brudnik, A. Moszyńska, B. Owczarska, *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie. Przewodnik po metodach aktywizujących*, Kielce 2010, s. 307.

²³ <http://raaanyjulek.blogspot.com/2013/02/ptaki-co-nosza-fraki-ksiazka-na-kolanka.html>

²⁴ <http://knp.lublin.pl/pl/blog/anna-kopec/353-z-ksiazka-na-kolanach.html>

z gazet, pisze własnoręcznie notatki lub tworzy opisy w wersji komputerowej, które następnie drukuje i umieszcza w lapbooku. Dzięki takiej pracy uczeń rozwija przeróżne umiejętności (czytanie, pisanie, logiczne myślenie, koncentrację, kreatywność, pogłębia wiedzę z tematu dotyczącego książeczki)²⁵.

- Metoda WebQuest

WebQuest to nowatorska metoda pracy z uczniami wykorzystująca technologię informacyjną. Celem podstawowym tej metody jest **przedstawienie nowego sposobu pracy wykorzystującego elementy uczenia się zespołowego opartego na idei konstruktywizmu**, czyli budowania własnej wiedzy w oparciu o Internet. “WebQuest” to, (wg Bernie Dodge’a, twórcy koncepcji WebQuestu), **aktywność zorientowana na dociekanie, w której większość lub całość informacji uzyskanych przez uczących się pochodzi z Internetu**. WebQuesty powstają, aby wydajnie spożytkować czas ucznia, aby bardziej skupić się na użyciu informacji niż na ich szukaniu oraz aby wspomóc myślenie ucznia na poziomie analizy, syntezy i oceny.

WebQuest wykorzystuje zainteresowanie uczniów komputerem i Internetem, pozwala skierować je w odpowiednim kierunku i wykorzystać w procesie nauczania. Uczy przemyślanego i konstruktywnego korzystania z zasobów Internetu. Pokazuje, że wirtualna sieć może być narzędziem pracy, a nie wyłącznie rozrywki. Odpowiednio dobrany przez nauczyciela materiał źródłowy ma pozwolić uczniom bardziej skupić się na krytycznej analizie i użyciu informacji niż na ich szukaniu w przepastnym Internecie. WebQuest często realizowany jest jako ćwiczenie grupowe, w którym każda grupa realizuje inną część projektu, wykonując inne zadania. Podział na grupy ma funkcję motywującą, gdyż wiąże się zazwyczaj z wcieleniem w jakąś rolę. Pobudza to zainteresowanie uczniów danym zagadnieniem. WebQuest może być projektem przeznaczonym dla jednej dyscypliny, ale może mieć też charakter interdyscyplinarny. Może być krótkoterminowy (1–2 godziny lekcyjne) lub długoterminowy (kilka tygodni). Produktem finalnym może być plakat, praca pisemna, prezentacja multimedialna, wystąpienie publiczne itp.²⁶

Metoda WebQuest ma stałą, określoną strukturę, na którą składają się:

- **Temat** - musi zawierać problem do rozwiązania, nie może prowokować ucznia do powielania informacji znalezionych w Sieci.

²⁵ <http://www.urwiskowo.com.pl/2014/04/lapbookowe-abc-czyli-jak-zrobic-lapbook.html>

²⁶ http://zsnr2.edupage.org/files/metoda_pracy_z_uczniem_-_webquest.docx.

- **Wprowadzenie** - jest tym elementem strukturalnym WebQuestu, który ma zaciekać ucznia i wprowadzić w tematykę realizowanego projektu. Opis powinien być oryginalny i motywujący, zachęcający do pracy. Musi wskazywać cele sytuujące jego realizację w szerszym kontekście procesu dydaktycznego.

Można również opisać:

- jakie powinny być efekty pracy projektem – czego uczniowie powinni się dowiedzieć, nauczyć,
- jakie treści programowe będą realizowane (konkretne odniesienie do podstawy programowej).

- **Zadania** dla uczniów powinny:

- być problemowe lub tajemnicze – zawierać sformułowany problem do rozwiązania,
- wyzwalać kreatywność,
- zawierać propozycje do sformułowania i zdefiniowania stanowiska, oceny sytuacji, wskazania argumentów,
- umożliwiać zaprojektowanie produktu,
- stanowić złożone problemami do analizy,
- zawierać wszystkie inne elementy, które kreują proces uczenia się i przetwarzania informacji.

Jeżeli finalny produkt wymaga używania narzędzi (np. wideo, dźwięk, WWW) należy o tym wspomnieć.

- **Proces** - powinien zawierać krótki opis organizacji procesu dydaktycznego w grupie podczas realizacji WebQuestu. W tym miejscu należy przedstawić kroki, jakie uczeń powinien wykonać, aby zrealizować zadanie. Ważne jest wskazanie, w jaki sposób ma być przygotowana prezentacja WebQuestu – na jednym komputerze czy kilku, w klasie czy pracowni komputerowej? W jaki sposób będzie projekt prezentowany?
- **Źródła** - należy wskazać, z jakich źródeł należy skorzystać. Niektóre z możliwości:
 - adresy konkretnych materiałów źródłowych (nie stron internetowych),
 - podręczniki szkolne,

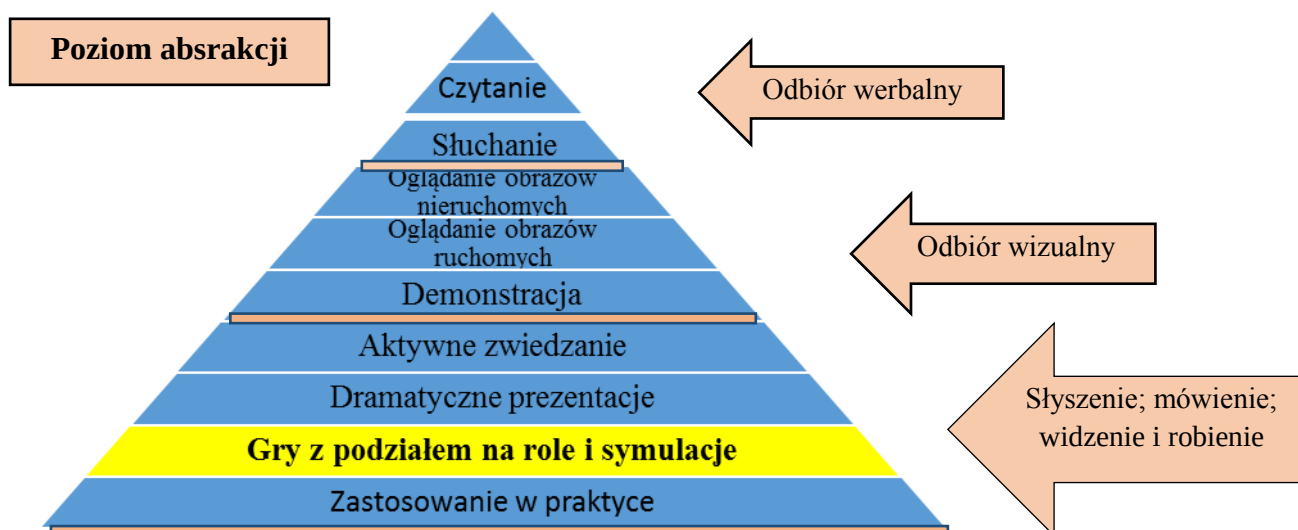
- - adresy e-mail dla wszystkich uczniów i nauczycieli,
- określona liczba kopii projektu,
- programy komputerowe, używane w trakcie realizacji WebQuestu,
- odniesienie (odsyłacz) do materiałów klasowych lub materiałów ze szkolnej biblioteki,
- multimedialne materiały (video, materiały dźwiękowe).
- **Ewaluacja** - to ostatni etap, czyli ocena pracy uczniowskiej. Należy opisać, które produkty ucznia oraz procesy będą podlegały ocenie, ewaluacji. Oczywiście musi to korelować z zadaniami i czynnościami przewidzianymi do wykonania przez uczniów w ramach projektu.²⁷

2. Gry dydaktyczne

– podejmowane są dla przyjemności oraz nabywania umiejętności i uczenia się w sposób bardzo naturalny dla dzieci. Kluczowym elementem uczenia się jest pamięć, rozwijanie jej zasobów zależy od zastosowanych metod praktycznych – co potwierdza stożek doświadczenia Dale’a.

²⁷http://www.mojaszansa.cba.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=73&Itemid=81

Rys. 5 Stożek doświadczenia Dale'a²⁸ i poziomy abstrakcji w odniesieniu do stosowanych metod. Grafika autorstwa twórców programu „Myślę – działam – idę w świat”.

Każda gra jest pewną odmianą zabawy, która rozwija myślenie przedoperacyjne i wprowadza w proces operacji konkretnych, uruchamia różne poziomy operacji umysłowych, np. analizę, syntezę, porównywanie, abstrahowanie i uogólnianie. Nauczyciel i uczniowie mogą wybierać z dużej puli gier. Spotykamy gry planszowe, psychologiczne, symulacyjne, decyzyjne, kostkowe, karciane.

Przykładowe gry karciane²⁹:

- **Rozsypanka** – przygotowujemy duże karty z liczbami od 0 do 10, takich kart jest 44. Dzieci wspólnie układają karty na stole tak, aby każda była odkryta:

Przebieg zabawy:

Pierwszy gracz bierze dowolną kartę, np. 7, następnie szuka spośród pozostałych kart takiej, aby po dodaniu uzyskać 10. Karty układa obok lub odkłada jako swoją bazę. Kolejny gracz postępuje podobnie.

Uczestnik, który się pomylił, nie otrzymuje kart do swojej bazy, dodatkowo przekazuje Fant. Gdy wszystkie karty zostały dobrane, uczestnicy przeliczają zgromadzoną ilość, gratulują wygranym. Na koniec zabawy wykupują fanty – jeżeli zostały pobrane.

²⁸ Krzyżewska, *Aktywizujące metody i techniki w edukacji wczesnoszkolnej*, cz. I, Suwałki 1998, s. 24. Za: Wiman i Mierhhensy, *Educational Media*, Mernil 1969, s. 24.

²⁹ A. Grabowski, *Gry karciane rozwijające u dzieci umiejętność dodawania i odejmowania liczb*, Szczecinek 1999.

- **Domino karciane** – przygotowujemy duże karty z liczbami od 0 do 10 (w liczbie 44).

Przebieg gry: Przewodniczący tasuje karty i rozdaje każdemu uczestnikowi po 11 kart, rozdawanie po jednej karcie rozpoczyna z lewej strony.

Grę rozpoczyna pierwsza osoba siedząca po lewej stronie, jeżeli ma kartę „5”, jeżeli nie, mówi PAS.

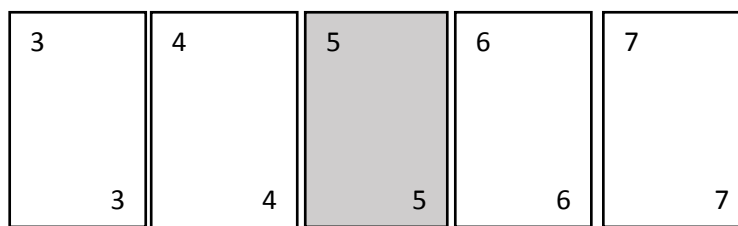
Kolejny uczestnik gry kładzie „5”, jeżeli jej nie ma, postępuje podobnie jak uczestnik pierwszy.

Gdy na stole jest już „5”, kolejny gracz układa parę, kładąc swoją kartę pod pierwszą „5”.

Następny uczestnik kładzie „4” lub „6” obok „5” i gra jest kontynuowana.

*Karty tego samego koloru układa się w rzędzie poziomym, jako pierwszą kartę zawsze kładzie się „5”.

*Obok tej karty układa się z jednej strony karty o 1 mniejsze, a z drugiej o 1 większe.

Rys. 6 Domino karciane, wizualizacja autorstwa twórców programu „Myślę – działałam – idę w świat”.

Gdy jeden z grających położył na stole ostatnią swoją kartę, mówi „skończyłem”, „skończyłam”.

Gra kończy się, gdy wszystkie karty ułożone są na stole.

Po zakończeniu rozgrywki prowadzący zapisuje uczestnikom punkty: 4 p. – za zajęcie I miejsca, 3 p. – za zajęcie II miejsca, 2 p. – za zajęcie III miejsca i 1 p. za IV miejsce. Zwycięzca otrzymuje tytuł MISTRZ DOMINA!

- **Jubiler** – przygotowujemy karty od 0 do 10 w liczbie 40, dodatkowo kartkę i długopis.

Przebieg gry: Uczestnicy wybierają prowadzącego, grę rozpoczyna zawodnik siedzący z jego lewej strony. Prowadzący tasuje karty i układa je odwrócone w prostokąt. Każda karta to sztabka złota.

Rozpoczynający ma dwa ruchy – w pierwszym odwraca dowolną kartę i zostawia ją w tym samym miejscu – w drugim odwraca kolejną kartę i sprawdza, czy po dodaniu otrzyma sumę 10. Jeśli tak, zabiera sztabki złota (2 karty) i głośno mówi: „3 dodać 7 równa się 10”. Jeśli nie udało się, pozostawia karty odkryte na stole.

Kolejni gracze odwracają po jednej karcie i sprawdzają, czy z odwróconych kart uda się otrzymać sumę 10. Osoba, która źle dodała, opuszcza kolejkę, a karty wracają na stół.

Rozgrywka kończy się, gdy zabraknie kart do odkrycia. Karty, które nie zostały wybrane, zostają odłożone.

Grający liczą, ile sztabek złota zdobyli. Za każdą sztabkę przyznaje się 1 punkt. Po zapisaniu punktów można rozpocząć kolejną rozgrywkę lub zakończyć i ogłosić KRÓLA JUBILERÓW, który zdobył najwięcej złota.

▪ **Wyrzuć, wpisz, porównaj³⁰**

Przybory: 2 kostki, plansza dla gracza.

Wariant I: Gracze rzucają 2 kostkami. Wyrzuconą liczbę kropek wpisują w wybrane dwa okienka, aby nierówność była prawdziwa. Wygrywa to dziecko, które pierwsze poprawnie zapełni planszę.

Liczba		Liczba
6	>	1
4	<	5
2	=	2
	>	
	<	
	=	
	<	

Rys. 7 Karta gry – grafika autorstwa twórców programu „Myślę – działam – idę w świat”.

³⁰ M. Kraszkiewicz, przedstawiła grę podczas warsztatów związanych z koncepcją i założeniami programu „Myślę – działam – idę świat”, Skalmierzyce 2014.

Wariant II

Na jednej z kostek modyfikujemy cyfry na polach – naklejamy cenki i zmieniamy: 1 na 7, następnie 2 na 8 i 3 na 9. Można też zamienić 4 na 0. Poszerzamy w ten sposób zakres liczbowy. Tabelkę również możemy zmodyfikować i ustalić, że porównujemy liczby dwucyfrowe lub trzycyfrowe.

3. Metody tworzenia i definiowania pojęć

– rozwijają na analizowanie i definiowanie pojęć, a także negocjację i przyjmowanie różnych stanowisk.

- **Mapy pojęciowe – mentalne** – służą wizualnemu opracowania problemu z wykorzystaniem rysunków, obrazów, symboli, zwrotów, haseł. Pracując tą metodą, kształtujemy u uczniów umiejętności: twórczego myślenia, porządkowania wiedzy, wyrażania własnych poglądów, współpracy w grupie, uzgadniania stanowiska. Mapy mentalne pomagają w uporządkowaniu zagadnień, rozumieniu związków i zależności. Mogą być stosowane przy wprowadzeniu nowego tematu i stopniowo uzupełnianie w miarę zgłębiania zagadnienia lub na koniec działu. W ten sposób pomagamy uczniom usystematyzować wiedzę, diagnozujemy osiągnięte przez nich umiejętności: klasyfikowania, analizowania, rozumienia związków.
- **Kula śniegowa** (dyskusja piramidowa) – pozwala każdemu uczniowi na wyrażenie swojego zdania na dany temat i kształci umiejętność uzgadniania stanowisk, negocjowania, formułowania myśli. Uczniowie rozwiązują podany problem w pojedynkę. Następnie łączą się w dwójki, czwórki, ósemki itd. i wspólnie uzgadniają stanowisko. Na koniec wypracowują wspólne dla klasy stanowisko, np. „Zabawa to...”³¹.
- **Promyczkowe uszeregowanie** – technika służy definiowaniu pojęć, określaniu cech, zasad oraz hierarchizacji. W związku z układaniem priorytetów w promyczki nazywana jest też „Słonecznym promyczkiem”

³¹ J. Krzyżewska, *Aktywizujące metody i techniki w edukacji wczesnoszkolnej*, cz. I, Suwałki 1998, s. 56.

- **Piramida priorytetów**– metoda uczy dyskusji, negocjacji, kompromisu. Pracując w grupie, uczniowie dyskutują nad układem priorytetów podanych przez nauczyciela lub samych uczniów. Układ priorytetów przypomina piramidę. Piramida zjawisk atmosferycznych w kolejności, w jakiej uczniowie chcieliby je poznać. np. w pierwszej kolejności „wiatr”, w kolejności ostatniej „tornado”³²

Rys.8 : „Piramida priorytetów”, wizualizacja autorstwa twórców programu „Myślę – działam – idę w świat”.

- **Burza mózgów** (fabryka pomysłów) – pozwala uzyskać dużą liczbę pomysłów w krótkim czasie. Pomysły zgłasza cała klasa, po zapisaniu (tablica, plakat) poddaje analizie, ocenia możliwość realizacji – jest to „kryterium realności”. Można do końcowego wyboru wykorzystać cenki, które uczniowie przyklejają tam, gdzie ich zdaniem pomysł jest najbardziej możliwy do zrealizowania. Efektem dodanym może być opracowanie wniosków, np. w postaci raportu – krótkiej informacji.

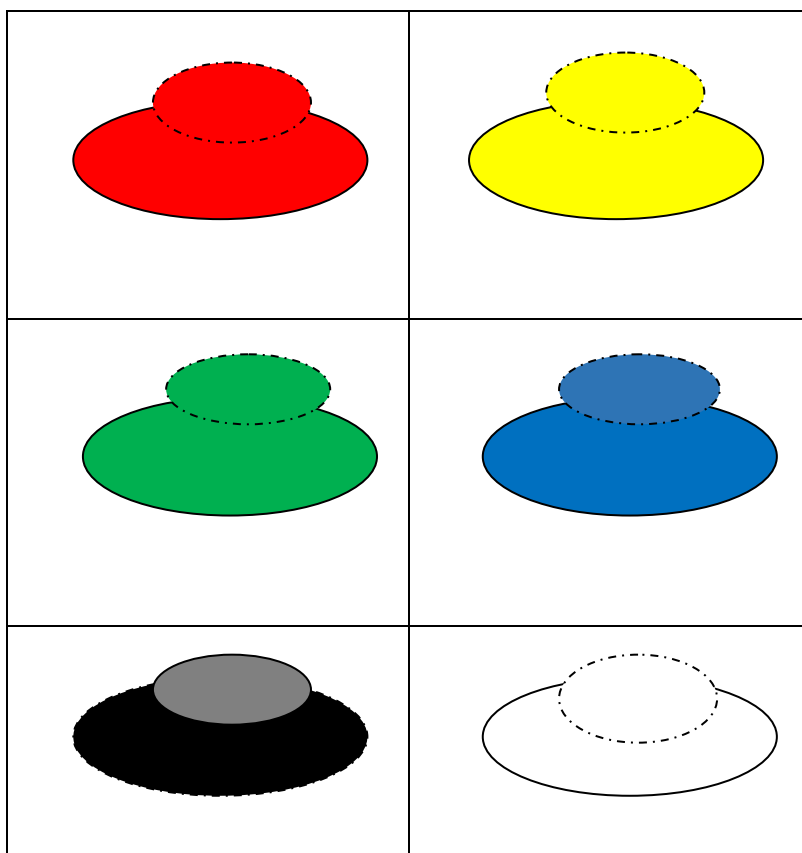
4. Metody twórczego rozwiązywania problemów

– doskonałą umiejętność łączenia wiedzy z doświadczeniem, krytycznego i twórczego myślenia.

- **Sześć myślowych kapeluszy Edwarda de Bono** – metoda szczególnie przydatna w sytuacji, kiedy uczniowie muszą współpracować przy rozwiązywaniu problemu.

³² J. Krzyżewska, *Aktywizujące metody i techniki w edukacji wczesnoszkolnej*, cz. I, Suwałki 1998, s. 68.

Autor metody Edward de Bono przypisał sześciu kapeluszom – sześć różnych sposobów myślenia.³³

Rys.9 Sześć myślowych kapeluszy Edwarda de Bono. Grafika autorstwa twórców programu „Myślę – działam – idę w świat”

KAPELUSZ CZERWONY – <i>emocjonalny</i> ✓ Kieruje się emocjami i intuicją. ✓ Zastanawia się, co czuje w związku z określoną sprawą.	KAPELUSZ ŻÓŁTY – <i>optymistyczny</i> ✓ Jest nastawiony pozytywnie. ✓ Zastanawia się, jakie wynikają z tego korzyści i jakie sukcesy można osiągnąć. ✓ Myśli konstruktywnie. ✓ Wskazuje na zalety i korzyści danego rozwiązania.
---	---

³³ J. Krzyżewska, *Aktywizujące metody i techniki w edukacji wczesnoszkolnej*, cz. I, Suwałki 1998, s. 88.

KAPELUSZ ZIELONY – <i>kreatywny</i> ✓ Innowator. ✓ Osoba myśląca twórczo, pomysłowa. ✓ Zastanawia się, jak można wykorzystać dany pomysł. ✓ Podaje oryginalne, nowe rozwiązania. ✓ Rozważa różne możliwości.	KAPELUSZ NIEBIESKI – <i>kontrolujący, zdystansowany</i> ✓ Szef grupy. ✓ Kieruje dyskusją. ✓ Kontroluje przebieg spotkania. ✓ Udziela głosu poszczególnym rozmówcom.
KAPELUSZ CZARNY – <i>pesymistyczny</i> ✓ Jest nastawiony negatywnie. ✓ Zastanawia się, jakie grożą niebezpieczeństwa. ✓ Zauważa tylko wady, niedociągnięcia, trudności. ✓ Krytykuje wszystkie rozwiązania.	KAPELUSZ BIAŁY – <i>analityczny</i> ✓ Analizuje fakty. ✓ Wydaje opinie na podstawie faktów i liczb.

Propozycja pracy:

- ✓ Omawiany problem zapisujemy w widocznym miejscu.
- ✓ Dzieci losują kapelusze w pięciu kolorach (niebieski zakłada nauczyciel).
- ✓ W kolejności przedstawiane są wskazówki dotyczące sposobu myślenia każdego z kapeluszy.
- ✓ Niebieski kapelusz rozpoczyna zabawę.

Wskazówki:

- ✓ Myśli i poglądy przedstawiane są w sposób uporządkowany.
- ✓ Kapelusz niebieski pilnuje czasu i dba o to, aby wszyscy mogli zabrać głos³⁴.
- **Metoda tekstu przewodniego** – jest pewną odmianą metody projektów. Uczeń otrzymuje zadanie praktyczne. Ma dostęp do wszystkich danych. Otrzymuje również informacje na temat rozwiązań podobnych zadań. Swoje zadanie wykonuje samodzielnie, mając jako pomoce tzw. „teksty przewodnie”, tj. „pytania prowadzące”. Zamiast korzystania z instrukcji, która zawiera wszystkie informacje potrzebne do wykonania ćwiczenia, uczeń sam planuje jego realizację³⁵.

³⁴ J. Krzyżewska, *Aktywizujące metody i techniki w edukacji wczesnoszkolnej*, cz. I, Suwałki 1998, s. 88.

³⁵ E. Brudnik, A. Moszyńska, B. Owczarska, *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie. Przewodnik po metodach aktywizujących*, Kielce 2010, s. 134.

- **Metoda kruszenia**³⁶ – rozwija twórcze myślenie podczas zajęć matematycznych, odnosi się do zadań tekstowych i polega na „kruszeniu zadania” w celu lepszego poznania i zrozumienia. Proces oznacza modyfikowanie zadania, zmianę liczby danych, zmianę wartości danych, uszczegółowienie lub uogólnienie treści zadania, tworzenie nowych danych. Metodę można wykorzystywać do rozwiązywania zadań nietypowych z niepełną lub zbyt dużą liczbą danych.

„Drogę kruszenia” można ująć w następujących etapach pracy:

- a) prezentacja zadania,
- b) układanie pytań szczegółowych,
- c) sprawdzenie poprawności pytań poprzez ich analizę (Czy są logiczne, mierzalne?), ułożenie i rozwiązywanie działań – etap weryfikacji błędów,
- d) wybór pytań poprawnych, zapisanych wcześniej np. na tablicy, samodzielne rozwiązanie i zapisanie odpowiedzi.

- **Metoda Polya** – wiąże się z procesem operacji myślowych: porównywania, analizowania, syntetyzowania, uogólniania i rozumowania dedukcyjnego. Zastosowanie metody autor widział w odniesieniu do zadań: typu „znaleźć” (odszukać niewiadomą) i typu „udowodnić”. Rozwiązywanie zadań przebiega w czasie pięciu etapów:

1. Rozumienie zdania „Co jest dane? Jaki jest warunek?”.
2. Układanie planu rozwiązania: „Czego potrzeba? W jaki sposób można znaleźć rozwiązanie?”.
3. Wykonywanie planu: „Co łączy dane? Jakie są zależności między danymi?”.
4. Sprawdzanie wyniku: „Jak można sprawdzić uzasadnienie rozwiązania? Czy można otrzymać wynik w inny sposób?”.
5. Refleksja nad rozwiązaniem: „Jak można wykorzystać wynik?”³⁷.

- **Inscenizacja** – wymaga przygotowania scenariusza i rekwizytów, których wykonanie można powierzyć uczniom. Sama inscenizacja jest najczęściej improwizacją „aktorską”

³⁶ J. Hanisz, *Matematyka w kształceniu zintegrowanym Wesola szkoła – przewodnik metodyczny*, Warszawa 2002.

³⁷ G. Polya, *Odkrycia matematyczne*, Warszawa 1975.

uczniów, w przekazie nie chodzi o wysokie umiejętności aktorskie, ale o możliwość doświadczania, twórczej ekspresji, przekaz treściowy scenki³⁸.

- **Drama** – aktywizuje na bazie przeżycia i doświadczenia. Dziecko działa w sytuacji fikcyjnej, której podstawą jest określone miejsce, czas, przestrzeń oraz konflikt. Drama rozwija wyobraźnię i inteligencję oraz pozwala dzielić się swoimi emocjami, wrażeniami i myślami.
- **Rybi szkielet** – nazwa techniki pochodzi od kształtu przypominającego „rybi szkielet”. Znana jest także jako „schemat przyczyn i skutków” lub schemat Ishikawy, od nazwiska twórcy – Kaoru Ishikawy³⁹.

Wskazówki organizacyjne:

- Dzieci za pomocą burzy mózgów ustalają główne czynniki, które mają wpływ na problem: „Dzieci spóźniają się do szkoły”.
 - Nauczyciel dzieli klasę na tyle grup, ile jest ości, każda grupa otrzymuje symbolicznie swoją ość (w rzeczywistości jeden z wcześniej ustalonych czynników głównych, np. komunikacja, dzieci, szkoła, rodzice) i próbuje ustalić przyczyny.
 - Liderzy grup zapisują na rybim szkielecie swoje propozycje.
 - Grupy wyciągają wnioski, które mają prowadzić do poprawy sytuacji.
- **6,3,5**– technika służąca rozwiązywaniu problemów. Mobilizuje do aktywności umysłowej, szybkiego zgłaszania rozwiązań. Niekonwencjonalne pomysły czynią technikę atrakcyjną dla dzieci. Cyfry podane w nazwie tej metody mają znaczenie:
 - pierwsza – 6 – oznacza liczbę osób lub grup,
 - środkowa – 3 – oznacza liczbę rozwiązań,
 - końcowa – 5 – oznacza liczbę tzw. rundek.

Wskazówki organizacyjne:

- Nauczyciel przygotowuje wcześniej sześć kart pracy ponumerowanych w kolejności

³⁸ E. Brudnik, A. Moszyńska, B. Owczarska, *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie. Przewodnik po metodach aktywizujących*, Kielce 2010, s. 83, 134.

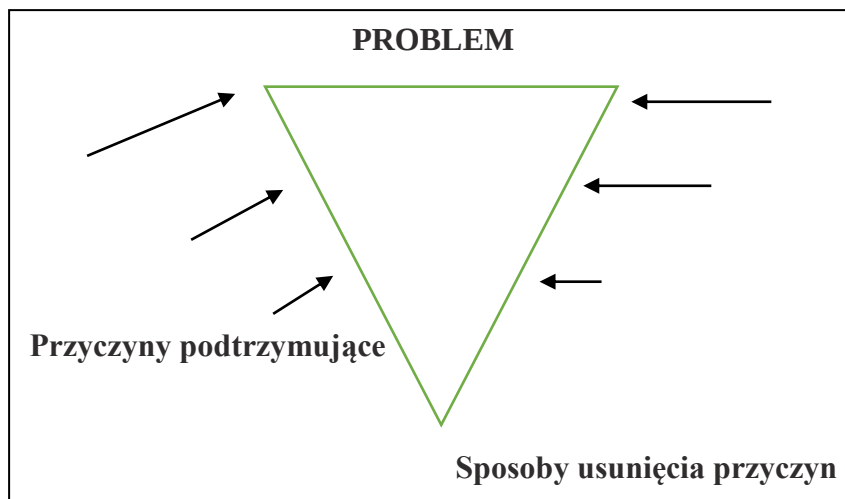
³⁹ J. Krzyżewska, *Aktywizujące metody i techniki w edukacji wczesnoszkolnej*, cz. I, Suwałki 1998, s. 77.

Nr 1 Jak przygotowujemy się do baliku karnawałowego?		
1.	2.	3.
4.	5.	6.
7.	8.	9.
10.	11.	12.
13.	14.	15.
16.	17.	18.

Rys. 10 Karta pomysłów – metoda 6,3,5. Wizualizacja autorstwa twórców programu „Myślę – działam – idę w świat”.

- Każda grupa otrzymuje jedną kartę.
 - Karty są przekazywane zgodnie z ruchem wskazówek zegara.
 - Pomysły powinny być formułowane bardzo zwięźle.
 - Technikę można modyfikować, zmieniając oznakowania liczb (w zależności od potrzeb grupy).
- **Metoda trójkąta** – służy przede wszystkim twórczemu rozwiązywaniu problemów. Charakterystyczny układ – trójkąt odwrócony wierzchołkiem do dołu symbolizuje PROBLEM, który z jednej strony ma przyczyny – SIŁY PODTRZYMUJĄCE, z drugiej natomiast SIŁY HAMUJĄCE przyczyny. Istota metody ogranicza się do zdefiniowania problemu, określenia przyczyn podtrzymujących problem i wyszukiwania rozwiązań, które by usunęły przyczyny podtrzymujące sytuację problemową⁴⁰.

⁴⁰ E. Brudnik, A. Moszyńska, B. Owczarska, *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie. Przewodnik po metodach aktywizujących*, Kielce 2010, s. 136.

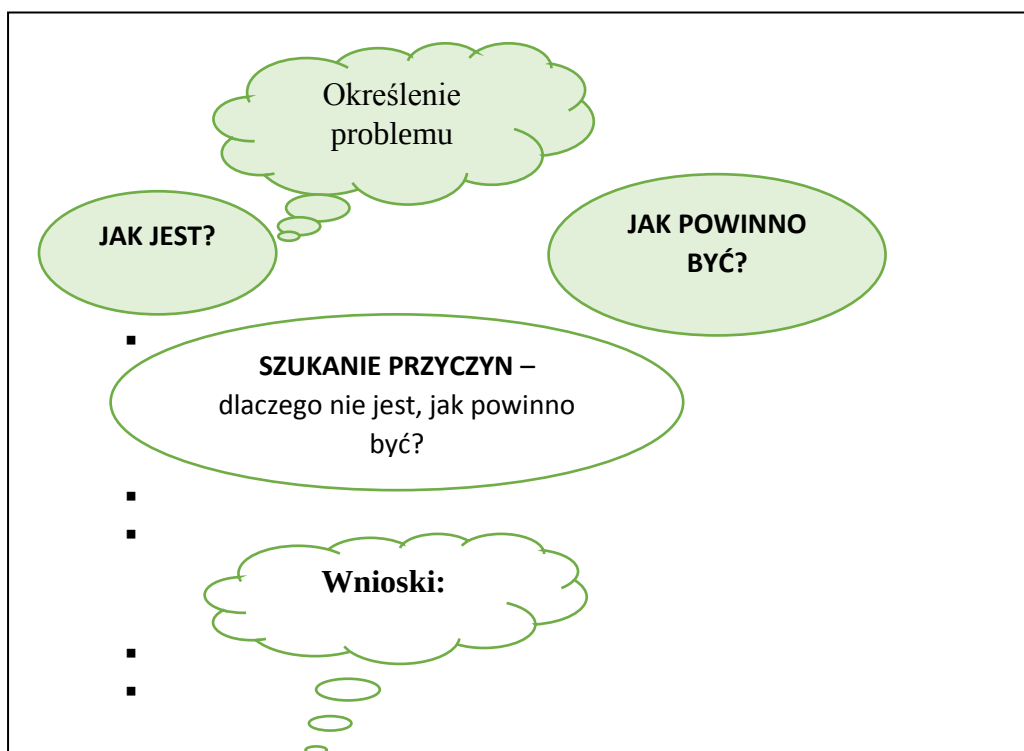

Rys.11. Metoda trójkąta. Wizualizacja autorstwa twórców programu „Myślę – działałam – idę w świat”.

Przykładowy wariant wykorzystania:

- Dzieci siedzą w kręgu, każde ma dwie kolorowe kartki.
 - Nauczyciel zapisuje problem: „Dlaczego twoje lekcje są mało efektywne?”.
 - W kolejności każdy zapisuje na jednej kartce to, co pomaga się uczyć, na drugiej to, co przeszkadza.
 - Następnie dzieci odczytują, a nauczyciel zapisuje na tablicy lub plakacie (przy powtarzających się stawiamy kreski).
 - Dalej następuje moment wyboru – uczniowie przyklejają cenki lub kartki samoprzylepne przy elementach, które przeszkadzają w uczeniu się.
 - Trzy elementy będące przyczynami problemu, które otrzymały najwięcej głosów (cenek), zostają wyeksponowane.
 - Rozpoczyna się dyskusja, w jaki sposób można je usunąć – efektem jest zapis na tablicy sposobów usunięcia przyczyn.
- **Metoda metaplanu** – to plastyczny zapis dyskusji prowadzonej na określony temat. Stosowana jest przy omawianiu działań oraz przy rozwiązywaniu konfliktów. Klasa pracuje w grupach, każda grupa tworzy własny plakat, który następnie prezentuje na forum. Nauczyciel przygotowuje schemat, który ułatwia przygotowanie plakatu.⁴¹

⁴¹ J. Krzyżewska, *Aktywizujące metody i techniki w edukacji wczesnoszkolnej*, cz. I, Suwałki 2000, s. 39.

Rys. 12 Metaplan. Wizualizacja autorstwa twórców programu „Myślę – działam – idę w świat”.

II. Metody i techniki uczenia się we współpracy z innymi uczniami oraz nauczycielem

❖ Metody integracyjne

– zapewniają poczucie bezpieczeństwa i uznania, wdrażają do otwartości i twórczej aktywności. Wprowadzają dobry nastrój i życzliwą atmosferę w grupie.

- **Krasnoludek** – prosta, bardzo atrakcyjna technika, pozwala uzyskać szybko informację zwrotną, rozwija myślenie twórcze. „Krasnoludek” to przedmiot w ręku dziecka, który aktywizuje zmysł wzroku i dotyku – może to być piłeczka grzechotka, maskotka⁴².

⁴² J. Krzyżewska, Aktywizujące metody i techniki w edukacji wczesnoszkolnej, Suwałki 1998, s. 49.

Wariant A. Zabawa w kończenie zdań „Krasnoludek jest...”, „Krasnoludek potrafi...”.

Wariant B. Nauczyciel lub dziecko mówi alfabet, ewentualnie ma na myśli jedną literę (propozycja dla dzieci z kl. I). Na hasło „stop” myśliciel podaje literę, np. „a”. Kto trzyma w ręku „krasnoludka”, podaje wyrazy (przymiotniki) na literę „a”: atrakcyjny, artystyczny, aktywny, angielski, awangardowy.

- **Pajęczyna** (pajęczynka, kłębek) – uczniowie tworzą asocjacje do jakiegoś pojęcia, przekazują sobie informację zwrotną. Osoba rozpoczynająca mówi coś miłego i podaje (rzuca) kłębek do innej osoby. Pajęczynę, która powstanie podczas kolejnych podań kłębka, można „rozplątać”, stosując cofanie się. Ćwiczenie zostaje skończone, gdy pajęcza nić zwinięta jest w kłębek⁴³.
- **Graffiti** – uczniowie, siedząc w kręgu, kończą zdania: „Wszystkim życzę...”, „Proponuję zabawę...” lub spacerują po sali i zapisują na plakatach swoje przemyślenia do rozpoczętych zdań: „Na pewno będziemy...”, „Dyżurni zadbają...”, „Pani pomoże...”. Technika rozwija twórcze myślenie, tworzy przyjazny klimat. Swobodna ekspresja słowna, dzielenie się emocjami i pomysłami buduje w klasie dobrą atmosferę⁴⁴.

❖ Metody grupowe

– uczą współdziałania w grupie, akceptacji indywidualnych różnic.

- **Układanka puzzle lub Jigsaw** – celem jest zachęcenie do szczegółowego, opanowania materiału przez scedowanie odpowiedzialności na uczniów. Uczniowie są łączeni w czteroosobowe zespoły, które otrzymują temat do opracowania. Każde dziecko staje się ekspertem określonego zagadnienia, np. klimatu, flory, fauny, związanego z tematem głównym – „Lasy tropikalne”. Osoby odpowiedzialne za dane zagadnienie spotykają się i opracowują temat, np. klimat. Wracają do swojej grupy jako eksperci i relacjonują, czego się nauczyli. Zadanie powinno mieć określone ramy

⁴³ E. Brudnik, A. Moszyńska, B. Owczarska, *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie. Przewodnik po metodach aktywizujących*, Kielce 2010, s. 238.

⁴⁴ J. Krzyżewska, *Aktywizujące metody i techniki w edukacji wczesnoszkolnej*, Suwałki 1998, s. 53.

czasowe. Formą podsumowania może być test, losowanie pytań i udzielanie odpowiedzi⁴⁵.

- **Zabawa na hasło** – propozycja z zakresu pedagogiki zabawy. Można ją stosować podczas zajęć lekcyjnych oraz uroczystości szkolnych z udziałem rodziców. Szczególnie ważny jest etap końcowy uzależniony od podziału zadań i jakości współpracy. Elementem mobilizującym i dyscyplinującym jest ograniczenie czasowe.

Przebieg:

- Indywidualne rozwiązywanie rebusów.
- Głośne przeczytanie haseł naprowadzających: zabawa, dekoracje, wiersz, piosenka, strój, Gwiazdor.
- Podanie hasła – dzisiaj nasze hasło brzmi: „Balik karnawałowy w naszej klasie”.
- Podział na grupy (dokonany samodzielnie przez uczniów).
- Przydział zadań dla zespołów:
 1. zespół wykona dekorację sali. Czy są w zespole osoby, które mają takie umiejętności?
 2. zespół zorganizuje poczęstunek,
 3. zespół przygotuje muzykę i wybierze wodzireja,
 4. zespół przygotuje potrzebne rekwizyty i ustali propozycje zabaw⁴⁶.
- **Bezludna wyspa** – uczniowie zastanawiają się nad swoją rolą w grupie, uzmysławiają sobie, jak ważna jest dla nich grupa. Nauczyciel obrazowo i twórczo opisuje sytuację: „Jesteście rozbitkami na bezludnej wyspie. Wasze przetrwanie i dalsze losy zależą od współpracy. Posługując się tylko gestami i mimiką (pantomimicznie), macie zorganizować sobie życie na tej wyspie. Będę uważnym obserwatorem, jestem ciekawa waszych pomysłów”. Czas przeznaczony na zabawę, to 5 minut. Po zakończeniu ćwiczenia nauczyciel rozmawia z uczniami o strukturze współdziałania w grupie, przydzielonych rolach, o tym, co się wydarzyło. Strukturę grupy należy omówić albo na poziomie wyspy, albo na poziomie grupy. Metoda angażuje zmysł wzroku i dotyku, integruje grupę⁴⁷.

⁴⁵ Tamże, s. 90.

⁴⁶ J. Krzyżewska, *Aktywizujące metody i techniki w edukacji wczesnoszkolnej*, Suwałki 1998, s. 93.

⁴⁷ E. Brudnik, A. Moszyńska, B. Owczarska, *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie. Przewodnik po metodach aktywizujących*, Kielce 2000, s. 31.

- **Okulary** – nauczyciel uzgadnia z klasą podział na cztery grupy i przedstawia problem do rozwiązania – każda grupa otrzymuje kartę z tekstem przewodnim, tj. opisem różnych możliwych punktów patrzenia na jakąś sprawę przez OKULARY:

Okulary strukturalne – uważają, że każdy powinien mieć określoną rolę. Cenią pozycję, dyscyplinę, porządek, nie widzą nic złego w tym, że nie ma równych praw między ludźmi.

Okulary humanistyczne – dostrzegają indywidualne potrzeby ludzi, cenią dobre relacje i uczucia. Uważają, że nie płeć, pochodzenie, ale predyspozycje osobowościowe i umiejętności powinny decydować o wartości człowieka.

Okulary tradycyjne – cenią mity, ceremonie, krytykują wszystkie nowinki. Życie to dla nich teatr, gdzie toczy się gra lub sztuka i tworzy historia.

Okulary nowoczesne – lubią eksperymentować, chętnie przyjmują wszystkie nowinki, walczą o równouprawnienie i tolerancję. Uważają, że najważniejsza w życiu jest kariera.

Po dyskusji w grupach, w kręgu „przed klasą” zasiadają reprezentanci – liderzy, którzy przedstawiają swoje argumenty. Pozostałe osoby również mogą zabrać głos, stając na moment za plecami swojego reprezentanta i wypowiadając się w jego imieniu. Podsumowując, uczniowie rozmawiają o tym, jak czuli się w swoich rolach, czy łatwo im było znaleźć właściwe argumenty⁴⁸.

❖ Metody dyskusyjne

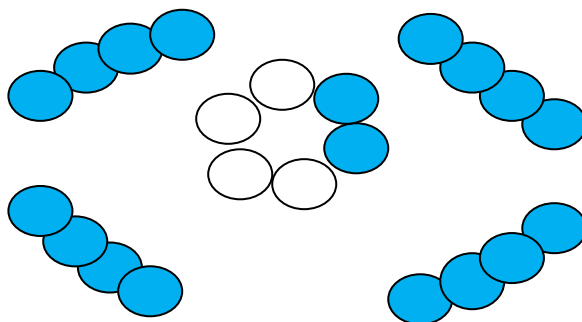
– ucą dyskusji, prezentowania swojego stanowiska.

- **Debata** – analiza argumentów „za i przeciw”. Nauczyciel dzieli klasę na dwie grupy, podaje temat i czas debaty. Następnie po udzieleniu głosu ocenia jakość argumentów i moc ich przekonywania. Przykład: „Czy wybudować w Polsce elektrownię jądrową?”. Metoda seminarium, czyli spotkanie naukowe specjalistów – to metoda oparta na paranaukowej tematyce kompetentnych wypowiedzi. W tej metodzie liczy się wiedza ucznia, więc wymaga wcześniejszego przypomnienia

⁴⁸ E. Brudnik, A. Moszyńska, B. Owczarska, *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie. Przewodnik po metodach aktywizujących*, Kielce 2000, s. 232.

pewnych treści. Przykład: „Dlaczego Azję można nazwać kontynentem kontrastów?”.

- **Dyskusja panelowa**– jej cechą jest istnienie dwóch grup: dyskutującej (eksperci) i słuchającej (audytorium). Grupa ekspertów (2 do 5 osób) przygotowuje się w domu w określonym zakresie. Nauczyciel czuwa nad właściwym przebiegiem dyskusji: zaprasza, zachęca, udziela głosu, kieruje rozmową. Słuchający także mogą zadawać pytania, przedstawiać swoje stanowisko, uzupełniać wypowiedzi innych. Zaletą metody jest uczenie się poprzez wymianę poglądów, przełamywanie oporów, walorem dodanym – uczenie się kultury rozmowy.
- **Rybki w akwarium** – metoda wykorzystywana do głośnego powtarzania materiału, np. przed sprawdzianem. Dwoje uczniów zsiada w kręgu, obok nich nauczyciel ustawia 4-5 wolnych krzeseł. Pozostali uczniowie z nauczycielem siedzą w kręgu zewnętrznym. Para uczniów rozpoczyna rozmowę (w formie przygotowanego dialogu), w czasie której powtarza materiał, np. zgodnie z kryteriami sukcesu (element strategii oceniania kształtującego – OK) wcześniej podanymi przez nauczyciela do sprawdzianu. Osoby z kręgu zewnętrznego, chcące coś uzupełnić siadają na wolnym krześle i zabierają głos. W czasie „wspólnego zakuwania” uczniowie robią indywidualne notatki, które pozwolą im przygotować się do sprawdzianu⁴⁹.

Rys . 13 Rybki w akwarium. Wizualizacja autorstwa twórców programu „Myślę – działam – idę w świat”.

- **Powtarzanie chórem**⁵⁰ – technika pomaga w pamięciowym opanowaniu materiału podczas głośnego powtarzania. Zwiększa zaangażowanie uczniów i aktywność

⁴⁹ E. Brudnik, A. Moszyńska, B. Owczarska, *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie. Przewodnik po metodach aktywizujących*, Kielce 2010, s. 338.

⁵⁰ Materiały szkoleniowe Centrum Edukacji Obywatelskiej – CEO w ramach 90-godzinne kursu internetowego „Jak motywować uczniów do nauki”.

w klasie. Ułatwia przyswojenie tych treści, które uczniowie powinni znać na pamięć, np.: nazwy stolic, tabliczka mnożenia, wyrazy o trudnej pisowni, wzory z geometrii. W klasie I technikę można wykorzystać do nauki wierszy, utrwalania nazw liter, wyróżniania głosek, analizy słuchowej wyrazów.

5. Metody grupowego podejmowania decyzji

– wdrażają do aktywnego uczestnictwa w dyskusji i uczą odpowiedzialności za podejmowane decyzje.

- **Sześć par butów** – metoda bardzo prosta, jednocześnie atrakcyjna i skuteczna. Autor Edward de Bono przypisuje każdej parze inny kolor i fason. Każda para symbolizuje inny sposób postępowania.

Granatowe buty marynarskie – działamy rutynowo;
Różowe pantofle – angażujemy emocje;
Brązowe buty – zwalczamy przeszkody;
Szare tenisówki – zdobywamy informacje;
Pomarańczowe kalosze – podejmujemy natychmiastową decyzję;
Purpurowe oficerki – przejmujemy kierownictwo.

Propozycja pracy:

- 1) Klasę dzielimy na sześć grup. Każda siada na krzesłach, tworząc kręgi po obwodzie koła.
- 2) Lider losuje kartę z ilustracją pary butów i krótkim opisem – grupa zapamiętuje fason i opis.
- 3) Grupy wymieniają się kartami do czasu, aż wszystkie poznają sześć par butów.

Granatowe buty marynarskie – granat kojarzy się z mundurem, musztrą i rutyną. Działanie w butach marynarskich to działanie zgodne z pewną procedurą „krok po kroku” i ostrą dyscypliną. Sposoby te zostały sprawdzone i przetestowane. Działanie w butach marynarskich jest potrzebne wszędzie tam, gdzie istnieje ryzyko popełnienia błędu.

Szare tenisówki – szary kolor kojarzy się z mgłą, a ona utrudnia przejrzyste widzenie. Działanie w szarych tenisówkach dotyczy poszukiwań i zbierania informacji. Gromadzenie informacji powinno być wszechstronne i bardzo obiektywne. W konsekwencji doprowadza do przyjęcia hipotez oraz sprawdzenia ich wiarygodności.

Brazowe półbuty – brąz to kolor bardzo praktyczny, kojarzy się z ziemią, błotem. Działanie w brązowych półbutach to działanie praktyczne, a więc robi się to, co jest możliwe do zrobienia z własnej inicjatywy. Jest zaprzeczeniem działania formalnego.

Pomarańczowe kalosze – kolor pomarańczowy kojarzy się z niebezpieczeństwem, kalosze natomiast to rodzaj obuwia, które wkładamy w sytuacji krytycznej czy niebezpiecznej. Zagrożenie winno być określone i usunięte. Konieczne jest powołanie dowódcy akcji, ustalenie sposobów komunikowania się i opracowanie strategicznego planu działania. Każdy musi wiedzieć, co ma robić i w jakim celu.

Różowe pantofle – róż to kolor miły, spokojny i delikatny. Działanie w różowych pantoflach sugeruje troskę, współczucie i wrażliwość. Niesienie pomocy innym oraz troska o ich dobro to nadrzędne wartości działania w różowych pantoflach.

Purpurowe oficerki – purpura kojarzy się ze sprawowaniem władzy. Działanie w purpurowych oficerkach to działanie przywódcze, wydawanie rozkazów z racji zajmowanego stanowiska. Człowiek działający w oficerkach występuje jako osoba reprezentująca urząd. Podczas działania odgrywa rolę zasadniczą, choć nie zawsze przestrzega określonych procedur⁵¹.

- 4) W kolejności nauczyciel przedstawia sytuację, która wymaga podjęcia decyzji: „Wraz ze swoimi kolegami idziesz na wspinaczkę górską. Zależy ci na szczęśliwym zakończeniu wyprawy”.
- 5) Uczniowie w grupach podejmują dyskusję i wybierają określony rodzaj działania, „wkładają buty”, np. rysują je na kartce.
- 6) Liderzy przedstawiają wyniki pracy grupowej.
- 7) Uczniowie dyskutują na temat zaproponowanych działań.

⁵¹ J. Krzyżewska, *Aktywizujące metody i techniki w edukacji wczesnoszkolnej*, cz. II, Suwałki 2000, s. 85 -86.

Wskazówki:

- Opis sposobów można zmodyfikować w zależności od grupy.
- Warto uświadomić uczniom, że jedni wolą działać w różowych pantofelkach, inni w butach brązowych. Ważne jest, aby każdy potrafił działać w każdym ze stylów⁵².
- **Dywanik pomysłów** – służy poszukiwaniu najlepszego rozwiązania problemu podczas dyskusji w grupach, uczy wykorzystania informacji w różnych sytuacjach, posługiwania się technologią komunikacyjną. Problem może być zapisany lub przedstawiony przez ucznia.

Każdy indywidualnie zbiera swoje pomysły i zapisuje na kartkach w taki sposób, aby na jednej kartce znalazł się jeden pomysł. W wyznaczonym miejscu sali (ściana, podłoga) uczniowie układają lub mocują swoje kartki tak, aby powstał dywanik pomysłów. W kolejności każdy uczeń otrzymuje 1 punkt (np. cenkę, kolorową karteczkę) i stawia go przy rozwiązaniu jego zdaniem najtrafniejszym. W końcowej fazie liczymy glosy, dyskutujemy o wyborze⁵³.

- **„Drzewko dyskusyjne”** –metoda uczy poszukiwania i zauważania związków między różnymi rozwiązywaniem danego problemu i konsekwencjami tych rozwiązań. Celem jest kształtowanie umiejętności dokonywania wyboru i podejmowania decyzji. Praca tą metodą uwzględnia graficzny zapis analizy procesu podejmowania decyzji. Przed lekcją nauczyciel przygotowuje np. szkic drzewa. Pień służy do zapisania problemu, tezy lub pytania. Konary i liście służą do zapisywania rozwiązań. Forma graficzna drzewka mobilizuje do logicznego myślenia i precyzyjnego formułowania sądów⁵⁴.
- **„Pustynia”** – gra decyzyjna, która uczy współpracy w zespole. W sali wyodrębnia się trzy stanowiska oznaczające linie lotnicze: LOT, PANAMERICANIN, BRITISH AIRWAYS oraz przygotowuje blankiety biletów na lot samolotem⁵⁵.

⁵² Tamże, s. 87.

⁵³ E. Brudnik, A. Moszyńska, B. Owczarska, *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie. Przewodnik po metodach aktywizujących*, Kielce 2010, s. 238.

⁵⁴ Tamże, s. 49.

⁵⁵ Tamże, s. 7.

Propozycja wykorzystania

Sugerowany wariant został zmodyfikowany przez autorki, a formy pracy dostosowane do poziomu uczniów I etapu edukacji.

- ◆ Nauczyciel informuje uczniów, że za chwilę polecą samolotem w ciekawe miejsce, aby tam spędzić wakacje.
- ◆ Wybiera 3 lub 4 uczniów/uczennice (w zależności od liczebności i podziału na grupy), którzy pełnią role stewardów/stewardes, później obserwatorów.
- ◆ W tej części dominuje ruch, uczniowie wstają, przechodzą do stanowiska odprawy, które u nas obsługuje steward/stewardesa. Nadają bagaż i otrzymują Kartę pokładową –bilet*.

**W praktyce po zdaniu bagażu, pasażerowie wypełniają kartę pokładową pod okiem stewarda/stewardesy.*

Karta pokładowa

Nr i trasa lotu z do

Data :

Imię pasażera

Obywatelstwo

Liczba nadanego bagażu

Rodzaj dokumentu – nr legitymacji szkolnej

ŻYCZYMY miłego lotu!

Rys. 14 Karta pokładowa.

- ◆ W kolejności zajmują miejsca w samolocie.*

*Sala jest organizacyjnie przygotowana, sugeruje się, aby układ krzeseł uwzględniał już możliwość późniejszej pracy w grupach. W aranżacji miejsc

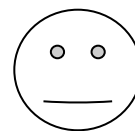
można również odnieść się do podziału na klasy rezerwacyjne w samolotach, stosując własne nazewnictwo, np.: klasa literatów, badaczy, artystów.

- ◆ Relaksacja przy muzyce, podziwianie widoków.
- ◆ Ogłoszenie sytuacji awaryjnej – stewardesy przekazują bilety z tekstem przewodnim*.

**Alternatywną formę wykorzystania metody tekstu przewodniego przedstawiono w grupie metod twórczego rozwiązywania problemów.*

LOT – BILET AWARYJNY!

Czuwamy nad Państwa bezpieczeństwem!

Część I

Na skutek awarii samolotu lądujemy ok. godz. 11.00 na pustyni Sonora w południowo-zachodniej części Arizony (terytorium Stanów Zjednoczonych), ok. 110 km na południowy-zachód od osady górniczej. Pali się silnik, występuje realne zagrożenie wybuchu. Prosimy w tym momencie o zachowanie spokoju i stosowanie się do podawanych instrukcji*. O sytuacji powiadomiono już służby lotnicze.

*Stewardesy kierują uczniów do wyjścia. Uczniowie przechodzą.

Część II

Silnik uległ doszczętnemu spaleniu. Wszyscy ubrani jesteśmy w lekką odzież i mamy tylko bagaż podręczny. Z samolotu uratowano tylko 15 różnych przedmiotów, między innymi: latarkę, mapę lotniczą, kompas, łopatę, tabletki, książkę, scyzoryk, płaszcz przeciwdeszczowy, spadochron i inne. Ostatnia prognoza pogody, jaką słyszeliśmy wskazywała, że tego dnia temperatura osiągnie 47 ° C, co znaczy, że temperatura gruntu będzie wynosiła ok. 40 ° C. Każdy posiada chusteczkę, niektórzy nakrycie głowy.

Rys. 15 Bilet do metody „Pustynia”..

- ◆ Następuje wiążąca się z konkretną decyzją dyskusja w grupach na temat sytuacji: Czy grupa pozostaje na miejscu katastrofy, czy rusza do oddalonego osiedla górniczego?
- ◆ Niezależnie od podjętej decyzji grupy dokonują rankingu przydatności przedmiotów, które pozostały. Nie mogą stosować głosowania, mają osiągnąć porozumienie na drodze wspólnej dyskusji.
- ◆ Dyskusja w grupie – wspólne ustalenie hierarchii ważności – 1 miejsce dla rzeczy najważniejszej (1m), 15 miejsce dla rzeczy najmniej ważnej (15 m) – karta A.

Karta A

Przedmioty:	Ocena grupy	Uwagi
latarka		
scyzoryk		
mapa lotnicza obszaru		
plaszcz przeciwdeszczowy		
kompas magnetyczny		
zestaw kompresów		
łopata		
spadochron		
tabletki		
woda, butelka na osobę		
książka		
okulary dla każdej osoby		
plaszczki wierzchnie, po jednym na osobę		
ciastka – 2 kartony		

Rys. 16 Karta A do metody „Pustynia”.

- ◆ Prezentacja wyników przez liderów – eksperci (stewardesy) wpisują miejsca do tabeli zbiorowej, w kolejności podają również własną ocenę – wypełnienie tabeli grupowej (karta B).

❖ Karta B

Przedmioty:	Ocena grupy 1	Ocena grupy 2	Ocena grupy 3	Ocena ekspertów	Podsumowanie
latarka					
scyzoryk					
mapa lotnicza obszaru					
plaszcz przeciwdeszczowy					
kompas magnetyczny					
zestaw kompresów					
łopata					
spadochron					
tabletki					
woda, butelka na osobę					
książka					
okulary dla każdej osoby					
plaszczki wierzchnie, po jednym na osobę					
ciastka – 2 kartony					

Rys. 17 Karta B do metody „Pustynia”

- ♦ Interpretacja wyników: numer miejsca przekłada się na punkty, suma punktów jest podstawą do ustalenia końcowego rankingu ważności przedmiotów, które są istotne do przetrwania na pustyni np.:

❖ Karta B

Przedmioty:	Ocena grupy 1	Ocena grupy 2	Ocena grupy 3	Ocena ekspertów	Podsumowanie
zestaw kompresów	2 m	1 m	2 m	2 m	7 p. II miejsce
woda, butelka na osobę	1 m	2 m	1 m	1 m	5 p. I miejsce

- ♦ Nauczyciel ogłasza decyzję ekspertów dotyczącą dalszej sytuacji: „Większe szanse przetrwania mają grupy pozostające na miejscu katastrofy w celu oczekiwaniu na pomoc”.
- ♦ Decyzja ekspertów jest nieodwołalna i obliuguje wszystkich do jej akceptacji.
- ♦ Zajęcia podsumowuje dyskusja na temat efektów pracy – przygotowania wspólnej listy rzeczy niezbędnych na pustyni oraz dobrego porozumienia w grupie.

III. Metody i techniki uwzględniające wyrównywanie szans edukacyjnych, rozwijanie uzdolnień i umiejętności indywidualnych

Pedagogika zabawy

– jest to metoda pracy z grupą. Metoda ta stawia na emocje i przeżycia uczestników. Zabawa ułatwia kontakty między ludźmi, pobudza do twórczego działania. Celem zabaw jest ożywienie tradycyjnego nauczania. Z szerokiej gamy zabaw można wyodrębnić kilka grup: wejścia w grupę, integracji, prowadzenia dyskusji, organizowania imprezy dla dużej grupy, otrzymywanie informacji zwrotnych.

A. Powitanie

- **Krótkie polecenia przy muzyce**⁵⁶ – gra muzyka, uczestnicy poruszają się swobodnie po sali. W chwilach, gdy muzyka milknie, padają polecenia wykonania krótkich działań w ruchu np. uścisnąć jak najwięcej rąk; dotknąć jak najwięcej kostek u nóg; spojrzeć jak największej liczbie osób głęboko w oczy; zgrupować się według koloru oczu itd.
- **Lina** – „Uwaga”! Obok mnie leży zwój liny okrętowej. Każdy może do niej podejść i dotknąć. Trzymam w ręku jej początek, który za chwilę podam dalej. Proszę o przeciąganie liny dotąd, aż w mojej dłoni znajdzie się ponownie początek zwoju. Spróbujemy wejść do środka, a następnie uwolnić się w ciekawy dla nas sposób.
- **Imię i gest** – każdy z uczestników wypowiada swoje imię, dołączając do tego dowolny gest. Reszta grupy powtarza imię i gest. W następnej rundce grupa próbuje sama powtórzyć wszystkie imiona i gesty. Wywołane osoby pomagają w razie potrzeby. Wykonywane gesty mogą mieć też ustaloną wcześniej tematykę np. ulubione zajęcie, czynność najczęściej wykonywana w czasie wakacji.
- **Moje prawe miejsce jest puste** – uczestnicy siedzą w kręgu na krzesłach (jedno krzesło jest wolne). Osoba, która ma wolne miejsce po swojej prawej stronie, zaczyna zabawę, mówiąc: „Moje prawe miejsce jest puste i zapraszam tu...”, wskazuje konkretną osobę, mówiąc jej imię oraz nazwę zwierzęcia, które powinna naśladować. Zaproszona osoba wykonuje np. ruchy kota. Osoba, obok której zwolniło się miejsce, powtarza zabawę. Jeżeli więcej niż jedna osoba poczuje się wywołana, miejsce zajmuje ta, która uczyni to najszybciej. Pozostali wracają na swoje miejsca, a zaprasza osoba, która teraz ma puste miejsce po swojej prawej stronie.

⁵⁶ G. Tereszkievicz, *Wędrówki z pedagogiką zabawy*,

http://www.ewiwp.univ.rzeszow.pl/pliki/wedrowki_z_pedagogika_zabawy.pdf

- **Odkrywanie wizytówki** – każdy dostaje prostokątną karteczkę, którą składa w harmonijkę na pięć równych części. Z jednej strony, na każdej z części wpisujemy swoje imię. Na odwrocie pierwszą „wizytówkę” przekreślamy, a na pozostałych rysujemy symbolicznie rzeczy. „Harmonijkę” przypinamy do ubrania imionami na zewnątrz. Podchodząc do nieznanej osoby, oddzieramy jej najniższą wizytówką, a ona nam i rozmawiamy na temat piktogramu przedstawionego na odwrocie. Ostatnią karteczkę, tę skreśloną z tyłu zostawiamy dla siebie jako naszą wizytówkę.
- **Wizytówka-historia** - na kartce każdy uczestnik rysuje swoją podobiznę, ulubione zajęcie, potrawę. Kartki nie są podpisywane. Następnie podchodzimy do wybranej osoby, przedstawiamy swoje imię, opowiadamy sobie wzajemnie to, co zawierają rysunki i wymieniamy się kartkami. Po rozstaniu szukamy następnej osoby i zaczynamy „plotkować”, mówiąc imię osoby, od której dostaliśmy kartkę (można też ruchem ręki wskazać osobę, o której mówimy). Po wymianie informacji i kartek podchodzimy do następnego uczestnika i „plotkujemy” już na temat innej osoby. Ważne jest, aby zawsze wiedzieć, o kim przekazuje się informacje. Prowadzący przerywa w pewnej chwili zabawę i poleca odnaleźć właściciela trzymanej przez nas aktualnie kartki. Przy oddawaniu powtarzamy usłyszane informacje – plotki. Kartki podpisujemy swoim imieniem i przyklejamy do ubrania lub na wyznaczone miejsce w klasie.

B. Zabawy integracyjne

- **Kostka grupy** – uczestnicy poruszają się dowolnie w rytm muzyki. Kiedy muzyka nagle zostaje wyłączona, prowadzący podnosi do góry kostkę, pokazując wyraźnie jedną ściankę. Uczestnicy mają za zadanie szybko połączyć się w grupy liczące tyle osób, ile oczek było pokazane na ściance kostki. Po utworzeniu grupek padają polecenia, które uczestnicy wykonują. Potem następuje powrót do swobodnego tańca. (Polecenia mogą być następujące: 1 – każdy jest kelnerem w zatłoczonej restauracji; 2 – jedna osoba wykonuje dowolne ruchy, a druga jest jej cieniem; 3 – jedna osoba jest zepsutym samochodem, dwie ją pchają; 4 – wszyscy stoją pod jednym parasolem i tańczą; 5 – jedna osoba ma urodziny, pozostałe tańczą wokół niej; 6 – jedna osoba to lokomotywa, pozostałe są wagonikami).

- **Ludzie do ludzi** – wszyscy uczestnicy stoją w parach. Osoba prowadząca wydaje polecenia, np.: ręce do rąk – uczestnicy w parach podają sobie ręce, stopy do stóp – dotykają się stopami, nosy do nosów – dotykają się nosami, plecy do pleców – stają do siebie plecami. Na hasło „ludzie do ludzi” – należy szybko zmienić partnera. Osoba bez pary wydaje nowe polecenia, np. kciuk do nosa, łokieć do kolana.

C. Organizowanie imprezy dla dużej grupy

- **Zabawy z chustą animacyjną** – są atrakcyjne i wprowadzają wesoły nastrój. Celowe jest, aby dzieci zapoznały się najpierw z chustą (liczba kolorów, barwy, kształt chusty). Bardzo dobrym miejscem jest sala gimnastyczna lub inne duże pomieszczenie, atrakcyjne są również zabawy w plenerze⁵⁷.
- **Metoda Klanzy** – ma na celu integrację i aktywizowanie grupy do podejmowania zadań. Formą aktywności są zabawy ruchowe, tańce w grupie, a nawet tak zwane „tańce na siedząco” (relaksacja, odprężenie poprzez poruszanie rękami i nogami w rytmie muzyki). Mocnym walorem metody KLANZY jest wykorzystanie muzyki i ruchu w pracy z grupą. Taniec wprowadza radosny nastrój, doskonali harmonię i płynność ruchów⁵⁸.

D. Informacja zwrotna

- **Termometr uczuć** – na przygotowanym arkuszu z narysowanym termometrem zaznaczamy nasz nastrój w skali dodatniej lub ujemnej.
- **Kostka pytań** – uczestnicy są podzieleni na małe grupy (ok. 6-8 osób). Na arkuszach papieru – po jednym dla każdej grupy – narysowane jest koło podzielone na sześć części. Na każdej z nich zaznaczone są oczka kostki i wypisane pytania. Wyrzucamy kostką określoną liczbę oczek i odpowiadamy na

⁵⁷ *Zabawa z chustą*, pod red. A. Wasilak, Klauza 2002.

⁵⁸ *O metodzie Klanzy. Teoria i praktyka*, pod red. E. Kędzior-Niczyporuk, Klanza 2010.

pytanie zapisane na polu z tyłoma oczkami. Każdy z uczestników ma prawo do rzutu lub rezygnacji z niego.

Metody oddziaływania polisensorycznego, indywidualizowania nauczania

- **Poranny krąg** – istotą jest budowanie zainteresowania, zaufania, dobrej atmosfery w grupie. Dzieci, siedząc w kręgu, obserwują swoje twarze i nawiązują kontakt wzrokowy, co ułatwia im komunikowanie się. Źródłem inspiracji do działań jest świat przyrody, który dostarcza obrazów, zapachów, smaków, wrażeń dotykowych. Spotkania w „Porannym kręgu” zapewniają dzieciom chwile dobrej zabawy, budują nie porozumienia, wzbudzają motywację do komunikowania się w grupie.
- **Zabawy paluszkowe** – dostarczają dziecku bodźców poprzez dotyk, który pozwala poznać własne ciało, poczuć jego odrębność oraz nawiązać kontakt z drugim człowiekiem. Osoba dorosła prowadząca zabawę wypowiada krótki tekst, obrazując go jednocześnie za pomocą dłoni i palców swoich lub towarzysza zabawy. Są to głównie zabawy kilkuminutowe, nie wymagają szczególnych przygotowań. Ważna jest dobra zabawa i miła atmosfera: „Zabawy paluszkowe poprawiają sprawność rąk, zaspakajają podstawowe potrzeby psychiczne i emocjonalne. Poprzez naśladowanie gestów dziecko ćwiczy percepcję wzrokową i koncentrację uwagi”⁵⁹. Przykładowe zabawy: „Sroczka kaszkę warzyła”, „Idzie rak”, „Dwa Michały”.
- **Arteterapia** – oznacza terapię przez sztukę. W węższym znaczeniu – plastykoterapię, w szerszym także muzykoterapię, biblioterapię, choreoterapię i dramatoterapię⁶⁰.

Plastykoterapia – doskonali umiejętności manualne oraz ruchowe, zapewnia odczuwanie radości tworzenia, dotykania, manipulowania, oglądania, czyli doświadczania świata zewnętrznego za pomocą różnych zmysłów. Techniki plastyczne:

⁵⁹ H. Olechnowicz, *Metody aktywizowania głębiej upośledzonych umysłowo*, Warszawa 1983, s. 31.

⁶⁰ W. Szulc, *Sztuka w służbie medycyny. Od antyku do postmodernizmu*, Poznań 2011.

- a) malarskie: malowanie pędzlem, palcami, malowanie na wilgotnym papierze – „mokre w mokrym”, na zmiętym papierze;
- b) rysunek: kredkami świecowymi, pastelami, węglem, kredą;
- c) modelowanie i lepienie z różnych mas plastycznych, np. z masy solnej, gliny, modeliny, masy papierowej;
- d) techniki graficzne: monotypie, stemple, frotaż;
- e) techniki mieszane. kolaż.

Teatroterapia (dramoterapia) – wykorzystuje elementy teatru i dramy, dzieci przygotowują małe formy teatralne, w których same uczestniczą.

Muzykoterapia – obejmuje dwie grupy oddziaływań: receptywną i odtwórczą. Pierwsza polega na pozornie biernym odbiorze muzyki i nie wymaga od dziecka uzewnętrznienia swoich umiejętności muzycznych ani szczególnego reagowania na muzykę: „Dla tych, którzy mają trudności w komunikowaniu się, słuchanie i uprawianie muzyki oznacza komunikację, stwarza pacjentowi możliwość związku z innymi ludźmi”⁶¹. W formie odtwórczej (aktywnej, ekspresyjnej) muzyka wymaga współdziałania, np. odtwarzania najprostszych elementów muzyki: rytmu, melodii, ruchu tanecznego, gry na instrumencie, śpiewu.

Aromaterapia – to terapia przez zapach, która wykorzystuje naturalne olejki eteryczne, oddziałuje na zmysł węchu.

Niedyrektywna terapia zabawowa – nauczyciel pozostawia dziecku swobodny wybór zabawy, jest obserwatorem czynności wykonywanych przez dziecko: „Niezależnie od wieku, sprawności umysłowej czy fizycznej człowiek potrzebuje przeżyć w atmosferze radosnej zabawy, dialogu „pół żartem, pół serio”, w którym humor, dowcip i uśmiech są najlepszymi narzędziami psychoterapii”⁶².

- **Metoda Ruchu Rozwijającego Weroniki Sherborne** – jest to metoda niewerbalna, poprawia komunikację dziecka z otoczeniem, uaktywnia „język ciała i ruchu”. Partnerami w tej metodzie mogą być rodzice, nauczyciele, rówieśnicy. Można ją stosować w pracy z dziećmi prawidłowo rozwiniętymi, oraz z dziećmi

⁶¹ Tamże, s.117

⁶² W. Dykcik, B. Szychowiak, *Nowatorskie i alternatywne metody w teorii i praktyce pedagogiki Specjalnej. Przewodnik metodyczny*, Poznań 2001, s. 35.

z zaburzeniami w rozwoju i z różnorodnymi potrzebami: „Dzieci mają dwie podstawowe potrzeby: pragną czuć się dobrze we własnym ciele („jak w domu”), czyli umieć nad nim w pełni panować, po drugie, odczuwają potrzebę kontaktów z innymi”⁶³. Przykładowe ćwiczenia wspomagające wiedzę na temat własnego ciała:

1. Ćwiczenia wyczuwania brzucha, pleców i pośladków (wszelkie dotykanie, masowanie i nazywanie tych części ciała, leżenie na plecach, leżenie na brzuchu, ślizganie się w kółko na brzuchu, plecach, siedząc – przyciąganie kolejno nóg (ręce oparte wzdłuż boków, siedząc – kręcenie się w kółko na pośladkach).
 2. Ćwiczenia wyczuwania rąk i nóg (dotykanie dłonią i stopą podłoża, podnoszenie i opuszczanie całej nogi na podłogę, zginanie i przyciąganie nóg, podciąganie kolan do siadu skulonego, pchanie kolan do siadu prostego, dotykanie łokciami kolan przy pokonaniu oporu, dotykanie prawym łokciem lewego kolana i odwrotnie).
 3. Ćwiczenia wyczuwania twarzy (na przykład „witanie się” z uszami i nosem swoimi i dorosłego, mrużenie oczu, zabawne miny).
 4. Ćwiczenia wyczuwania całego ciała (dotykanie łokciami podłogi, leżenie na plecach, turlanie się (mięśnie naprężone i rozluźnione), leżenie z rękami wzdłuż ciała (napinanie i rozluźnianie mięśni).
- **Metoda Dobrego Startu (MDS)**⁶⁴ – została opracowana przez Martę Bogdanowicz w czasie bezpośredniej pracy z dziećmi. Celem metody jest usprawnienie czynności analizatorów: wzrokowego, słuchowego, kinestetyczno-ruchowego, kształcenie lateralizacji, orientacji w schemacie własnego ciała. Stosuje się ją w odniesieniu do dzieci, których rozwój jest zaburzony oraz do dzieci o prawidłowym rozwoju psychomotorycznym, aby aktywizować ten rozwój. Formy pracy obejmują odpowiednio zorganizowaną zabawę i aktywne wielozmysłowe uczenie symboli graficznych: wzorów literopodobnych, liter i znaków matematycznych.

W każdym zajęciu występują trzy rodzaje ćwiczeń według ustalonej kolejności:

⁶³ M. Bogdanowicz, B. Kisiel, M. Przasnyska, *Metoda Weroniki Sherborne w terapii i wspomaganiu rozwoju dziecka*, Warszawa 1994, s. 12.

⁶⁴ M. Bogdanowicz, *Metoda dobrego startu we wspomaganiu rozwoju, edukacji i terapii pedagogicznej*, Gdańsk 2013.

- Ćwiczenia ruchowe – najpierw ćwiczymy ruchy globalne, przechodząc stopniowo do ruchów precyzyjnych (cała dłoń, ręka).
 - Ćwiczenia słuchowe – polegają na realizacji rytmicznych ćwiczeń pięścią, dłoni, palców na instrumentach muzycznych (np. bębenek) czy woreczkach z grochem, wałeczku ulepionym z masy plastycznej, wałeczkach wypełnionych ziarnem lub piaskiem. Ćwiczenia te są wykonywane w rytmie piosenki stanowiącej podkład muzyczny do wzoru graficznego.
 - Ćwiczenia ruchowo-wzrokowo-słuchowe – ćwiczenia polegają na odtwarzaniu ruchem wzorów graficznych w rytm śpiewanej piosenki (słuch). Ćwiczenia te są zasadniczą częścią MDS i występują podczas każdego zajęcia.
 - **Etapy pracy:**
 - 1) Demonstracja wzoru (figury lub litery).
 - 2) Uczenie się polisensoryczne – wodzenie palcem po wzorze w celu utrwalenia jego graficznego obrazu w powiązaniu z piosenką.
 - 3) Reprodukowanie wzoru (figury lub litery) – odtwarzanie wzorów różnymi technikami. Dzieci śpiewają piosenkę, uczą się jednocześnie rysować litery lub wzory.
 - 4) Zajęcia końcowe dają odpoczynek, relaksację i rozładowują napięcie emocjonalne. Polegają one na ilustrowaniu treści piosenki odpowiednio dobranymi ruchami ciała.
- Metoda służy uczeniu liter i cyfr w pierwszej klasie. Dotyczy to zarówno dzieci o prawidłowym rozwoju, jak i dzieci z różnymi rodzajami niepełnosprawności.
- **Metoda 18 struktur wyrazowych** – opiera się na analizie sylabowo-głoskowej wyrazów w powiązaniu z ich budową literową. Podstawę doboru wyrazów do ćwiczeń stanowi schemat graficzny zgodny z zapisem ortograficznym. Rozbieżności między zapisem a wymową stanowią przedmiot odrębnych ćwiczeń, które można stosować równolegle do ćwiczeń techniki czytania i pisanie. Wyrazy do ćwiczeń uporządkowane są w 18 zestawach. Elementem różniącym wyrazy jest sylaba, która stanowi istotę omawianej metody. Litera lub głoska to elementy sylaby. W grafice przedstawiania wyrazów stosowane są kolory: czerwony do oznaczenia samogłoski, czarny – spółgłoski, zielony – sylaby⁶⁵.

⁶⁵ E. Kujawa, M. Kurzyna, *Reedukacja dzieci z trudnościami w czytaniu i pisaniu metodą 18 struktur wyrazowych*, Warszawa 1994.

1. Wyrazy dwusylabowe o schemacie zapisu bu-ty , my-szy, cha-ta

2. Wyrazy wielosylabowe: lo-ko-mo-ty-wa, , ma-ry-na-rze

3. Wyrazy jednosylabowe: kot, kosz,, czek

Wyrazy dwusylabowe o różnych schematach zapisu:

4. Wyrazy dwusylabowe: sza-lik, ka-rzeł, le-karz.
5. Wyrazy dwusylabowe o schemacie zapisu: buł-ka, licz-ba.
6. Wyrazy dwusylabowe: Ber-lin, kasz-tan, tap-czan.
7. Wyrazy wielosylabowe: wyw-rot-ka lub cza-pecz-ka.
8. Wyrazy jednosylabowe: jest lub patrz.
9. Wyrazy jednosylabowe: dwa, trzy.
10. Wyrazy dwusylabowe: kra-ta, trzy- ma.
11. Wyrazy dwusylabowe: mły-nek, chła-pać, dwo-rzec
12. Wyrazy jednosylabowe: staw, chrzan.
13. Wyrazy dwusylabowe: szczot-ka, sta-rzy, słom-ka.
14. Wyrazy dwusylabowe: kras-nał, czwar-tek, kroch-mal.
15. Wyrazy jednosylabowe: sklep, szkrab, wschód.
16. Wyrazy jednosylabowe: kleks, wrzask, chwast.
17. Wyrazy o zróżnicowanej strukturze literowej zawierające spółgłoski miękkie np. ko-biał-ka, pia-sek, wios-ka.
18. Wyrazy składające się z różnej liczby sylab o zróżnicowanej budowie: eks-trakt, skar-pet-ka, e-fekt, styg-mat, sta-żys-tka.

Założenia koncepcji pedagogicznej Celestyna Freineta – autor wypracował metody nauczania oparte na swobodnej twórczości dziecka: „Rozwój dziecka, jego naturalny sposób bycia, poznanie dziecka na tle jego warunków to sedno koncepcji. Pozwól dziecku się wypowiedzieć, pozwól mu się wyrazić”⁶⁶.

⁶⁶ I. Adamek, *Podstawy edukacji wczesnoszkolnej*, Krakow1997, s. 130.

- Uważał, że ekspresja dziecka ma charakter poznawczy i służy kontaktom społecznym. W swojej koncepcji pedagogicznej szczególny akcent kładł na:
 - a) wychowanie przez dobrze zorganizowaną pracę,
 - b) rozbudzanie twórczej aktywności dziecka poprzez kontakt ze środowiskiem,
 - c) włączanie w proces dydaktyczny form swobodnej ekspresji.

Najbardziej znane techniki Freineta to:

- swobodne teksty połączone z gazetką klasową,
- doświadczenia poszukujące,
- planowanie pracy indywidualnej i zbiorowej pod kierunkiem nauczyciela – fiszki autokreatywne jako forma samokontroli i samooceny,
- różnorodne formy ekspresji twórczej,
- referaty,
- korespondencja i wymiana międzyszkolna,
- spółdzielnia klasowa jako forma samorządności⁶⁷.

Technika swobodnych tekstów obejmuje cztery etapy:

1. Pisanie swobodnego tekstu.
2. Czytanie tekstów i wybór najciekawszych prac.
3. Zbiorowe opracowanie wybranego tematu.
4. Ćwiczenia szczegółowe, tzw. „pedagogiczne wykorzystanie swobodnego tekstu”.

Fiszki autokreatywne – to metoda indywidualizacji pracy uczniów – zwana też ćwiczeniami samokontrolnymi Zapewnia każdemu uczniowi wykonanie zadania zgodnie z jego możliwościami oraz osiągnięcie sukcesu. Zadania są dostosowane do możliwości wszystkich dzieci, uwzględniają bowiem różne stopnie trudności. Fiszka zawiera zdanie, tekst, rysunek, działanie lub schemat oraz tekst polecenia.

Kartotekę fiszek autokreatywnych najlepiej przygotować z kartoników w dwóch kolorach. Pierwszy zestaw to polecenia – P, drugi wykonania – W. Każdy jest numerowany i umieszczony w pudełkach. Praca z fiszkami zapewnia:

- aktywne zdobywanie i utrwalanie wiedzy,
- wdrożenie do samokontroli, samooceny,

⁶⁷ I. Adamek, *Podstawy edukacji wczesnoszkolnej*, Kraków 1997, s. 135–136.

- rozwijanie uwagi i wyobraźni,
- kształcenie pamięci wzrokowej i ruchowej,
- wyrobienie samodzielności w pracy.

Metody rozwijania inteligencji wielorakich

- **Krainy aktywności⁶⁸** – metoda systematycznego organizowania zajęć na bazie zabawy i eksperymentowania w Centrum Aktywnej Edukacji (klasie). Wymaga odpowiedniej aranżacji klasy i przygotowania czterech krain aktywności:

- 1) polonistyczno-komunikacyjnej;
- 2) matematyczno-przyrodniczej;
- 3) językowej;
- 4) artystyczno-ruchowej.

Zajęcia w krainach aktywności opierają się na zainteresowaniach i zdolnościach indywidualnych, które dzieci rozwijają i doskonalą podczas zabaw swobodnych i tematycznych. Uczniowie działają w grupach, realizując podczas lekcji określone treści lub indywidualnie prowadząc swobodne zabawy.

Krainy aktywności spełniają trzy ważne funkcje edukacyjne:

- a) **diagnostyczną** – dla nauczyciela są niezastąpioną bazą obserwacji zabaw dziecka zmierzającą do określenia profilu inteligencji;
- b) **adaptacyjną** – dzieciom 6- i 7-letnim pomagają w łagodnym przystosowaniu się do nowych warunków szkolnych, zapewniają bowiem atrakcyjne miejsca do zabawy. Logistyka klasy jako Centrum Aktywnej Edukacji przypomina salę przedszkolną. Takie nawiązanie do znanej przestrzeni pozwala na swobodną adaptację do nowych warunków szkolnych;
- c) **edukacyjną** – stwarzają bazę do rozwijania inteligencji dominujących i pobudzania mniej rozwiniętych, wyboru środków dydaktycznych w zależności od preferowanego kanału uczenia się.

⁶⁸ Metoda opracowana przez autorki programu „Myślę – działam – idę w świat”, 2014.

▪ **Metody aktywizujące, gry i zabawy rozwijające inteligencje wielorakie H. Gardnera⁶⁹**

– dominującą aktywnością jest działanie i przeżywanie, doskonalenie procesów myślenia, np. wyciągania wniosków, analizowania, syntetyzowania, myślenia krytycznego oraz innych procesów poznawczych: uwagi, percepcji, pamięci, języka, również procesów skutecznego myślenia w oparciu o taksonomię Blooma⁷⁰. Według tej taksonomii cele nauczania ujmuje się w trzech sferach: poznawczej, emocjonalnej, psychomotorycznej. W sferze poznawczej umiejętności koncentrują się wokół:

1. Wiedzy.
2. Rozumienia.
3. Zastosowania.
4. Analizy.
5. Syntezy.
6. Ewaluacji (oceny).

1. Przykłady aktywności rozwijających inteligencję językową:

- układanie krótkich wierszyków, pisanie opowiadań, listów,

Zabawy słowne:

- wymienianie słów spełniających określone wymogi treściowe, np. zielone warzywa;
- tworzenie łańcuszka skojarzeń – podajemy wyraz, a uczestnicy zabawy powtarzają i dokładają drugi, trzeci, aż do pierwszej pomyłki;
- eliminowanie, wykluczenie: sugerujemy, aby dzieci pomyślały o wybranej rzeczy w sali – zgadujemy, zadając pytania, czyli poprzez wykluczenie.

Gry słowne:

- Scrabble,
- Anagramy.

Słowo przypadkowe⁷¹ – technika twórczego myślenia, która polega na wyszukiwaniu przypadkowych słów i celowym ich wykorzystaniu.

⁶⁹ H. Gardner, *Inteligencje wielorakie. Teoria w praktyce*, Poznań 2002.

⁷⁰ Taksonomia Blooma, Krathwohla i Simpsona: <http://www.jankowskit.pl/metodyka-nauczania/taksonomia-blooma.html>

⁷¹ J. Krzyżewska, *Aktywizujące metody i techniki w edukacji wczesnoszkolnej* cz. II, Suwałki 2000, s. 53.

Przebieg:

- W klasie wyróżniamy 3 lub 4 grupy, które siadają w małych kręgach. Każdy uczeń otrzymuje jedną kartkę A4 i zapisuje na dole strony swoje imię, na górze zapisuje dowolny wyraz, np. słońce. Zagina kartkę ze słowem przypadkowym tak, aby wyraz, który napisał, nie był widoczny. Przekazuje kartkę koledze siedzącemu po prawej stronie.
- W drugiej turze uczniowie postępują podobnie jak w pierwszej, zapisują wyraz na kartce, którą otrzymali, zaginają i podają dalej.
- Tajemnicze słowa odkrywa dopiero właściciel kartki.
- Nauczyciel lub uczeń proponuje pracę twórczą (pisemną bądź ustną) z wykorzystaniem zapisanych wyrazów np. pisanie opowiadania, układanie wiersza, tworzenie rymów, rodziny wyrazów, uzasadnianie pisowni, jeżeli występuje trudność ortograficzna.

2. Przykłady aktywności rozwijających inteligencję matematyczno-logiczną

- rozwiązywanie zadań matematycznych i łamigłówek;
- zabawy w zgadywanki arytmetyczne;
- gra w szachy, gry karciane;
- zadawanie pytań stymulujących: Co wydarzyłoby się gdyby...

Kto pierwszy dotrze do stu?

Przybory: centymetr, dwie klamerki do bielizny (w różnych kolorach), dwie kostki. Gra w parach. Dzieci rzucają na zmianę dwiema kostkami. Wyrzuconą liczbę oczek dodają i zaznaczają klamerką na centymetrze. Wygrywa para, która pierwsza osiągnie lub przekroczy liczbę 100⁷².

Bingo

- Gra aktywizująca całą klasę. Każde dziecko otrzymuje kartkę A4 i składa ją kolejno cztery razy. Po rozłożeniu kartka podzielona jest na 16 pól.

⁷² E. Gruszczyk-Kolczyńska, M. Skura, *Skarbiec matematyczny. Poradnik dla nauczyciela klasa 0 i klasy I-III*, Warszawa 2005, s. 67.

23			

- Na tych polach zapisuje się liczby dwucyfrowe (na każdym polu inną), zbudowane z cyfr: 1, 2, 3, 4, 5, 6 (takie cyfry są na kostce).
- Nauczyciel rzuca kostkami, podaje informację o wyrzuconej liczbie oczek, w sposób pobudzający myślenie matematyczne. np.: 2 jedności i 3 dziesiątki – 32. Dzieci odszukują odpowiednią liczbę i przekreślają ją na planszy.
- To dziecko, które pierwsze skreśli cztery pola w poziomie, pionie lub po skosie, krzyczy „bingo”. Można grać dalej, aż każdy zdobędzie bingo⁷³.

Memory „Dodaj – sprawdź”

- Gra polega na dopasowaniu kart z zapisem działania i sumy, leżących zapisem liczbowym do dołu. Uczniowie po kolei podnoszą po dwie karty, jeśli odkryją dwie różne karty – odkładają je liczbami do dołu, jeśli odkryją parę – zabierają.

12	$6+6$	10	$5+5$
20	$10+10$	16	$8+8$
14	$7+7$	18	$9+9$

Rys. 20 Memory.

⁷³,Tamże, s.124.

3. Przykłady aktywności rozwijających inteligencję wizualno-przestrzenną:

- rysowanie i malowanie na różnych formatach papieru, na kartonie i płótnie za pomocą różnych technik;
- używanie obrazów i kolorów podczas uczenia się, tworzenie map myśli,
- szukanie wzorów, np. w chmurach lub liściach, odwzorowywanie ich,
- rozwiązywanie rebusów,
- przedstawianie informacji w postaci graficznej, np. rysunku do zadań tekstowych z matematyki,
- projektowanie domów dla ulubionej zabawki lub zwierzątka albo części garderoby: sukienka, kurtka, bluza,
- oglądanie i tworzenie filmów oraz komiksów,
- planowanie trasy podróży, wycieczek rowerowych z użyciem kompasu,
- projektowanie gier terenowych, które utrwalają orientację w kierunkach,
- zabawy magnesami Geomag.

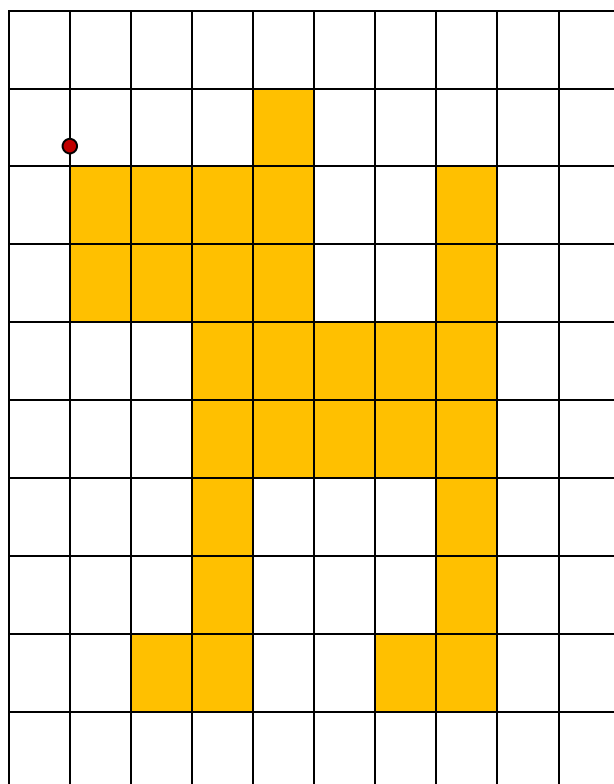
▪ W prawo, w lewo, w górę, w dół⁷⁴

Materiały: koperty z rysunkami na siatce, kartki A4 w kratkę (minimum 10 kratek w pionie i w poziomie).

Wariant 1. Zabawa w parach. Dla każdej pary przygotowane są dwie koperty, w każdej znajduje się rysunek na sieci i kartka w kratkę z zaznaczonym punktem startu. Jedna osoba z pary, która opisuje, pierwsza otwiera kopertę. Dla siebie zostawia rysunek na sieci, kartkę w kratkę przekazuje koledze/koleżance. W kolejności opisuje rysunek, używając zwrotów „dwie kratki w prawo, jedna w górę”. Po narysowaniu praca sprawdzana jest z oryginałem. Następuje zamiana ról w parach.

Wariant 2. Cała klasa rysuje obrazek, wybrane dziecko podaje dyspozycje ustne. Ważne, aby przed zabawą polecić ułożenie kartki tak, aby zaznaczony punkt był w lewym, górnym rogu.

⁷⁴ I. Fechner-Sędzicka, B. Ochmańska, W. Odrobina, *Rozwijanie zainteresowań i zdolności matematycznych uczniów klas I – III szkoły podstawowej Poradnik dla nauczyciela*, ORE, Warszawa 2012, s. 79.

Rys. 21 Karta „W prawo, w lewo, w górę, w dół”⁷⁵

▪ Tajemnicza geometria⁷⁶

Ćwiczenie doskonali rozumienie pojęcia kwadratu, rozróżnianie cech i wielkości.

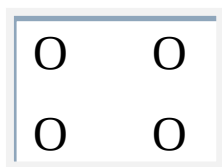
Materiały: ziarna fasoli lub kukurydzy.

Przebieg zabawy:

- Uczniowie pracują indywidualnie lub w parach.
- Nauczyciel głośno podaje polecenia, podczas pracy prowadzi również dialog z uczniami na temat postępów i efektów tworzenia figury.
 - Zabierz tyle ziaren kukurydzy, aby ułożyć kwadrat. Ziarna ułóż tylko w narożnikach. Ile ziaren wykorzystaliście?

Uczeń 1.: – Zabrałem 4 ziarna.

Uczeń 2.: – Zgadza się.

Rys. 22 Tajemnicza geometria

⁷⁵ *Tamże*, s. 80.

⁷⁶ Ćwiczenie opracowane przez autorkę programu „Myślę – działam – idę w świat”, 2014.

– Teraz dołóżcie tyle ziaren, aby powstały 4 kwadraty.

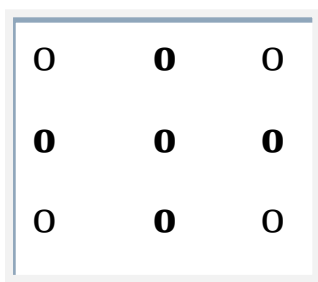
WAŻNE: wykorzystajcie, jak najmniej ziaren.

– Sprawdzimy, ile ziaren dołożyliście.

Uczeń 1.: – Dołożyłem 12 ziaren.

Uczeń 2.: – Dołożyłem tylko 5 ziaren.

- Brawa dla wszystkich, którzy próbowali! Oczywiście najmniejsza liczba ziaren, jaką trzeba dołożyć, to 5. Spróbujcie!

Rys. 23 Tajemnicza geometria

4. Przykłady aktywności rozwijających inteligencję muzyczną:

- nauka gry na instrumencie,
- śpiew solowy i w zespole,
- słuchanie różnych gatunków muzycznych,
- zgadywanie nastroju na podstawie różnych tonów mruczenia,
- wymyślanie rymowanek, piosenek i wierszy,
- ilustrowanie opowiadania efektami dźwiękowymi, identyfikowanie wszystkich dźwięków, jakie są wokół nas.

Metody pracy:

- 1) **analityczno-percepcyjna** – uczniowie opanowują utwór ze słuchu. Istotą metody jest zaprezentowanie wzoru wykonania oraz przeprowadzenie z uczniami analizy słuchowej w celu świadomego zapamiętania rozwijającego ich słuch i wyobraźnię muzyczną.
- 2) **Problemowo-odtwórcza** – stosowana wówczas, gdy uczniowie mają samodzielnie z zapisu nutowego przyswoić sobie piosenkę. Problemem dla ucznia mogą być trudne do samodzielnego opanowania elementy, np. rytm lub melodia.
- 3) **Problemowo-twórcza** – jej istota polega na angażowaniu myślenia i inwencji muzycznej uczniów do rozwiązywania określonego zadania o charakterze twórczym. Praca tą metodą wymaga konkretnego określenia warunków oraz dostosowania zadania do możliwości

uczniów (kryterium sukcesu). Istotna jest też wiedza na temat, czy uczniowie mają odpowiedni zasób umiejętności do wykonania zadania.

- 4) **problemowo-analityczna** – stosowana jest przede wszystkim w nauce słuchania muzyki, kiedy chodzi nam o rozwijanie zdolności uczniów do samodzielnego słuchania, rozumienia i analizowania utworu⁷⁷.

5. Przykłady aktywności rozwijających inteligencję cielesno-kinestetyczną:

- uprawianie sportu – wybranej dyscypliny, tańca towarzyskiego, tańców nowoczesnych,
 - żonglowanie piłeczkami – doskonałe ćwiczenie na koordynację rąk i oczu,
 - wybieranie emocji, np. szczęścia, poczucia winy, podekscytowania i poruszanie się w sposób, który wyraża to uczucie.
- **Metoda ruchowej ekspresji twórczej Rudolfa Labana** – dzieciom aranżuje się sytuację zadaniową. Uczniowie mają rozwiązać problem podczas ruchowej ekspresji przy muzyce (każde rozwiązanie uważa się za poprawne). Celem tak organizowanych zajęć jest poprawa nastroju, ekspresja skrywanych umiejętności tanecznych, rozładowanie emocji. W metodzie tej łączymy ruch z muzyką i elementami tańca. Dziecko kształtuje poczucie estetyki, rytmu, płynności ruchu oraz współpracy z partnerem⁷⁸.

6. Przykłady aktywności rozwijających inteligencję intrapersonalną:

- motywujące rozmowy w grupie na temat umiejętności, planów, celów,
- częsta samoocena – dostrzeganie cech pozytywnych, wewnętrznych wartości,
- traktowanie wszystkich błędów jako szans na wyciągnięcie wniosków na przyszłość: „Czego możesz się nauczyć na podstawie tej pomyłki?”,
- prowadzenie pamiętnika,
- mówienie na głos, szczególnie przed nowym zadaniem, recytacja wierszy.

Metafora – istotą metafory jest wyrażanie jednej rzeczy za pomocą innej: „Metafora wykorzystuje świat zmysłowy i materialny, by opisać, zrozumieć i pojąć to, co jest

⁷⁷E. Lipska, M. Przychodzińska, *Drogi do muzyki Metodyka i materiały repertuarowe*, Warszawa 1999.

⁷⁸M. Bogdanowicz, *Ruch rozwijający dla wszystkich*, Gdańsk 2003.

abstrakcyjne i nieracjonalne”⁷⁹. Nie musi ograniczać się do sformułowań werbalnych, może to być niewerbalne zachowanie, rysunek, logo, budynek itd. Metafora pozwala nam zidentyfikować swoje „ja”, dokonać eksploracji, rozpoznać swoje umiejętności.

Rys 24. Metafora według A. Rutkowskiej⁸⁰.

- **Dystans** – metoda służy rozwijaniu sprawności myślenia, np. wyciągania wniosków, analizowania, syntetyzowania, myślenia krytycznego oraz osobistych zainteresowań, pomaga w planowaniu pracy. Jest celowa w przypadku, gdy nauczyciel chce określić poziom klasy bądź stosunek zespołu czy indywidualnego ucznia do jakiegoś problemu.

Na środku pomieszczenia nauczyciel ustawia przedmiot, który symbolizuje omawiany temat. Wyjaśnia, iż zadaniem uczniów jest zająć takie miejsce w stosunku do przedmiotu, aby odległość do niego przedstawiała bliskość lub dystans do tematu. Po zajęciu miejsc uczniowie interpretują i uzasadniają,

⁷⁹Jennifer de Gandt [w:] B. Pieśkiewicz, M. Kołodkiewicz, *Metafora w coachingu: zastosowanie metody CleanCoaching w pracy z organizacjami*: http://www.cleancoaching.pl/pdf/metafora_w_coachingu.pdf

⁸⁰ Grafika przedstawiona podczas warsztatów związanych z koncepcją i założeniami programu „Myślę – działam – idę w świat przez A. Rutkowską, Skalmierzyce 2014.

dlaczego zajęli taką odległość. Podsumowując, można wspólnie zastanowić się, co można zrobić w danej sprawie, nad czym uczeń powinien pracować⁸¹.

7. Przykłady aktywności rozwijających inteligencję interpersonalną:

- zabawy w rysunkowy słownik – uczestnicy zabawy rozszyfrowują słowo przedstawione za pomocą obrazka,
 - tworzenie herbu rodziny lub grup – przedstawia wszystkie szczególne umiejętności i osiągnięcia każdego z członków,
 - analizowanie elementów sztuki telewizyjnej, filmu – w jaki sposób aktorzy poruszają się i mówią, jakie zastosowano efekty specjalne,
 - nauka w grupie, wspólnie powtarzanie materiału, zadawanie pytań,
 - wspólne uczenie się pracy domowej – każdy bierze udział w uczeniu drugiej osoby na bazie metody „Uczymy innych”.
- **Uczymy innych** – metoda polega na bezpośrednim zaangażowaniu uczniów w przygotowanie i prowadzenie lekcji. Następuje zamiana ról w klasie – uczniowie stają się nauczycielami. Zajęcia mogą być skierowane do rówieśników, młodszych kolegów, osób starszych, np.:
- na bazie TIK uczniowie mogą poprowadzić lekcję dla swoich dziadków np. z podstawowych zasad korzystania z komputera,
 - mogą nauczyć młodszych kolegów obsługi programu komputerowego,
 - mogą przygotować prezentację na określony temat lub wykorzystać narzędzia i inne zasoby TIK, przygotowując wirtualną wycieczkę po muzeum lub innym ciekawym miejscu.

Zajęcia wymagają od uczniów wcześniejszego przygotowania materiału, nauczyciel pomaga uczniom zaplanować zajęcia i na bieżąco służy radą i pomocą⁸².

- **Odwrócona lekcja** – zakłada odwrócenie tradycyjnego modelu uczenia się. Praca domowa zadawana jest przed lekcją jako wprowadzenie do niej. Uczniowie,

⁸¹ E. Brudnik, A. Moszyńska, B. Owczarska, *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie. Przewodnik po metodach aktywizujących*, Kielce 2000, s. 49.

⁸² <http://www.ceo.org.pl/pl/szkolazklasa2zero/library/odwrocona-lekcja>

korzystając z materiałów swoich i przygotowanych przez nauczyciela, zapoznają się z tematem przed zajęciami. Stwarza to możliwości do prowadzenia zajęć w grupach, inicjowanie dyskusji, rozwiązywanie problemu w sposób twórczy. Rolą nauczyciela jest przygotowanie materiałów lub wskazanie zasobów. Uczniowie mogą korzystać z Internetu, prezentacji multimedialnych, programów do tworzenia animacji, także z podręczników, czasopism i innych materiałów własnych⁸³.

8. Przykłady aktywności rozwijających inteligencję przyrodniczą:

- obserwacje przyrodnicze, np.: pogody, rozwoju roślin, zmian w przyrodzie (prowadzenie kalendarza pogody, hodowla fasoli),
- gromadzenie okazów przyrody, przygotowanie zielnika,
- organizowanie zajęć w terenie, spacer, wycieczki,
- udział w akcjach na rzecz środowiska,
- przeprowadzanie doświadczeń i eksperymentów.

Doświadczenia rozwijające ciekawość poznawczą ucznia:

Lupa

szklanka, moneta, folia, woda – „Kropla wody na przezroczystej folii działa jak lupa”;

Balonowy magnes?

- balon, puszka, wełna lub sweter – „Naelektryzowany balon przyciąga puszkę”;

Kryształowe sople

- woda, sól, nitka, dłuższa wykałaczka – „Woda paruje, kryształki soli osadzają się na nitce”;

Co zatrzymuje wodę?

- szklanka do połowy napełniona wodą, kartka papieru – „Ciśnienie atmosferyczne sprawia, że kartka zatrzymuje wodę”.

⁸³ <http://www.ceo.org.pl/pl/szkolazklasa2zero/library/uczymy-innych>

Fotografie: autorki programu

IV. Metody i techniki ewaluacyjne

- **Ocena koleżeńska** – jest elementem oceniania kształtującego, polega na tym, że uczniowie na podstawie wcześniej ustalonych kryteriów oceniają pracę kolegi czy koleżanki. Należy z uczniami ustalić dwa elementy:

- a) Kryteria oceniania „nacobezu” – co oceniamy?
- b) Umiejętność dawania informacji zwrotnej – jak oceniamy?⁸⁴

Tworzenie kryteriów jest na początku pracochłonne, stopniowo jednak nauczyciele i uczniowie nabierają wprawy. „Nacobezu” uczeń może wykorzystać do powtórzenia najważniejszych wiadomości i przygotowania się np. do sprawdzianu. Łatwiejsze jest przygotowanie „nacobezu” do oceny prac plastycznych, ponieważ występują zarówno kryteria stałe stosowane do wszystkich prac, np. estetyka wykonania jak i zmienne, np. realizacja tematu, technika pracy.

- **Kosz i walizeczka** – forma graficzna to rysunki kosza i walizeczki, które prezentujemy na tablicy lub w innym miejscu odpowiadającym grupie. Rozdajemy uczniom kartki samoprzylepne w dwóch kolorach i prosimy o ocenę sytuacji, np. cech bohatera (dodatkowo uczniowie zapisują cechę na kartce), opisanych sytuacji lub postaw. Na hasło „start” przyklejają kartki w odpowiednich miejscach – pozytywne na walizeczce, negatywne w koszu. Podsumowaniem jest głośne przeczytanie tego, co znalazło się w walizeczce, co w koszu, refleksja, dzielenie się przemyśleniami na temat dokonanej oceny.

⁸⁴ D. Sterna, *Ocenianie kształtujące w praktyce*, Warszawa 2008, s. 119.

- **Portfolio** – to zbiór prac ucznia gromadzonych w teczce, segregatorze lub w innej formie według pomysłu i inwencji samego autora. Służy planowaniu, organizowaniu i ocenianiu przez uczniów własnej nauki. Jest narzędziem wspierającym ucznia w jego samodzielnej pracy i w procesie samooceny. Buduje pozytywne relacje między nauczycielem a uczniem poprzez przekazywanie pozytywnej informacji zwrotnej na temat gromadzonych prac⁸⁵.
- **Profil dobrego ucznia** – metoda służy planowaniu, organizowaniu i ocenianiu własnej nauki. Wykorzystując tę metodę, uczniowie wspólnie z nauczycielem wyznaczają sobie cele uczenia się, standardy zachowań, otrzymują informację zwrotną na temat zachowania i kontrolują ją z wynikami autoewaluacji. Przygotowujemy w tym celu kartę pracy, np. „Cechy dobrego ucznia”, które wcześniej ustalamy z klasą i prezentujemy w widocznym miejscu. Samoocena polega na wypełnieniu karty z zastosowaniem skali od 1 do 10. Nauczyciel również wypełnia taki sam arkusz. Każdy uczeń odbywa z nauczycielem rozmowę, w czasie której porównywane są wyniki. Ważne, aby uczeń mógł uzasadnić swoją ocenę i rozumiał argumenty nauczyciela. Warto zastosować po rozmowie Kartę nr 2 – jest to karta zobowiązań, jakie uczeń zamierza podjąć i zrealizować do następnej samooceny⁸⁶.

Samoocena „Cechy dobrego ucznia”	
Cechy:	Ocena na skali od 1 do 10 punktów 1 p. – oznacza, że jest to moja słaba strona 10 p. – uważam, że w tym zakresie nie muszę niczego zmieniać

⁸⁵ E. Brudnik, A. Moszyńska, B. Owczarska, *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie. Przewodnik po metodach aktywizujących*, Kielce 2010, s. 280.

⁸⁶ *Tamże*, s. 302.

samodzielność – Kiedy coś mi nie wychodzi, próbuję jeszcze raz; wiem, kiedy się udało, a kiedy nie	 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
skupienie uwagi na zadaniu – Pracuję nad zadaniem, aż je wykonam.	 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
pomysłowość – Mam ciekawe pomysły oraz sposoby rozwiązywania zadań.	 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
zainteresowanie - Jestem aktywny/aktywna, zadaję pytania.	 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
współpraca – Współpracuję, słucham innych, dyskutuję kulturalnie.	 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
dokładność i punktualność – Dotrzymuję obietnic i terminów.	 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
.....	 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Rys. 25 Karta nr 1.

Co chcesz poprawić albo zmienić w swoim zachowaniu?

Chciałbym/chciałabym poprawić

.....

.....

.....

.....

Chciałbym/chciałabym pomóc innym pracować nad:

.....

.....

.....

.....

Co zrobię?	Do kiedy?	Kto mi może pomóc?
1.		
2.		
3.		
4.		

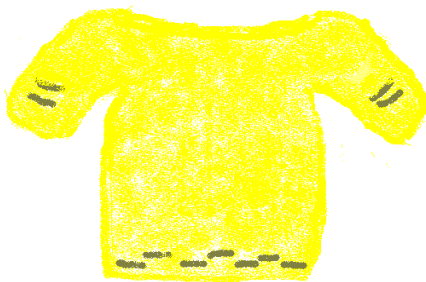
Podpis.....

Rys. 26 Karta nr 2.

- **Moja koszulka** – metoda planowania, organizowania i oceniania własnej nauki, skutecznego porozumiewania się w różnych sytuacjach, prezentacji własnego punktu widzenia, rozwijania sprawności umysłowych oraz osobistych zainteresowań.

Przebieg:

1. Dla każdego ucznia przygotowujemy kontury koszulki. Zadaniem uczniów jest zaprojektowanie znaków, symboli, napisów na koszulkę, które wyrażają stosunek jej właściciela do danego tematu.
2. Wyjaśniamy zadanie i prosimy uczniów o zaprojektowanie koszulek.
3. Gdy wszyscy będą gotowi, wywieszamy prace w klasie. Uczniowie oglądają je, a następnie komentują, co chcieli wyrazić za pomocą takiej prezentacji.

Rys. 27 Koszulka

Warianty:

1. Uczniowie dzielą koszulkę na trzy części. W górnej zapisują, z czego są najbardziej dumni w swojej klasie. W środkowej, co chcieliby zmienić w swojej klasie. W dolnej – jakich zmian życzyliby sobie w ciągu najbliższego roku.
2. Uczniowie łączą się w grupy czteroosobowe i na podstawie swoich projektów malują wspólną koszulkę, która następnie jest prezentowana.
3. Uczniowie malują „grupową koszulkę” na bawełnianym podkoszulku. Potrzebne są mazaki lub farby do malowania na tkaninie.
4. Uczniowie tworzą kolaż na konturach koszulki, wykorzystując wycinki z gazet⁸⁷.

Technika niedokończonych zdań – rozwija umiejętność wypowiadania się, syntetyzowania i wyrażania myśli w formie zdania. Służy ocenie własnej nauki, atmosfery w klasie lub zrealizowanych zadań. Polega na uzupełnianiu i jednoczesnym kończeniu rozpoczętych zdań. Jest zbliżona do techniki integracyjnej „Krasnoludek”⁸⁸.

⁸⁷ *Tamże*, s.197.

⁸⁸ *Tamże*, s.218.

Tarcza strzelecka – służy skutecznemu porozumiewaniu się, uzyskaniu szybkiej informacji zwrotnej, prezentacji własnego punktu widzenia. Za pomocą tarczy możemy oceniać wybrane elementy lekcji, fakty, wydarzenia.

Na tablicy lub na szarym papierze rysujemy tarczę strzelecką, uwzględniając wybrane aspekty.

Uczniowie za pomocą cenek zaznaczają swoją ocenę.

Jeżeli uczniowie chcą, komentują swoją ocenę, nie jest to jednak konieczne⁸⁹.

5.1.1 Propozycje metod do realizacji wybranych treści edukacyjnych

I. Przykładowy wybór metod do realizacji treści polonistycznych

1) Cele:

- kształcenie umiejętności pisania i czytania,
- doskonalenie umiejętności analizy i syntezy słuchowo – wzrokowej.

Cele w języku ucznia:

- zapiszę kształtnie małą i wielką literę,
- przeczytam wyrazy jednosylabowe.

Metody: zabawa paluszkowa, Dobrego Startu, rozwijania słuchu fonemowego, 18 struktur wyrazowych; ćwiczebna.

2) Cele:

- kształtowanie wrażliwości estetycznej poprzez kontakt z literaturą dla dzieci,
- rozwijanie aktorskiej kreatywności w małych formach dramowych.

Cele w języku ucznia:

- wysłucham uważnie wiersza J. Brzechwy „Kaczka dziwaczka”,
- pokażę wyrazem twarzy i ruchem wydarzenia z wiersza.

Metody: poezjoterapia, analiza pozawerbalna tekstu, fiszki autokreatywne, drama.

3) Cele:

- nabywanie wiedzy poprzez multimedialne źródła informacji,
- rozwijanie ekspresji teatralnej i działalności twórczej.

⁸⁹ Tamże, s. 367.

Cele w języku ucznia:

- ustale kolejność wydarzeń w legendzie,
- wezmę udział w inscenizacji.

Metody: Poranny krąg, audiowizualna, filmoterapia, inscenizacja połączona z analizą pozawerbalną tekstu.

II. Przykładowy wybór metod do realizacji treści przyrodniczych

Cele:

- rozwijanie procesów myślenia: wyciągania wniosków, analizowania na bazie doświadczeń,
- kształtowanie postawy wnikliwego badacza i obserwatora przyrody,
- doskonalenie obserwacji przyrodniczych w odniesieniu do pory roku.

Cele w języku ucznia:

- wykorzystam zmysły i poznam atrakcje na plaży,
- sprawdzę, czy liście pływają,
- określę właściwości lodu.

Metody: doświadczenie na bazie cyklu D. Kolba,

III. Przykładowy wybór metod do realizacji treści matematycznych

1) Cel:

- doskonalenie umiejętności określania kierunków - w prawo, w lewo,

Cele w języku ucznia:

- określę, kto stoi po mojej prawej, kto po lewej stronie,
- słuchając wskazówek, wykonam rysunek na kartce w kratkę.

Metody: zabawowa - Moje prawe miejsce jest puste, rozwijania inteligencji wielorakich - W prawo, w lewo, w górę, w dół, ekspresyjna – ukierunkowana matematycznie.

2) Cel:

- rozwijanie umiejętności matematycznych potrzebnych przy rozwiązywaniu zadań,
- kształtowanie pamięciowej sprawności matematycznej, logicznego i twórczego myślenia.

Cele w języku ucznia:

- zapiszę sumy i różnice,
- obliczę iloczyny w zakresie 30,
- rozwiążę magiczny kwadrat,
- opiszę sytuację zadaniową.

Metody: gra karciana – Rozsypanka, zadaniowa, Powtarzanie chórem, Głośne myślenie, metoda kruszenia.

IV. Przykładowy wybór metod do realizacji treści muzycznych

Cele:

- doskonalenie aktywności muzycznej,
- rozwijanie ekspresji muzycznej,
- kształtowanie poczucia estetyki ruchu,
- rozwijanie ekspresji pozawerbalnej.

Cele w języku ucznia:

- zaśpiewam w parze,
- zagram na instrumentach perkusyjnych,
- zatańczę rytmicznie do granej melodii,
- pokażę ruchem treść piosenki,

Metody: muzykoterapia, Metoda Klanzy, ekspresyjna, analityczno- percepcyjna, problemowo-twórcza.

V. Przykładowy wybór metod do realizacji treści plastycznych i technicznych

Cele:

- rozwijanie twórczej kreatywności,
- doskonalenie sprawności manualnych,
- ilustrowanie sytuacji realnych, inspirowanych własnym doświadczeniem.

Cele w języku ucznia:

- rozwałkuję ciasto,
- wykroję 6 pierników różnego kształtu,
- namaluję portret babci i dziadka.

Metody: realizacji zadań wytwórczych, ekspresyjna.

5.1.2 Przykładowe techniki nauczania-język angielski

Proponujemy bazowanie na sprawdzonych technikach nauczania poszczególnych umiejętności:

- **techniki nauczania słownictwa:** prezentowanie słówek poprzez pomoce wizualne, tj. karty obrazkowe i wyrazowe, plakaty, rzeczywiste przedmioty, plansze. Wykorzystywanie słówek w nowych sytuacjach językowych.
- **techniki nauczania wymowy:** powtarzanie dla zapamiętania i utrwalenia odpowiedniej intonacji, śpiewanie piosenek, rymowanek, recytowanie wierszy.
- **techniki nauczania gramatyki:** powtarzanie stałych wyrażeń i zwrotów, układanie zwrotów z rozsypanek, wpisywanie brakujących zwrotów w luki.
- **techniki nauczania słuchania:** porządkowanie obrazków według podanych zasad, wykonywanie poleceń ze słuchu, dopasowywanie obrazków do słyszanego wyrazu/ tekstu/ zwrotów, pantomima.
- **techniki nauczania mówienia:** odpowiadanie na pytania, odgadywanie, odgrywanie ról, śpiew, opisywanie obrazka, opisywanie przedmiotów i osób.
- **techniki nauczania czytania:** rebusy, krzyżówki, głośne czytanie, rozsypanki, uzupełnianie luk.
- **techniki nauczania pisania:** przepisywanie wyrazów, uzupełnianie luk, tworzenie list, podpisywanie obrazków (wyrazami, zdaniami).

Decydując się na jakąkolwiek z proponowanych technik, należy pamiętać o celu nadrzędnym – oparciu się na koncepcjach wymienionych we wcześniejszym opisie programu. Zgodnie z jego założeniami nauczyciel musi bazować na wielopłaszczyznowości w pracy z małymi uczniami. Powinien łączyć nauczanie języka angielskiego z elementami plastyki, muzyki, nauk przyrodniczych, matematycznych itd. Dzięki temu zwiększa motywację i efektywność. Tak więc nauczyciel powinien być osobą otwartą nie tylko na wszelkie wymienione koncepcje i teorie, lecz także nietuzinkowym przewodnikiem ucznia po poznawanym przez niego świecie języka obcego. Stąd każda forma zaangażowania

w podejmowanie wspólnych, ciekawych działań jest jak najbardziej pożądana. Nauczyciel powinien współdziałać z uczniem w tworzeniu takiego środowiska sprzyjającego uczeniu się, jakie będzie najbardziej optymalne dla współczesnego kilkulatka. Nie może obawiać się eksperymentowania ani stronić od entuzjastycznego zaangażowania w zabawę na z dziećmi.

Stosowane techniki w nauczaniu języka angielskiego w klasach 1-3 powinny być różnorodne i przybierać formę zabawową. Każda lekcja powinna angażować różne aktywności. Pożądane jest jednoczesne skoncentrowanie się na wszystkich uczniach, a nie jedynie na jednym lub dwóch.

Poniżej prezentowane są techniki, których zastosowanie wspiera pracę.

- **Mapa mentalna.** Można ją stosować już od klasy I. Uczniowie samodzielnie tworzą swoje indywidualne mapy, włączając rysunki i opisując je. W kolejnych klasach (2-3) te same mapy mogą być poszerzane o zdobytą wiedzę poprzez dopisywanie słów i zwrotów. Uczniowie mogą prezentować je na forum klasy lub pokazywać rodzicom.
- **TPR (Total Physical Response)** – Reagowanie Całym Ciałem. Naturalnym zachowaniem dzieci jest poruszanie się. Technika TPR pozwala wykorzystać tę cechę jako jeden z czynników służących uczeniu się. Nie dość, że uczniowie uczą się w ruchu, to jeszcze w aktywność zaangażowana jest jednocześnie cała klasa. Uczniowie wykonują polecenia nauczyciela, słuchając go i powtarzając jego mowę ciała. Dzięki temu w sposób nieświadomy uczą się.
- **Metoda audiolingwalna** – wszystkie gry i zabawy związane z powtarzaniem zwrotów za nauczycielem lub nagraniem, np. talking parrot, chinese whispering, parrot's game. Metoda stanowi idealny sposób nauki słówek oraz pełnych zwrotów. Plusem tej aktywności jest to, że nawet nieśmiali uczniowie mają szanse na przyswojenie określonej wiedzy.
- **Metoda komunikacyjna (The Communicative Approach)** – jej celem jest rozwijanie sprawności swobodnego porozumiewania się w języku angielskim. Metoda ta skupia się na naturalnej, dziecięcej zdolności do kreatywnego myślenia i działania, co w konsekwencji sprawia, iż wszyscy uczniowie stają się aktywnymi uczestnikami ćwiczeń uczących używania języka w sposób naturalny i przyjemny.

- **Multi-sensory Approach** – nauka aktywizująca wszystkie zmysły. Jej rezultatem jest nauka poprzez zabawę. Stosowane techniki odpowiadają emocjonalnym i intelektualnym potrzebom i możliwościom dzieci.
- **Multiple Intelligences** – teoria wielorakich inteligencji opracowana przez Howarda Gardnera. Jej celem jest dopasowanie stylu nauczania do różnych typów inteligencji u dzieci, co ma stworzyć warunki do efektywnego i aktywnego procesu uczenia się. Technika ta wykorzystuje naturalną dziecięcą spontaniczność jako źródło kreatywności i zdolności do przyswajania wiedzy. Pozwala dzieciom odkrywać język w sposób twórczy.
- **Storytelling** – opowiadanie bajek. Wykorzystanie tej techniki zapewnia barwne doświadczenie języka angielskiego. Wzbogacona o różnorodne ćwiczenia językowe umożliwia kształcenie wszystkich sprawności językowych, a przede wszystkim motywuje uczniów do spontanicznych interakcji. Technikę tę można stosować poprzez czytanie bajek, pokazywanie obrazków, poprzez układanie kart obrazkowych tworzących cały spójny tekst opowiadania lub samodzielne tworzenie krótkich tekstów przez uczniów.
- **Gry, zabawy i piosenki** – idealny sposób na pamięciową naukę słówek i zwrotów, zwłaszcza dla dzieci nieumiejących jeszcze pisać i czytać. Wszystkie ćwiczenia językowe wprowadzane w formie gier i zabaw są dla dzieci bardzo atrakcyjne i często stają się ich ulubionymi zabawami nie tylko na lekcjach języka angielskiego. Gry i zabawy mają znaczący wpływ na budowanie poczucia własnej wartości, uczą prawidłowej komunikacji. Ich celem jest odprężenie uczniów, integracja grup, przyswajanie nowych umiejętności, osiągnięcie porozumienia między dziećmi nieśmiałymi, które potrzebują dodatkowych wzmocnień. Można wykorzystać wszelkiego rodzaju zabawy z kartami wyrazowymi lub obrazkowymi oraz tradycyjne gry typu bingo, memo lub puzzle.
- **Drama** – odgrywanie scenek na podstawie omawianego słownictwa lub zwrotów. Uczniowie niewyrażający chęci i entuzjazmu do aktywności teatralnej mogą zostać zachęceni poprzez przydzielanie im bardzo małych kwestii lub ról statystów i pomocników. Wówczas przyswajają język, obcując z nim.

- **Technika projektu** – bardzo lubiana przez dzieci w każdym wieku. Stosowanie projektu można zacząć od bardzo małych i krótkich (jednogodzinnych) przedsięwzięć. Ważnym elementem jest dobór odpowiedniego tematu, najlepiej bliskiego i lubianego przez uczniów, co uruchamia wyobraźnię i kreatywność.
- **Uczymy innych** – chętni uczniowie podejmują się nauczania swoich kolegów i koleżanek. Technika sprawdzająca się zarówno na równym poziomie zaawansowania dzieci (uczeń jest „nauczycielem”, który uczy kolegów ze swojej klasy), jak i na różnych poziomach (uczniowie klas starszych uczą kolegów w klasach młodszych). Stosowanie tej techniki pozwala wyzbyć się zawstydzenia i zahamowań komunikacyjnych.
- **Metoda Odwróconej Lekcji** – polega na przygotowaniu się uczniów w domu do nowej lekcji. Nauczyciel podaje uczniom zagadnienia do przyszłych zajęć oraz materiały i źródła, które pomogą w odnalezieniu potrzebnej wiedzy. Sugerowana w pracy ze starszymi uczniami.
- **TIK** – wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnej. W dobie, gdy komputer i Internet jest dla ucznia naturalnym środowiskiem, wykorzystanie TIK staje się niezbędną techniką pracy z uczniami. Można ją stosować na wiele sposobów: tworzenie multimedialnych plakatów, prowadzenie bloga, przygotowywanie przez uczniów multimedialnych materiałów, tj. prezentacji, filmików czy komiksów.
- **Jigsaw** – stoliki eksperckie. Celem techniki jest aktywne włączenie się uczniów w proces uczenia się i nauczania innych. Każdy uczestnik ma zostać ekspertem, który w istotny sposób przyczyni się do sukcesu całej grupy. Chcąc uzyskać dobry rezultat, każdy uczeń musi skorzystać z pomocy (wiedzy i umiejętności) innego ucznia, a także pomagać pozostałym. Praca ta rozwija poczucie odpowiedzialności za siebie i innych. To ciekawe doświadczenie dla uczniów, ponieważ każdy z nich występuje w podwójnej roli: uczącego się i nauczającego.
- **Dywanik pomysłów** – pozwala wykorzystać wszystkie style uczenia się. Uczniowie w grupach rozwiązują zadanie, wykorzystując preferowany przez siebie styl. Do danego bloku tematycznego mogą stworzyć rysunek, ułożyć scenkę, napisać wierszyk lub rymowaną, lepić z plasteliny itp.

- **Stacje samodzielnego uczenia się** – ciekawe podczas lekcji powtórzeniowych. Uczniowie podzieleni na grupy wykonują kolejne zadania (crosswords, anagrams, memory, matching, filling the gaps, pentagrams), przechodząc od stacji do stacji. Oprócz wyżej wymienionych zostały zaprezentowane także inne techniki ujęte w scenariuszach lekcji załączonych do programu.

5.2 Organizacja sali lekcyjnej w sposób rozwijający ciekawość poznawczą ucznia

Wyposażenie sali lekcyjnej w sposób rozwijający ciekawość poznawczą ucznia jest inspirującym wyzwaniem dla nauczycieli, którzy pragną stworzyć Centrum Aktywnej Edukacji. Właśnie tak zaaranżowana przestrzeń, w której uczeń działa kreatywnie i rozwija swoje zdolności, jest promowana w programie „Myślę – działam – idę w świat”.

Podstawą organizacji przestrzeni klasowej jest wyodrębnienie czterech centrów edukacyjnych: polonistyczno-komunikacyjnego, matematyczno-przyrodniczego, językowego, artystyczno-ruchowego. Są to miejsca, którym poprzez środki dydaktyczne, wizualizację oraz nazewnictwo nadajemy określony klimat. Mamy świadomość różnej liczebności klas i zróżnicowanych możliwości lokalowych, dlatego pozostawiamy nauczycielom kreatywność w doborze sprzętu i wizualizacji miejsca. Sugerujemy, aby były to przestrzenie z łatwym dostępem, które będą integralną częścią działań podczas zajęć lekcyjnych.

Centrum polonistyczno-komunikacyjne doskonale możemy zaaranżować na dywanie, otaczając przestrzeń gazetkami, które będą eksponowały swobodne teksty oraz inne formy ekspresji proponowane przez Freineta⁹⁰. Nie powinno zabraknąć regału z książkami, które przygotowuje nauczyciel oraz indywidualnie każdy uczeń w klasie. „Mam swoją książeczkę i potrafię o niej opowiedzieć” to ciekawa propozycja na rozwijanie samodzielności i zainteresowania literaturą dla dzieci. Nasza kraina to doskonałe miejsce na spotkania z bohaterami lektur, czytanie tekstów (alternatywne do czytania w ławce), recytację, rozmowę i witanie się każdego poranka. Miejsce powinny wzbogacić też gry słowne, łamigłówki językowe, skojarzeniowe, suwaki literowe oraz historyjki obrazkowe. Warto więc, aby w centrum pojawiły się hasła, np.: Myślimy; Działamy; Rozmawiamy; Czytamy – ubarwione rysunkami.

⁹⁰ I. Adamek, *Podstawy edukacji wczesnoszkolnej*, Kraków 1997, s. 135–136.

Centrum matematyczno-przyrodnicze wymaga stanowiska na eksperymenty i doświadczenia, np. odpowiednio ustawionego i zabezpieczonego stolika ze swobodą frontального działania uczniów. Jeżeli nasza przestrzeń w centrum nie jest duża, bezpośrednim miejscem mogą być odpowiednio ustawione stoliki uczniów. Ważne jest, aby na co dzień centrum miało swoją wizualną lokalizację, miejsce na bogactwo pomocy przyrodniczych i matematycznych. Materiały można zlokalizować na niższych szafkach odpowiednio wyposażonych w koszyki oraz pudełka ułatwiające segregację pomocy. Klimat centrum niewątpliwie tworzą meble w kolorze zielonym o charakterystycznym konturze drzew liściastych oraz choinek bądź niebieskim w charakterystycznym zarysie statku. Taką wizualizację lasu lub morza zdołamy też stworzyć zespołowo przy współpracy uczniów i rodziców. Matematyczno-przyrodnicze zdolności niewątpliwie będą rozwijane przez gry planszowe, liczmany, karty tematyczne, klocki, loteryjki, tarcze ćwiczeń, urządzenia do różnego rodzaju pomiarów i obserwacji, kolekcje minerałów, mapy, zestawy montażowe.

Centrum językowe. Część językowa zakłada istnienie specjalnego wyposażenia. Nauczanie będzie odbywało się w zrozumiałych dla dzieci kontekstach dopasowanych do zainteresowań i możliwości percepcyjnych.

Niemniej należy nadmienić, iż oprócz standardowych pomocy dydaktycznych (kart obrazkowych, plakatów, plansz, materiałów plastycznych, pacynek, słowników) wysoką efektywność pracy z uczniem zapewni techniczne wyposażenie sali, które pozwoli utrzymać właściwy poziom „medialności”. Wykorzystanie gier interaktywnych i programów multimedialnych stanowi bardzo ważny element pracy z uczniami. Istotne jest, by sale były wyposażone w tablice interaktywne, komputery i dostęp do Internetu. Udział uczniów w pracy z mediami jest polecana tym bardziej, że program nauczania zawiera pewną liczbę scenariuszy opartych na pracy z łączami internetowymi.

Centrum artystyczno-ruchowe wykorzystuje przestrzeń w zależności od formy tworzenia. Stanowiska prac artystyczno-malarskich to najczęściej stoliki ucznia w różnych aranżacjach ustawień. Bazą jest niewątpliwie zaplecze do twórczych inspiracji – szafa z kreatywnymi materiałami plastycznymi oraz instrumentami muzycznymi. Przestrzeń do aktywnego ruchu przy muzyce można zlokalizować w centrum klasy, wykorzystując ustawienie stolików w podkowę. Wizualną promocją krainy jest niewątpliwie gazetka z pracami plastycznymi uczniów, która wzbogaca klasę kolorystycznie i tworzy przyjazny klimat.

Istotą Centrum Aktywnej Edukacji jest różnorodność, a jednocześnie celowość pomocy dydaktycznych oraz indywidualizacja działania ucznia. Organizacja krain oraz sposób aranżacji przestrzeni w klasie służy przede wszystkim stawianym celom kształcenia, które inspirują rodzaj aktywności uczniów⁹¹.

Przedstawiamy propozycje aranżacji stolików w klasie:

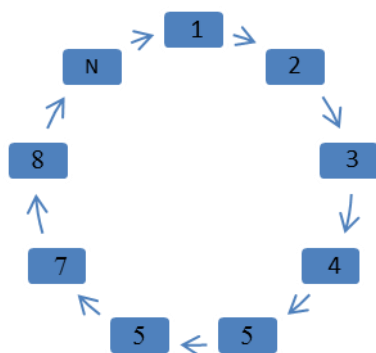
❖ **Ustawienie tradycyjne z wariantami – cechy ustawienia:**

- uczniowie mogą swobodnie pracować indywidualnie,
- przysunięcie ławek ułatwia pracę w parach,
- uczniowie nie są w stanie nawiązać kontaktu wzrokowego z innymi,
- uczniowie siedzący na końcu sali mogą czuć się nieco odizolowani od grupy.

❖ **Ustawienie ławek w kręgu – cechy ustawienia:**

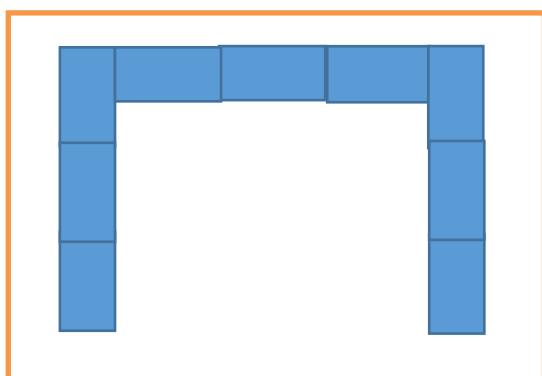
- nauczyciel jest częścią grupy może coś zaprezentować,
- tworzy się miły klimat i przyjacielska atmosfera,
- wszyscy uczniowie zwróceni są do siebie twarzami,
- forma korzystna do prowadzenia dyskusji.

⁹¹ A. Nalaskowski, *Przestrzenie i miejsca szkoły*, Kraków 2002.

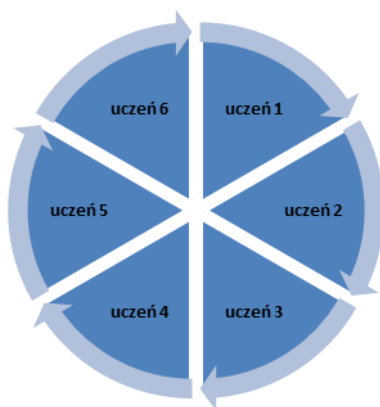
❖ **Ustawienie w kształcie litery U (w podkowę)** – cechy ustawienia:

- nauczyciel ma swobodny dostęp do wszystkich uczniów,
- może skontrolować wykonywaną pracę,
- jest jednocześnie dobrze widoczny przez wszystkich,
- może łatwo demonstrować pomoce naukowe,
- może łatwo zorganizować przekazywanie materiałów z rąk do rąk,
- ułatwiony jest kontakt wzrokowy między wszystkimi uczestnikami,
- ustawienie ułatwia poruszanie się po sali,
- nauczyciel jest wyłączony poza grupę i zajmuje uprzywilejowaną pozycję,
- nauczyciel może nawiązać bezpośredni kontakt z uczniem, wchodząc do podkowy.

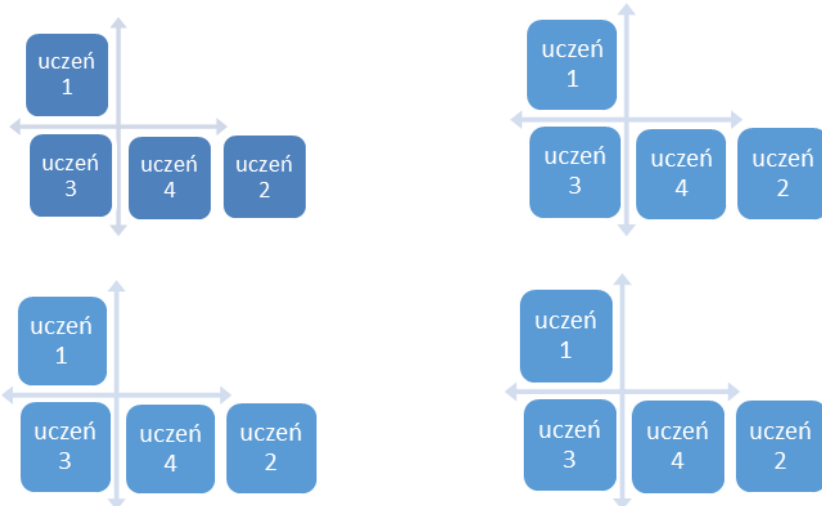
❖ **Grupy stolików (ustawienie klubowe)** – cechy ustawienia:

- możliwa swobodna praca w podgrupach,
- ułatwiona komunikacja między członkami grupy,
- nauczyciel jest osobą wspomagającą; może podejść do grupy i udzielić wskazówek, ale też nie jest włączany do pracy żadnego zespołu,
- stymulowana jest samodzielność uczniów i grupy,
- możliwe są modyfikacje układu zapewniające większą niezależność i intymność,
- stoły ułożone swobodnie pośrodku sali z krzesłami wokół – większa swoboda i większy poziom hałasu.

Układ segmentowy z modyfikacjami – cechy układu:

- umożliwia pracę zespołową,
- stwarza elastyczną organizację przestrzeni nauki,
- zapewnia uporządkowane ułożenie stolików w taki sposób, aby mogły przy nim usiąść cztery osoby, tworząc segment czteroosobowy, lub sześć osób, tworząc segment sześcioosobowy,
- nadaje się do prowadzenia zajęć różnego typu oraz łatwej modyfikacji – bez wielkiego nakładu sił i hałasu.

❖ Ustawienie ławek szkolnych w stół konferencyjny (seminaryjny) – cechy układu:

- jest prostym zabiegiem organizacyjnym,
- aranżacja przestrzeni nauki jest podobna do ustawienia stołów w kształcie litery U, ale pozycja nauczyciela nie jest tu uprzywilejowana,

- aranżacja przestrzeni minimalizuje znaczenie prowadzącego, zwiększa natomiast znaczenie innych uczestników grupy.

uczniowie 1,2,3,4,5,6

uczniowie 7,8,9,10,11,12

Nie można mówić o jednym sposobie aranżacji stolików w klasie. Ustawienie ma sprzyjać aktywności dzieci, uwzględniać możliwości lokalowe oraz realizowane cele edukacyjne. Mając na myśli kompletność wyposażenia sali, uwzględniamy bogaty sprzęt multimedialny (w zestawie: projektor, tablica interaktywna, stanowisko komputerowe z łączem internetowym oraz zestawem programów multimedialnych).

W części rekreacyjnej nie może zabraknąć miejsca na zabawki i przytulanki, które pomagają dzieciom sześć- i siedmioletnim w swobodnej adaptacji do nowych warunków szkolnych oraz zaspokajają podstawowe potrzeby psychiczne: bezpieczeństwa, kontaktu, uznania⁹². Istotne jest również własne miejsce na przybory szkolne. Każde dziecko powinno posiadać swoją szufladę, którą stopniowo wyposaży w przybory do pisania, rysowania, materiały do prac plastycznych, teczkę z kartami pracy oraz portfolio z pracami plastycznymi.

W dobrze zorganizowanym Centrum Aktywnej Edukacji płynnie wyzwolimy i ukiernkujemy aktywność ucznia poprzez swobodną zabawę i atrakcyjną, opartą na doświadczeniu i przeżywaniu naukę. W pierwszym okresie stworzymy warunki do dobrej adaptacji, która samoistnie rozwinie się w stosownym dla dziecka czasie i da podstawy do dalszego kształcenia.

*„Nie wszystkie kwiaty zakwitną razem,
każdy ma swój czas i porę.
Niech to będzie dla Ciebie drogowskazem,
nie wszystkie kwiaty zakwitną razem”
Remigiusz Kwiatkowski*

⁹² W. Brejniak, *Kocham i wychowuję. Poradnik dla rodziców i nauczycieli*, Warszawa 1993, s. 36.

*Nie można zmusić ziarna do rozwoju i kiełkowania,
należy jedynie stworzyć warunki pozwalające na to,
aby ziarno rozwijało wszystkie tkwiące w nim możliwości.*

Carl Rogers

5.3 Okres adaptacyjny dziecka 6-letniego i 7-letniego

Rozpoczęcie przez dziecko 6-letnie i 7-letnie edukacji szkolnej to moment przełomowy w jego życiu psychicznym i społecznym. W wieku szkolnym dziecko pozostaje nadal w kręgu oddziaływań wychowawczych rodziny, wzrasta jednak rola innych środowisk, zwłaszcza szkoły i nierozzerwalnie związanej z nią grupy rówieśniczej. Środowiska te w sposób zamierzony lub mniej zamierzony wpływają na proces kształtowania osobowości i socjalizacji dziecka.

Aby szkoła mogła w pełni wykonywać stawiane przed nią zadania, jest konieczne zastosowanie odpowiednich działań, które wpłyną w sposób wymierny na przystosowanie dziecka do tego środowiska. Działanie to wymaga położenia głównego akcentu na ucznia jako podmiot procesu wychowania i traktowania go jako osobę, której własna aktywność w dużej mierze będzie warunkować osiągnięte przez nią wyniki zgodnie z tezą, że „wychowanie nie tworzy człowieka, ale pozwala mu tworzyć samego siebie”. Powyższe twierdzenie wskazuje na to, iż w okresie adaptacyjnym należy uczynić dziecko współuczestnikiem sytuacji edukacyjnych i wychowawczych. Uwzględnić te działania należy w doborze zadań, treści i metod oddziaływań. Działalność nauczycieli powinna skupiać się wokół stwarzania jak najlepszych warunków do wykorzystania przez dziecko wszystkich swoich szans rozwoju w atmosferze stymulującej je do pokonywania różnorodnych trudności.

Dziecko wstępujące w próg szkolny musi postrzegać to środowisko jako bezpieczne i atrakcyjne, dostarczające mu pozytywnych doświadczeń i przeżyć, tylko w takich warunkach szybciej się do niego przystosuje i rozwinie swoje umiejętności, predyspozycje, talenty oraz zniweluje lęki i uprzedzenia. Przystosowanie dziecka do warunków szkolnych nie należy postrzegać jedynie jako komfortu psychicznego, warto pamiętać o innych wyznacznikach tego procesu, między innymi o radzeniu sobie przez dziecko na miarę własnych możliwości z pojawiającymi się trudnościami.

METODY I TECHNIKI PROWADZENIA ZAJĘĆ ADAPTACYJNYCH

Adaptacja to proces uzyskiwania równowagi pomiędzy potrzebami dziecka a jego otoczeniem, dlatego też treści programu będą realizowane podczas zajęć edukacji wczesnoszkolnej, uroczystości szkolnych i środowiskowych, wycieczek oraz spotkań z rodzicami. W pierwszych dniach nauki szkolnej w klasie pierwszej na zajęciach będą przeważać zabawy integrujące uczniów, a także aktywność ruchowa dzieci w postaci zabaw i ćwiczeń relaksacyjnych, poznawania terenu szkoły, poznania bezpiecznej drogi do szkoły i zasad bezpiecznego poruszania się po niej. Długość okresu adaptacyjnego określa nauczyciel po wnikliwej obserwacji zespołu klasowego.

5.4 Indywidualizacja pracy z dzieckiem

Realizowanie programu nauczania „Myślę – działam – idę w świat” koncentruje się na dziecku, jego indywidualnym tempie rozwoju i możliwościach uczenia się. Takie podejście wymaga indywidualizacji nauczania. Indywidualizacja nauczania rozumiana jest jako różnicowanie form pracy oraz stosowanie różnorodnych rozwiązań metodycznych uwzględniających potrzeby i możliwości dziecka. Prekursorem tego nurtu edukacyjnego był między innymi C. Freinet, który stwierdził, że dziecko to istota działająca i w toku swego działania wzbogaca swoje doświadczenia.

Zgodnie z zasadą indywidualizacji kształtowanie osobowości wychowanka to opanowanie przez niego wiedzy o świecie i o sobie samym, a także opanowanie sposobów działania, które staje się tym skuteczniejsze, im bardziej dostosowane do indywidualnych możliwości wychowanka.

Właściwie pojmowana edukacja to proces postępujący zgodnie ze zmieniającymi się realiami. Musi być skierowany na ucznia, wychodzić naprzeciw jego oczekiwaniom, potrzebom i możliwościom psychofizycznym. Należy wziąć pod uwagę jego potencjał poznawczy oraz zwrócić uwagę na sposób, w jaki bada otaczający go świat. Podstawą wszelkich działań mających na celu indywidualizację są wyniki diagnozy i obserwacje uczniów, które pozwolą nauczycielowi zorganizować proces nauczania: cele edukacyjne, treści, metody, formy organizacyjne i środki. Stworzone centra edukacyjne mają sprzyjać

indywidualizacji uczniów, wykorzystywać ich zdolności i pomagać osiągnąć sukces edukacyjny.

W myśl założeń programu kształcenie powinno opierać się nie tylko na interakcji nauczyciela z uczniami, ale również pomiędzy uczniami. Nauczanie zindywidualizowane wymaga nie tylko precyzyjnej, przemyślanej pracy nauczyciela, ale również dopasowania i zróżnicowania zadań, by odpowiadały każdemu uczniowi z osobna zgodnie z predyspozycjami. Poza tym uczeń ma możliwość samodzielnego wskazywania drogi do osiągnięcia sukcesu.

5.5 Praca z dzieckiem 6 i 7-letnim

Obecność w jednej klasie dzieci sześciolletnich i siedmioletnich obliguje nauczycieli do zmian w organizacji pracy na lekcji. Punktem wyjścia jest przeprowadzenie obserwacji i zdiagnozowanie ucznia klasy pierwszej. W tym celu stosuje się wywiad z rodzicami, ustalenie dominującego rodzaju inteligencji, w oparciu o narzędzia zgodne z teorią inteligencji wielorakich H. Gardnera. Uzyskane wyniki pozwalają na dostosowanie metodyki zajęć i organizacji pracy dla dzieci w różnym wieku, a także podjęcie konkretnych działań oraz indywidualizację pracy. W oparciu o uzyskane wyniki przeprowadzonych badań nauczyciel określa możliwości poszczególnych uczniów, które pozwolą im zaistnieć w grupie. W codziennej pracy należy uwzględniać różnice rozwojowe dziecka sześciolletniego i siedmioletniego, aby każde z nich, szczególnie najmłodsze w szkole miało szansę osiągnąć sukces.

Ze względu na to, że w klasie są dzieci zróżnicowane wiekowo, w codziennej pracy można wziąć pod uwagę następujące wskazówki:

- Podstawową formą aktywności dziecka sześciolletniego jest zabawa, która jest dla niego przyjemnością, podczas której nauczyciel powinien stworzyć warunki do uczenia się, przeżywania i doświadczania. Oprócz nabywania wiedzy i umiejętności dziecko sześciolletnie ma okazję wchodzić w relacje koleżeńskie, wyrażać swoje opinie, wzmacniać siebie w odgrywaniu różnych ról.
- Ze względu na potrzebę ruchu nie ograniczamy dziecka, może ono zmienić pozycję w trakcie wykonywania zadań, stanąć, zmienić pozycję. Dostosowujemy częstotliwość i rodzaj przerw w zajęciach do jego potrzeb.

- Dziecku, które napotyka na trudności edukacyjne, dajemy więcej czasu na wykonanie zadania, częściej udzielamy mu wsparcia i mobilizujemy do pracy.
- Zajęcia rozpoczynamy np.: zagadkowym pytaniem, filmem, piosenką, pracą z pacynką, rekwizytem, scenką dramatową. U sześć- i siedmiolatka wzbudza to zainteresowanie, wywołuje nastrój zabawy, zachęca do działania.
- Pomocną formą w motywowaniu dziecka do działania jest zawieranie z nim umów. Polega to na ustaleniu z nim np.: ile czasu potrzebuje na wykonanie zadania, sygnalizowanie za pomocą metodników poziomu zrozumienia zagadnienia i określenie etapu pracy nad zadaniem.
- Komunikowanie się nauczyciela z dziećmi może się odbywać poprzez zwracanie na siebie uwagi ustalonym sygnałem np. podniesienie ręki, rozpoczęcie wyliczanki, określony dźwięk, kolor lub światło.
- Silna koncentracja uwagi wywołuje u dziecka zmęczenie, dlatego robimy częstsze przerwy w pisaniu, przeprowadzamy ćwiczenia rączki, paluszków.
- Treści powinny być utrwalane przy wykorzystaniu wielu zmysłów – sprzyjają temu zabawy ruchowe, konstrukcyjne, doświadczenia, zabawy tematyczne, gry dydaktyczne, gry interaktywne, tworzenie książeczek tematycznych, realizowanie projektów edukacyjnych.
- Pisanie w liniaturze może okazać się zbyt trudne dla sześciolatków, dlatego pozwólmy zarówno sześciolatkom jak i siedmiolatkom pisać na większym formacie kartki, na materiale sypkim, układać literki ze sznurka, wyklejać, lepić litery. Przygotowujemy dla dziecka kartę pracy dostosowaną do jego indywidualnych możliwości. Chwalimy wkład pracy dziecka w wykonanie zadania, dajemy wskazówki do dalszej pracy, doceniamy zaangażowanie i wzmacniamy pozytywnie.
- Podczas rozwijania umiejętności matematycznych dziecko ma możliwość działania na konkretach, manipulowania, grupowania po 10, konstruowania i badania.
- W pracy z dziećmi można wykorzystać tablice interaktywne oraz tablety. Umożliwia to korzystanie z opracowanych interaktywnych materiałów edukacyjnych: gier, filmów, zdjęć, projektów.

5.6 Planowanie pracy nauczyciela

Pomoc dla nauczycieli realizujących program stanowią opracowane przez nauczycieli przykładowe scenariusze zajęć. Przebieg zajęć zgodny jest z pięcioma strategiami oceniania kształtującego zaproponowanymi przez Danutę Sternę:

- **Strategia pierwsza. Określanie i wyjaśnianie uczniom celów uczenia się i kryteriów sukcesu.**

Uczniowie mają prawo wiedzieć, do czego dąży nauczyciel, jakie cele stawia uczniom i sobie. Wiedza ta jest im niezbędna do prawidłowego przebiegu procesu uczenia się i zwiększa ich szanse na osiągnięcie sukcesu w nauce. Znajomość celu zwiększa motywację uczniów do nauki i odpowiedzialność za nią.

- **Strategia druga. Organizowanie w klasie dyskusji, zadawanie pytań i zadań dających informację, czy i jak uczniowie się uczą.**

Nauczyciel, który stosuje drugą strategię OK, wie, na jakim etapie nauki są jego uczniowie i do tej wiedzy dostosowuje swoje nauczanie. Prowadzi z uczniami dialog na temat tego, co już zrozumieli, a na co należy poświęcić więcej czasu. Procesowi nauczania towarzyszy ciągły monitoring postępów uczniów. Nauczyciel rozpatruje „strefę najbliższego rozwoju” ucznia i pomaga mu ustalić, jaki powinien być jego następny krok w procesie uczenia się. Ważne jest umiejętne zadawanie pytań (element OK – techniki zadawania pytań), które stymulują myślenie, angażują uczniów do nauki, zachęcają do poszukiwania odpowiedzi. Proces nauczania powinien być oparty na pytaniach, do odpowiedzi na które uczniowie dochodzą samodzielnie.

- **Strategia trzecia. Udzielanie uczniom takich informacji zwrotnych, które umożliwiają dzieciom widoczny postęp.**

Uczniowie potrzebują informacji o swojej pracy i osiągnięciach. Stopień, który nauczyciel wystawia uczniowi (podsumowujący jego pracę), nie jest jednak informacją użyteczną. Ocena pracy ucznia, aby mogła być przez niego wykorzystana w procesie uczenia się, powinna mieć formę wyczerpującego komentarza – informacji zwrotnej. Informacja zwrotna powinna odnosić się do wcześniej ustalonych kryteriów sukcesu, o których mówi pierwsza strategia OK. Bardzo ważne jest, aby uczniowie wiedzieli, co będzie podlegało ocenie, oraz by nauczyciel przestrzegał tych ustaleń.

- **Strategia czwarta. Umożliwianie uczniom korzystania z siebie nawzajem jako zasobów edukacyjnych.**

Dzięki pracy grupowej uczniowie uczą się od siebie, a przede wszystkim uczą się współpracy, tak potrzebnej w dorosłym życiu. Nauczyciel wykorzystujący czwartą strategię OK daje uczniom czas na dyskusje i ustalanie odpowiedzi z koleżanką czy kolegą. Rozmowa pomiędzy uczniami na temat tego, czego się uczą, wiąże zdobywaną wiedzę z tym, co już uczniowie wiedzą i potrafią, pomagając im lepiej zrozumieć nowe zagadnienie.

Narzędziem pomocnym w czwartej strategii jest element OK – ocena koleżeńska. Uczniowie na podstawie poznanych wcześniej kryteriów przekazują sobie informację zwrotną o wykonanej pracy.

- **Strategia piąta. Wspomaganie uczniów, by stali się autorami procesu swojego uczenia się.**

Aby uczeń stał się autorem i podmiotem procesu swojego uczenia się, trzeba go do tego przygotowywać. Ważne jest wzmacnianie w uczniach poczucia własnej wartości oraz budowanie emocjonalnego zainteresowania nauczaniem przedmiotem.

To nauczyciel rozwija w uczniach poczucie ich wartości, wierząc w ich możliwości uczenia się. To również nauczyciel może zachęcać uczniów do podejmowania wyzwań i stwarzać im takie warunki nauki, aby mogli bezpiecznie ryzykować⁹³.

Opracowane scenariusze zajęć odnoszą się do zaproponowanych obszarów tematycznych skupionych wokół centrów aktywności. Program zakłada, że zajęcia każdego dnia będą rozpoczynać się zabawą integracyjną. Może być to piosenka, wierszyk, słuchanie fragmentów muzyki, rozmowa „Co nowego, co dobrego”, improwizacja ruchowa itp. Innowacją programu jest skupienie się na aktywności uczniów w poszczególnych „centrach”. W zależności od rodzaju i tematyki zajęć cele lekcji oraz kryteria sukcesu mogą być przedstawiane w różnych formach przez nauczyciela lub wspólnie z uczniami. W czasie zajęć stosowane będą: informacja zwrotna, samoocena i ocena koleżeńska. Istotnym ogniwem każdych zajęć będzie aktywność twórcza uczniów odwołująca się do ich dotychczasowej wiedzy i doświadczeń. Uczniowie podczas zajęć będą mieli możliwość wyboru z kuferków umieszczonych w centrach aktywnej edukacji przedmiotów, materiałów lub rekwizytów potrzebnych do realizacji celów.

⁹³ D. Sterna. *Uczę (się) w szkole*, Warszawa 2014, s. 156.

Monitorowanie stopnia realizacji celów lekcji oraz kryteriów sukcesu może odbywać się w różnych momentach zajęć. Po zakończeniu zajęć każdy uczeń powinien być świadomy tego, czego w danym dniu się nauczył oraz zmotywowany do samodzielnego myślenia i dalszego działania.

Do każdego scenariusza przewidziany jest zestaw pomocy tradycyjnych lub interaktywnych (do pracy online lub do wydruku) w formie: zdjęć, filmów, prezentacji, kart pracy, nagrań audio. Zadania zawarte w scenariuszach dostosowane są do uczniów o specyficznych potrzebach edukacyjnych, w tym szczególnie uzdolnionych, oraz dzieci zróżnicowanych wiekowo. Oprócz tego udostępniono pakiety pomocy dydaktycznych: interaktywnych i tradycyjnych gier edukacyjnych. Realizacja projektów metodą WebQuestu umożliwi uczniom odkrywanie świata i naukę przez samodzielne dochodzenie do wiedzy, badanie, doświadczanie i projektowanie. Wskazana metoda pozwoli na efektywne wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnej.

5.7 Systematyczna współpraca z rodzicami

W koncepcji programu „Myślę – tworzę – idę w świat” zakłada się aktywną współpracę z rodzicami. Jest ona oparta na poczuciu ważności i sprawczości działania, podczas którego każdy odnajdzie swoje miejsce w przestrzeni szkoły. Celem pracy opartej na wspólnie ustalonych zasadach jest stworzenie dzieciom optymalnych warunków do ich prawidłowego rozwoju. Współpraca nauczyciela i rodziców musi opierać się na wzajemnym szacunku, otwartości i świadomości roli, jaką grają. Należy uwzględniać również sugestie oraz dobre pomysły obu podmiotów, które stanowią ważne ogniwa w procesie dydaktyczno-wychowawczym. Odpowiednio zaaranżowane sale i przyjazna atmosfera sprawią, że zebrania zmienią się w konstruktywne i twórcze spotkania, na których w trakcie otwartej dyskusji będzie można poruszać ważne dla rozwoju dziecka kwestie. Program zakłada także umożliwienie rodzicom poznać proces edukacyjny opartego między innymi na innowacyjnych metodach nauczania, które są atrakcyjną drogą samodzielnego poszukiwania nowych rozwiązań, w których uczestniczą ich dzieci. Poznawanie w takich warunkach nowej rzeczywistości sprzyja efektywnemu uczeniu się.

Bardzo ważny jest pierwszy kontakt rodziców ze szkołą. Należy także umożliwić im aktywny udział w okresie adaptacyjnym dziecka, podczas którego rodzic będzie mógł nie tylko obserwować i wspierać je, ale również stanie się współtwórcą pierwszego środowiska

uczenia się. W ten sposób dziecko odnosić będzie sukcesy oraz w poczuciu bezpieczeństwa przezwycięzać lęki i trudności.

Zaangażowanie rodziców w proces wychowania i nauczania będzie się przejawiać także w formie spotkań warsztatowych, spotkań z okazji różnych uroczystości i imprez oraz wspólnej realizacji projektów klasowych, szkolnych i środowiskowych. Tego typu działania pozwolą na zaprezentowanie się dzieci w swobodniejszej i przyjemniejszej formie, jaką są inscenizacje, przedstawienia, pokazy.

Program zakłada zapoznanie rodziców z zasadami, celowością wprowadzenia i realizacji oceniania kształtującego, w szczególności z informacją zwrotną, która dostarczy wiadomości na temat osiągnięć ucznia i wskaże drogę do dalszego rozwoju ich dziecka. W ten sposób rodzice staną się aktywnymi uczestnikami osiągania przez ich dziecko określonego poziomu edukacyjnego. Swoje spostrzeżenia dotyczące rozwoju dziecka mogą przedstawiać nauczycielom podczas indywidualnych oraz klasowych spotkań. Uzgodnienie jednolitego systemu oddziaływań wychowawczych pozwoli na zwiększenie efektywności procesu edukacyjnego. Zaspokajane przez rodzinę potrzeby emocjonalne dziecka są niezbędne do rozwijania procesów poznawczych w szkole. W środowisku rodzinnym dziecko po raz pierwszy ujawnia swoje preferencje i inteligencje wielorakie. Dzięki doskonałej współpracy z rodzicami nauczyciel może precyzyjnie określić profil inteligencji ucznia. Organizowanie dziecku zarówno w domu, jak i w szkole różnych sytuacji pobudzających do działania pozwolą rozwinąć zainteresowania, umożliwią poszukiwanie różnych rozwiązań i pokonywanie trudności.

Rodzice wyposażeni w wiedzę i umiejętności na temat możliwości rozwojowych dziecka stają się partnerami szkoły w edukacji i wychowaniu.

Przykładowe scenariusze spotkań z rodzicami.

Scenariusz 1

TEMAT: Twoje dziecko jest inteligentne – odkryj to.

CELE:

- zaznajomienie rodziców z założeniami teorii inteligencji wielorakich H. Gardnera,
- zaproszenie rodziców do współpracy.

METODY: „Mistrz słuchania”, „Kosz i walizeczka”, pogadanka.

PRZEBIEG:

1. Powitanie rodziców przez wychowawcę klasy i zaproszenie do kręgu.
2. Zabawa w kręgu – Powiedz swoje imię i coś o sobie, rzuć kłębek wełny do wybranej przez ciebie osoby. Kiedy wszyscy będą połączeni nitką wełny, zabawa zaczyna się w odwrotnej kolejności – Powiedz imię osoby będącej w zabawie przed tobą i powtórz, co ta osoba powiedziała o sobie.
3. Mistrz słuchania – w parach; opowiedz partnerowi o swoim dziecku, partner musi zapamiętać jak najwięcej cech i przedstawić grupie.
4. Praca w grupach – rodzice otrzymują karteczki z nazwami poszczególnych inteligencji oraz z opisami zachowania różnych dzieci, które reprezentują wszystkie rodzaje inteligencji.
5. Wspólne omówienie i dyskusja na temat wyników pracy grupowej. Charakterystyka wszystkich typów inteligencji.
5. Rozwiązywanie przez rodziców testu badającego rodzaje własnej inteligencji.

Można wykorzystać: test dla uczniów gimnazjów, szkół ponadgimnazjalnych i osób dorosłych z książki „Inteligencje wielorakie w nauczaniu ortografii” autorstwa Danuty Gmosińskiej i Violety Woźniak.

6. Praca w grupach – Jak rozwijać u dziecka umiejętności uczenia się? Rodzice wybierają paski z propozycjami różnych rodzajów aktywności, które rozwijają różne inteligencje i przyklejają na szarym papierze, tworząc poradnik.

W jaki sposób rodzic może rozwijać inteligencje własnego dziecka? (materiał do rozcięcia)

Rodzaj inteligencji	Propozycje ćwiczeń Jak rozwijać?
inteligencja językowa	Czytaj wspólnie z dzieckiem bajki, wiersze.
	Graj w gry, takie jak: scrabble, gry słowne. Rozwiązujcie wspólnie krzyżówki.
	Układaj opowieści (każdy mówi kilka zdań).
	Rozwijaj słownik dziecka o nowe wyrazy.
	Konstruuuj zagadki.

inteligencja matematyczno-logiczna	Wspólnie majsterkuj według instrukcji.
	Zachęcaj dziecko do obliczania kwoty na zakupy, reszty w sklepie.
	Graj w szachy, warcaby, kółko i krzyżyk oraz inne gry strategiczne.
	Graj w karty.
	Spróbuj przewidzieć, co wydarzy się w filmie lub sztuce – komu uda się to najlepiej.
	Zagraj w 10 pytań – odpowiadać można tylko „tak” lub „nie: „Czy to pojazd?”, „Czy to pływa?”, „Statek?”.
	Przeprowadzajcie eksperymenty i obserwacje.
inteligencja wizualno-przestrzenna	Zachęcaj dziecko do rysowania, lepienia, układania kompozycji.
	Rysuj plany, mapy.
	Szukaj wzorów w chmurach lub liściach.
	Projektuj labirynty.
	Wyszukuj podobieństwa i różnice.
	Wykonaj wspólnie karmnik.
	Składaj papier – origami, latawce.
inteligencja muzyczna	Śpiewaj razem z dzieckiem, np. podczas jazdy samochodem.
	Wymyślaj rymowanki, piosenki i wiersze.
	Umożliwiaj dziecku kontakt z różnymi rodzajami muzyki.
	Wsluchuj się w ciszę i rozpoznawaj dźwięki wokół siebie.
inteligencja interpersonalna	Ćwicz przedstawianie emocji.
	Rozmawiaj o tym, co czują i myślą ludzie przedstawieni na zdjęciach w książce, gazecie.
	Stosuj pozytywne wzmacnianie dobrego zachowania, negatywnie komentuj złe zachowanie.
	Przydzielaj dziecku konkretne zadanie do wykonania.

inteligencja intrapersonalna	Pytaj często: „Jak się czujesz?”, „Co o tym sądzisz?”.
	Zadawaj pytania podsumowujące: „Co było dzisiaj ciekawego w szkole?”, „Co było dla ciebie trudne, nudne?”.
	Słuchaj cierpliwie i w żadnym wypadku – nie pouczaj!
	Rysuj własny Herb – co potrafisz.
inteligencja kinestetyczna	Spaceruj, biegaj, zachęcaj dziecko do codziennej dawki ruchu.
	Baw się w odgadywanie postaci lub bajek na podstawie odgrywanej mini scenki (bez słów).
	Lep z plasteliny, wycinaj, układaj budowle z klocków.
	Zachęć dziecko do uprawiania co najmniej jednej dyscypliny sportowej.
	Nauczcie się wspólnie jakiegoś tańca.
inteligencja przyrodnicza	Podaruj dziecku szkło powiększające – niech obserwuje trawę, żuczki, mrówki.
	Pomóż dziecku założyć zielnik.
	Ucz nazw krzewów, kwiatów, drzew.
	Zbieraj skarby, poszukaj podczas spaceru typowych cech danej pory roku.
	Obserwuj pogodę i to, co ją powoduje.
	Pozwól dziecku opiekować się roślinami w swoim pokoju.
	Załącz hodowlę i prowadź obserwacje.

7. Podsumowanie nauczyciela: dziecko musi mieć szansę wszechstronnego rozwoju wszystkich inteligencji.

8. Ewaluacja zajęć: Metoda „Kosz i walizeczka”

Rodzice za pomocą karteczek dzielą się wrażeniami z zajęć: „Co podobało mi się na tych zajęciach” i wrzucają je do walizki; „Co na tych zajęciach było niepotrzebne, co mi się nie podobało?” i wrzucają je do kosza.

Scenariusz 2

TEMAT: Tworzymy szkolny kodeks zachowania – spotkanie warsztatowe rodziców i dzieci.

CELE:

- wytworzenie pozytywnego nastawienia rodziców do współpracy,
- integracja dzieci i rodziców,
- stworzenie zasad dobrego zachowania.

METODY: Metody aktywizujące – „Nasze dłonie”, „Burza mózgów”, „Diamentowe uszeregowanie”, „Metoda niedokończonego zdania”.

PRZEBIEG:

1. „Nasze dłonie” – rysowanie. Odrysowywanie na kartonach dłoni dziecka i dłoni rodzica. Wypisanie przez rodzica zabawy, w które chętnie bawi się ze swoim dzieckiem, a dziecko rysuje zabawki przedstawiające ulubioną zabawę. Omawianie w parach, sprawdzenie, czy są zabawy wymienione zarówno przez dziecko, jak i rodzica.
2. Zabawa – wspólne układanie bajki o dobrym zachowaniu, każdy dodaje jedno zdanie.
3. Prezentacja przez dzieci scenek o dobrym zachowaniu w szkole, na ulicy, w kinie, przy stole.
4. Praca rodziców i dzieci w grupach w celu stworzenie szkolnego kodeksu pozytywnych zachowań.
5. „Burza mózgów” – uczestnicy zapisują na plakacie swoje pomysły związane z tematem.

Rodzice odnoszą się do swojego dzieciństwa: „Jakie zasady zachowania wpajano mi w dzieciństwie?”.

Natomiast dzieci zapisują odpowiedź na pytanie: „Jakich zasad zachowania uczą mnie moi rodzice?”.

6. Każda z grup omawia swój plakat, następnie koncentruje się na tych hasłach, które powtarzają się najczęściej i wybierają dziewięć najistotniejszych. Następnie metodą „Diamentowego uszeregowania” rodzice i uczniowie wspólnie tworzą klasowy zestaw dobrych zasad zachowania.

6. Odczytanie klasowego zestawu dobrych zasad zachowania. Podpisanie swoim imieniem wypracowanego kodeksu i umieszczenie go w widocznym miejscu klasy.

7. Ewaluacja zajęć: „Metoda niedokończonego zdania”.

Chętnie osoby kończą zdanie: „Uczestnicząc w tych zajęciach...”.

Scenariusz 3

TEMAT: Ocenianie kształtujące szansą na sukces mojego dziecka.

CELE:

- przedstawienie rodzicom zasad i celowości wprowadzenia oceniania kształtującego,
- omówienie elementów oceniania kształtującego,
- uświadomienie roli rodzica w procesie oceniania kształtującego.

Metody pracy: „Metoda niedokończonego zdania”, metodnik, patyczki, dyskusja, pokaz.

PRZEBIEG:

1. Powitanie.
2. Zadanie na dobry początek – dokończ zdanie:
„Szkoła jest dla mnie...”. – można wprowadzić patyczki dla rodziców.
Nauczyciel po zadaniu pytania (najlepiej skierowanego do pary rodziców) losuje patyczek z imieniem rodzica, który odpowiada na zadane pytanie.
3. Omówienie zasad i elementów oceniania kształtującego.
4. Podział rodziców na grupy, rozdanie każdej grupie dwóch przykładowych prac ucznia (list). Pierwsza będzie oceniona tradycyjnie, druga opatrzona będzie komentarzem – informacją zwrotną.
5. Zestawienie oceny wyrażonej stopniem z informacją zwrotną. Nauczyciel zadaje pytania:
 - Która ocena daje więcej informacji na temat umiejętności dziecka?
 - Która ocena wskazuje, w jaki sposób mogę pomóc dziecku, nad czym musi jeszcze popracować?
 - Która ocena jest bardziej motywująca do pracy?
 - Którą metodą ma być oceniane moje dziecko: metodą tradycyjną czy Ok.?
6. Rodzice wyrażają opinie na temat oceny, ustawiając odpowiednią kartę w metodniku:

Tak – kolor zielony.

Nie – kolor czerwony.

Nie wiem – kolor żółty.

6. Rozdanie ulotek o ocenianiu kształtującym.

7. Ewaluacja zajęć:

„Na spotkaniu uświadomiłem sobie...”.

„Po dzisiejszym spotkaniu mogę powiedzieć, że...”.

8. Podziękowanie za udział i pożegnanie rodziców.

6. PROCEDURY OSIĄGANIA CELÓW EDUKACYJNYCH – JĘZYK ANGIELSKI

Przedstawione poniżej zasady pracy z uczniem na lekcjach języka angielskiego są spójne z koncepcją ogólną niniejszego programu.

Jednym z ważniejszych założeń programu jest praktyczne podejście do nauczania oraz uczenia się języka obcego. Należy położyć nacisk na uświadomienie uczniom, iż nauka języka angielskiego w szkole nie jest czynnością oderwaną od rzeczywistości. Powinna mieć zawsze odniesienie do życia pozaszkolnego. Uczniowie szybko zaczną orientować się, że po każdej lekcji języka angielskiego poszerzają swoją umiejętność funkcjonowania w świecie. Stąd zajęcia powinny opierać się na opisie rzeczywistości znanej nie tylko z najbliższego otoczenia (np. nazwy przedmiotów i ich cechy), lecz także związanej z funkcjonowaniem we współczesnym, nowoczesnym świecie. Konsekwencją tego założenia jest silne osadzenie nauki języka angielskiego w realiach współczesnych mediów i technologii. Innym wyznacznikiem praktycznego nauczania języka angielskiego będzie tendencja do opisywania takiego świata, z jakim uczniowie stykają się na co dzień, a nie świata, jaki znają z książek.

Dalszym założeniem programu jest świadomość współistnienia różnorodnych form porozumiewania się. Władając nie tylko językiem ojczystym, uczniowie stają się mieszkańcami współczesnego świata. Kwestia ta w odniesieniu do nauczania języka obcego jest zgodna ze wszystkimi założeniami prezentowanego programu. W świadomości uczniów popularność języka angielskiego przekłada się na jego stałą i wielowarstwową ekspozycję we współczesnym świecie.

Inną zasadą przyjętą w niniejszym programie jest założenie, że na lekcjach w szkole uczniowie powinni być zanurzeni w języku angielskim w tak dużym stopniu jak to tylko możliwe (exposure). Dotyczy to zarówno języka potocznego w kontakcie pomiędzy nauczycielem a uczniem, jak również samej merytorycznej części lekcji. Nacisk na stałą komunikację w języku obcym da szansę zwiększonej efektywności uczenia się. To właśnie umiejętność komunikowania się będzie celem najważniejszym.

Przyjmuje się systematyczne zwielokrotnianie trudności w nauczaniu języka angielskiego w I etapie edukacyjnym. Zgodnie z Rozporządzeniem MEN z dnia 30 maja 2014 roku zawierającym podstawę programową nauczania w klasach I- III uniknie się wyznaczania i konsekwentnego realizowania osiągnięć po klasie I. Szczególnie właśnie w tym czasie, gdy dzieci dopiero rozpoczynają swą przygodę z językiem obcym, ważny jest nacisk na realizację zasad przedstawionych na wstępie niniejszego programu. Kluczowe znaczenie ma ukształtowanie w dziecku poczucia nierozzerwalności świata szkoły ze światem „zewnętrznym”. Najważniejsze jest wytworzenie świadomości, że to właśnie szkoła pomaga, a nie utrudnia rozumienie rzeczywistego świata i funkcjonowanie w nim. Zatem zainteresowanie językiem obcym oraz oswajanie go będzie istotnym celem nauczania w klasie I.

Za najważniejsze na tym etapie uznaje się rozumienie. Uczniowie reagują na język obcy w sposób czynny, aczkolwiek stopniowo poszerzają też zasób słownictwa biernego. W trakcie nauki na pierwszym etapie edukacyjnym dzieci kumulują zasób słownictwa języka obcego, stopniowo podejmując coraz częstsze próby samodzielnego posługiwania się nim.

Przyjmując powyższe zasady jako nadrzędne, zakłada się naturalną konsekwencję w otwarciu dzieci na różnorodne motywowanie do nauki języka obcego. Skoro istotnym elementem nauczania jest wyposażenie w umiejętność uczenia się – powodem do uczenia się jest potrzeba jak najpełniejszego funkcjonowania dzisiaj i jutro.

Koncepcje pedagogiczne będące podwalinami niniejszego programu są spójne z założeniami nauczania języka angielskiego realizowanego w ramach programu. Należą do nich: style uczenia się (learning styles), teoria inteligencji wielorakich Howarda Gardnera, taksonomia Blooma, holistyczne ujęcie nauczania języka angielskiego, kręgi tematyczne (topic-based teaching), indywidualizacja procesu nauczania, wprowadzanie oceniania kształtującego, uczenie się z pomocą nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych. Oznacza to pełną spójność programu nauczania języka angielskiego

z programem w ramach nauczania zintegrowanego. Autorzy zaproponowali stworzenie „centrów”, dokładając starań, by uczeń miał poczucie integracji wszelkich wiadomości i umiejętności.

Ze względu na dotychczasowe doświadczenia we wprowadzaniu elementów oceniania kształtującego w nauczaniu języka angielskiego duży nacisk położony zostanie na wykształcanie u małych uczniów autonomii nauczania tak, by mogli uczyć się świadomie i byli w stanie oceniać własne postępy w nauce. Wspierani będą przez nauczyciela, który będzie nie tylko monitorował postępy w nauce, lecz także stosował indywidualizację nauczania.

Ważnym elementem współpracy nauczycieli w ramach stworzonego programu jest kwestia koordynacji nauczanych treści. Obszary edukacyjne zawarte w nauczaniu zintegrowanym mogą w znacznym stopniu wzbogacić naukę języka obcego i vice versa. Utworzone „centra” będą inspirować uczniów i nauczycieli, umożliwiając korelację umiejętności z różnych dziedzin.

6.1 Założenia swoistych zasad w klasie

Lekcje języka angielskiego powinny rządzić się swoimi zasadami. Cechą szczególną zajęć w klasach będą rytuały (routine activities), które uporządkują naukę w sposób przyjemny, a zarazem zasadniczy. Rytuały te mogą oznaczać początek i zakończenie lekcji. Może to być specjalna piosenka, powitanie wymyślone przez klasę, typowe dla klasy własne ćwiczenia lub wprowadzone elementy świata fantazji (pacynka).

Projekt zakłada także, że swoistego rodzaju rytuałem będzie kwestia zadań domowych. Przyjęto założenie o zmianie podejścia do „odrabiania” zadań domowych. Zamiast wypełniania kart pracy lub uzupełniania zeszytu ćwiczeń proponuje się pracę domową związaną bezpośrednio z funkcjonowaniem dziecka w rzeczywistości pozaszkolnej. Zadaniem domowym może być przyniesienie przedmiotu związanego z ostatnią lub następną lekcją czy zaśpiewanie w domu piosenki. Przy założeniu nieustannego wskazywania uczniom związku nauki pobieranej w szkole ze światem pozaszkolnym należy podkreślać praktyczne wykorzystanie języka angielskiego poza szkolną ławką. Stąd przykładowo poszukiwanie w domu (mieście, parku,...) desygnatów nowych nazw poznanych na lekcji należałoby uważać za twórczą pracę domową.

Innym niekonwencjonalnym podejściem do kwestii nauczania języka angielskiego będzie systematyczne podkreślanie wartości nauki samej w sobie. Przy założeniu, że istotą nauczania języka obcego jest sama znajomość języka – należy w miarę możliwości unikać nagradzania ucznia w przyjętych dotąd formach. Nagrodą powinna być wiedza sama w sobie. Konsekwentnie powinno się odsuwać pokusę nagradzania uczniów za każde wykonane ćwiczenie, rozwiązana kartę pracy czy za sam trud pracy na lekcji. Dzieci w wieku lat 6-9 same potrafią ocenić, co jest dla nich satysfakcjonujące i wartościowe. Praktyka pokazuje, że mali uczniowie czują się bardziej komfortowo, gdy nie muszą dopasowywać się do sztywno ustalonych kryteriów. Sytuacja jest jeszcze korzystniejsza, gdy sami mogą decydować, co daje im radość. Indywidualne podejście do ucznia w sprawie oceniania ma tu niebagatelne znaczenie.

6.2. Korelacja treści wynikających z poszczególnych edukacji z nauczaniem języka angielskiego

Podstawą innowacyjności niniejszego programu jest odejście od sztywnego narzucania sposobu uczenia i nauczania. Korelacja treści nauczania języka angielskiego z treściami edukacji wczesnoszkolnej jest kwestią indywidualnego odniesienia się zarówno do konkretnego zespołu klasowego jak i poszczególnych uczniów. Potrzeba elastyczności odczuwana jest szczególnie w przypadku dzieci sześć- i siedmioletnich

Należy jednak pogodzić pewną różnorodność, a nieraz nawet rozbieżność owych treści nauczania. Oczywiście jest, iż jedynie część owych treści zazębia się ze sobą. Stąd rzeczą pożądaną jest jak najściślejsza wzajemna konsultacja nauczycieli realizujących niniejszy program nauczania. Winni się wzajemnie wspierać w wyborze optymalnej wersji dążąc do możliwie najpełniejszego powiązania treści.

Zakładamy nadrzędność ogólnie przyjętych zasad wprowadzania struktur leksykalnych i gramatycznych w nauczaniu języka obcego. To nauczyciel znając specyfikę uczenia się swojego ucznia decyduje o wprowadzeniu nowych pojęć. Zakłada się także, że dane pojęcia muszą być najpierw znane w języku ojczystym. Przykładowo: nie można nauczać określania godziny w języku obcym dziecka nie potrafiącego posługiwać się zegarkiem.

Zatem niezbędna wydaje się korelacja zazębiających się treści nauczania oparta na współdziałaniu nauczyciela nauczania początkowego z nauczycielem języka angielskiego.

Zakres owych treści zależy będzie od indywidualnego dostosowania całego procesu nauczania do potrzeb konkretnych uczniów.

7. KRYTERIA OCENIANIA I SPOSOBY BADANIA OSIĄGNIĘĆ UCZNIÓW

Ocenianie jest integralnym elementem procesu nauczania i uczenia się. Stanowi instrument przekazywania informacji na temat osiągnięć edukacyjnych dziecka. Dokonujące się we współczesnej pedagogice oraz praktyce edukacyjnej zmiany wiążą się nierozdzielnie z koniecznością przewartościowania myślenia i działania w odniesieniu do sprawy oceniania uczniów. Dotychczas ukształtowana koncepcja oceny nastawiona głównie na modelowanie zachowań zewnętrznych, instrumentalnych jest niespójna ze współcześnie formułowanymi celami kształcenia. Analizując zagadnienie oceniania szkolnego dzieci w młodszym wieku szkolnym, trzeba przede wszystkim odpowiedzieć na pytanie, co ma być przedmiotem oceny, do kogo jest skierowane ocenianie i w jaki sposób można realizować jego najważniejsze funkcje.

Ocena opisowa w edukacji wczesnoszkolnej powinna wpływać ze znajomości praw rozwojowych dziecka na tym etapie oraz preferowanych przez nie inteligencji. Powinna określać jego indywidualny potencjał. Wyznaczniem działań zmierzających do ukształtowania się nowych postaw w tym względzie jest konstruktywistyczna organizacja procesu nauczania i uczenia się, która określa, iż „ocenianie ma charakter przede wszystkim kształtujący i diagnostyczny, a także wielowymiarowy: wartościowaniu podlegają wiedza, zdolności ucznia, myślenie, rozumowanie, zdolności metapoznawcze, „afekty, motywacja do uczenia”⁹⁴. Określenie mocnych i słabych stron dziecka wyznacza kierunki działań zmierzające do wspierania jego dalszego rozwoju. Ocenianie w takim stopniu uwzględnia kompetencje dziecka od momentu rozpoczęcia edukacji szkolnej do jej ukończenia. W realizowanym programie jest to pierwszy etap kształcenia.

Zawarte w programie „Myślę – działam – idę w świat” kryteria oceniania oparte są na obowiązujących w polskiej oświacie aktach prawnych, ocenianiu kształtującym i doświadczeniach pedagogicznych autorek programu. Uwzględniają także poglądy B. S. Blooma, który twierdził, że ocenianie powinno służyć przede wszystkim formułowaniu informacji zwrotnej dla uczniów oraz korekcie błędów służącej udoskonaleniu jego pracy.

⁹⁴ E. Filipiak, *Rozwijanie zdolności uczenia się. Z Wygotskim i Brunerem w tle.*, Sopot 2012, s.135.

Podobne stanowisko na temat oceniania kształtującego zajął H. Gardner. Natomiast C. Freinet preferował samoocenę pracy ucznia w postaci portfolio. Dziecko, gromadząc swoje najciekawsze prace, ukazuje postępy, porównuje efekty uzyskane w nauce z poprzednimi osiągnięciami. Taka samoocena i samokontrola dotyczy nie tylko przyswajania wiedzy, lecz także odkrywania świata. Daje również możliwość uczniom wzięcia odpowiedzialności za własną naukę.

Ocenie ucznia będzie podlegać przede wszystkim umiejętność operowania wiedzą w realnych sytuacjach zadaniowych, zaangażowanie, współpraca, samoocena, refleksja i wreszcie produkt uczenia się. Obserwacja ucznia w różnorodnych sytuacjach szkolnych pozwoli także znaleźć odpowiedź na pytanie o przyczyny popełnianych błędów w rozumowaniu dziecka. Ocena w takiej formie przybierze kształt wartościowania wysiłku edukacyjnego ucznia, będzie określać jego wkład pracy w proces zdobywania wiedzy i umiejętności, wskaże charakter postępów. Konstruktywistyczna diagnostyka pedagogiczna określa metody, które powinny posłużyć do uzyskania dodatkowych informacji o uczniu. Należą do nich: „obserwowanie ucznia podczas wykonywania czynności, słuchanie jego wypowiedzi, analiza i interpretacja jego wypowiedzi pisemnych, analiza wytworów, rozmowy i narady, nagrania audio i wideo, prezentacje, autoprezentacje, drama, portfolio”⁹⁵. Stosowanie oceny kształtującej ma pomóc uczniowi uczyć się. Podstawą oceny kształtującej jest informacja zwrotna, która uwzględnia to, co uczeń zrobił dobrze, i to, co powinien zrobić inaczej. Zawiera także wskazówki, w jaki sposób ma poprawić pracę i w jakim kierunku powinien zmierzać podczas dalszej nauki. Ocenianie kształtujące nie ogranicza się tylko do przekazywania informacji zwrotnej. Obejmuje ono także samoocenę i ocenę koleżeńską oraz inne techniki powiązane kontrolą procesu uczenia się⁹⁶. Określone w Programie kryteria oceniania mają ułatwić nauczycielowi monitorowanie postępów dziecka w zakresie stopnia opanowania umiejętności i wiadomości.

Zgodnie z Rozporządzeniem MEN w sprawie warunków oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych⁹⁷ w klasach I-III szkoły podstawowej obowiązują śródroczne i roczne

⁹⁵ Gołębiak, 2003; Mietzel, 2002. [w] E.Filipiak. *Rozwijanie zdolności uczenia się*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Sopot 2012, s.136

⁹⁶ D. Sterna. *Ocenianie kształtujące w praktyce*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2008, s.61

⁹⁷ *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 maja 2014 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. z dnia 18 czerwca 2014 poz. 803).*

oceny klasyfikacyjne. Mają one charakter opisowy. Ocenianiu opisowemu podlegają osiągnięcia edukacyjne oraz zachowanie.

Funkcje oceniania:

Ocenianie w edukacji wczesnoszkolnej spełnia rolę stymulującą i wspierającą rozwój ucznia ze względu na rozwijanie autorefleksji i dążenie do samorealizacji i samorozwoju. Spełnia również funkcję informacyjną dla ucznia o etapie realizacji celu, sposobach i jakości własnej pracy⁹⁸.

Ocena opisowa ucznia powinna być wspierana przez różne źródła informacji, które wynikają z:

- diagnozy wstępnej i końcoworocznej,
- preferencji uczenia się,
- inteligencji wielorakiej,
- obserwacji pracy ucznia,
- rozmów z uczniami, rodzicami,
- wywiadów, ankiet,
- wytworów pracy ucznia,
- sprawdzianów, testów.

W niniejszym programie proponujemy następujące rodzaje ocen:

1. **Ocena bieżąca – kształtująca** pomaga uczniom zrozumieć, co poprawnie wykonał, oraz daje wskazówki, co poprawić, jak poprawić i ukazuje dalszą ścieżkę rozwoju (Informacja Zwrotna – IZ).
2. **Ocena opisowa** informuje ucznia, rodziców i nauczycieli o poziomie i postępach w opanowaniu przez ucznia wiadomości i umiejętności w stosunku do odpowiednio określonych wymagań w podstawie programowej kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych na I etapie edukacyjnym: klasy I-III. Edukacja wczesnoszkolna.
3. **Ocena śródroczna i roczna** na półroczu i koniec kolejnych lat edukacji ukazuje postępy i rozwój konkretnego dziecka. W tej ocenie przedstawia się indywidualną ocenę natury dziecka, grupuje informacje o jego wewnętrznych stanach, przejawach

⁹⁸ I. Kopaczyńska. *Ocenianie szkolne wspierające rozwój ucznia*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2004, s.76

jego zachowania oraz z zakresu wiedzy i umiejętności osadzonych w strefie najbliższego rozwoju.

Ocenianie opisowe osiągnięć edukacyjnych i zachowania ucznia ma na celu:

- 1) informowanie ucznia o poziomie jego osiągnięć edukacyjnych i jego zachowaniu oraz o postępach w tym zakresie;
- 2) udzielanie uczniowi pomocy w nauce w postaci informacji o tym, co uczeń zrobił dobrze, co i jak powinien poprawić;
- 3) udzielanie wskazówek do samodzielnego planowania własnego rozwoju;
- 4) motywowanie ucznia do dalszych postępów w nauce i zachowaniu;
- 5) dostarczanie rodzicom i nauczycielom informacji o postępach i trudnościach w nauce i zachowaniu ucznia oraz o szczególnych uzdolnieniach ucznia.

Poniżej przedstawiamy schemat IZ stosowany w ocenianiu kształtującym. Należy pamiętać, iż informacja zwrotna powinna być zgodna z kryteriami sukcesu.

Kryteria sukcesu:

1. Wypiszę wszystkie wyrazy, które otrzymałem od nauczyciela (dama, lis, kwiat, motyl tulipan, Adam, noc, smok).
2. Zapiszę je w taki sposób, że każdy kolejny wyraz zacznie się taką samą literą, jaką kończy wyraz poprzedni.
3. Pomiędzy wyrazami zastosuję przecinki.
4. Wyrazy napiszę czytelnie.

Praca ucznia:

dama, Adam motyl, lis, smok kwiat, tulipan, noc

Informacja zwrotna dla ucznia:

Patryku, zapisałeś wszystkie wyrazy podane przez nauczyciela zgodnie z zasadą, że każdy kolejny wyraz zaczyna się taką samą literą, jaką kończy wyraz poprzedni. Zauważyłam, że dwukrotnie pomiñałeś przecinek po każdym wyrazie. Zapamiętaj: Wypisując wyrazy, należy oddzielać je przecinkiem. Doskonała ta umiejętność. Napisz pięć wyrazów, pamiętając o zasadzie stawiania przecinków.

Ocena w programie uwzględnia następujące obszary rozwoju ucznia:

1. Obserwacja ucznia podczas różnych sytuacji zadaniowych szczególnie badawczych.
2. Słuchanie, mówienie, pisanie z zastosowaniem elementów wiedzy o języku ojczystym i obcym.
3. Wiedza i umiejętności w zakresie matematyczno-przyrodniczym.
4. Rozwój społeczny, emocjonalny i moralny, czyli umiejętność wyrażania własnych emocji i uczuć w różnych sytuacjach społecznych, zachowanie kulturalne zgodne z wartościami wychowawczymi danej szkoły.
5. Rozwój ucznia artystyczno-ruchowy, czyli wiedza i umiejętności plastyczne, muzyczne, techniczne i ruchowe.
6. Rozwój ucznia społeczno-komunikacyjny związany z obsługą komputera.

Przebieg procesu oceniania jest powiązany z przebudową postępowania dydaktycznego nauczyciela i ucznia. Sytuacje są tak organizowane, aby uczeń mógł dokonać autoanalizy i autorefleksji. W programie zakłada się udział ucznia w procesie oceniania ze względu na jego zdolność odczytywania siebie i rozwój samodzielności. Opis i charakterystyka ucznia jest wyrażeniem oceny. Może się ona odbywać poprzez słowo, mimikę i gest, a dotyczy sytuacji lub zadania. Należy podkreślić, iż w procedurach oceniania akcentuje się również atmosferę życzliwości, bezpieczeństwa, zaufania.

Ocenie podlegają różne formy aktywności ucznia:

- praca samodzielna,
- praca w parach,
- praca w grupach i zespołach,
- praca domowa.

Kryteria oceniania

W programie ustalono następujące kryteria oceniania:

Poziom opanowania wiadomości i umiejętności	Edukacja polonistyczna
Najwyższy	<u>Mówienie i słuchanie:</u> Uważnie słucha wypowiedzi innych i korzysta z przekazywanych informacji, samodzielnie tworzy wielozdaniowe wypowiedzi, chętnie uczestniczy w rozmowie, ma bogaty zasób słownictwa, tworzy wypowiedzi rozwinięte, poprawne pod względem stylistycznym i gramatycznym, angażuje się w tworzoną formę teatralną za pomocą różnych technik: kukielki, teatr cieni i inne. <u>Czytanie:</u> Czyta głośno, poprawnie i płynnie zdaniami teksty bez przygotowania, zachowuje odpowiednie tempo, uwzględnia siłę i ton głosu, czyta cicho ze zrozumieniem, samodzielnie wyszukuje w tekście potrzebne informacje, odpowiada prawidłowo na wszystkie zadane pytania, samodzielnie wyróżnia bohaterów utworu literackiego, ustala kolejność wydarzeń i ich wzajemną zależność, potrafi określić przeżycia postaci w utworze literackim, czyta książki i korzysta ze słowników i encyklopedii przeznaczonych dla dzieci. <u>Pisanie:</u> Samodzielnie układa i pisze teksty: kilkuzdaniową wypowiedź, krótkie opowiadanie, krótki opis, list prywatny, życzenia, zaproszenie, pisze poprawnie pod względem gramatycznym, z pamięci i ze słuchu, zachowując prawidłowy kształt liter i ich połączeń, bezbłędnie przepisuje tekst drukowany i pisany, w wypowiedziach posługuje się trudnymi wyrazami i związkami frazeologicznymi, potrafi korzystać z form użytkowych: życzenia, zaproszenie, zawiadomienie, list, notatka do kroniki.
Bardzo wysoki	<u>Mówienie słuchanie:</u> Uważnie słucha wypowiedzi innych i w pełni korzysta z przekazywanych informacji, buduje wielozdaniowe wypowiedzi na zadany temat, często uczestniczy w dyskusji, ma bogaty zasób słownictwa, tworzy wypowiedzi spójne, zrozumiałe i poprawne

	gramatycznie, nie popełnia błędów językowych, angażuje się w tworzoną formę teatralną. <u>Czytanie:</u> Czyta płynnie i wyraziście, poprawnie, zdaniami nowe, łatwe teksty, zachowuje odpowiednie tempo, czyta cicho ze zrozumieniem, wyszukuje w tekście potrzebne informacje, odpowiada prawidłowo na wszystkie zadane pytania, wyróżnia bohaterów utworu literackiego, ustala kolejność wydarzeń, interesuje się książkami w księgozbiorze bibliotecznym. <u>Pisanie:</u> Samodzielnie układa i pisze teksty na tematy podane przez nauczyciela w formie krótkich opowiadań, krótkich opisów, listu prywatnego, życzeń, zaproszenia, bezbłędnie pisze z pamięci i ze słuchu proste, krótkie zdania, ma bogate słownictwo.
Wysoki	<u>Mówienie i słuchanie:</u> Uważnie słucha wypowiedzi innych i korzysta z przekazywanych informacji. Wypowiada się w uporządkowanej formie, potrafi poprawnie, w rozwiniętej formie wypowiadać się na temat przeżyć i własnych doświadczeń, ma bogaty zasób słownictwa. <u>Czytanie:</u> Czyta wolno tekst, popełnia nieliczne błędy w czytaniu, rozumie tekst po jednorazowym przeczytaniu, na pytania odpowiada po ukierunkowaniu przez nauczyciela, korzysta ze słowników i encyklopedii przeznaczonych dla dzieci na I etapie edukacyjnym. <u>Pisanie:</u> Pod kierunkiem nauczyciela układa i tworzy wypowiedzi w formie pisemnej i ustnej: kilkuzdaniową wypowiedź, krótkie opowiadanie, krótki opis, list prywatny, życzenia, zaproszenie, popełnia błędy graficzne w zakresie proporcji, kształtu, łączenia liter, pisze z pamięci i ze słuchu w zakresie opracowanego słownictwa z niewielkimi błędami, poprawnie łączy wyrazy w związki frazeologiczne.
Średni	<u>Mówienie i słuchanie:</u> Na ogół uważnie słucha, stara się korzystać z przekazywanych informacji. Wypowiada się zdaniami pojedynczymi, rozwiniętymi, poprawnymi pod względem językowym i logicznym. <u>Czytanie:</u> Czyta wolno tekst, popełnia nieliczne błędy, ma trudności ze zrozumieniem tekstu, wymaga pomocy nauczyciela przy wykonywaniu

	poleceń. Z pomocą nauczyciela korzysta z form użytkowych. <u>Pisanie:</u> Przy dużej pomocy nauczyciela układa i pisze teksty w formie krótkich opowiadań, krótkich opisów, listu prywatnego, życzeń, zaproszenia, popełnia błędy graficzne w zakresie kształtu, łączenia i proporcji znaków literowych, wykazuje znajomość niektórych zasad pisowni, nie zawsze poprawnie stosuje je w praktyce, popełnia błędy w pisowni wyrazów i zdań z pamięci i ze słuchu, ma ubogie słownictwo, buduje proste zdania.
Niżej średni	<u>Mówienie i słuchanie:</u> Nie zawsze uważnie słucha wypowiedzi innych, korzysta tylko z niektórych przekazywanych informacji. Wypowiada się zdaniami pojedynczymi rozwiniętymi, popełnia drobne błędy językowe lub logiczne, czasem powtarza wyrazy lub zdania. <u>Czytanie:</u> Czyta wyrazami, nie zawsze potrafi w sposób płynny połączyć wyrazy w zdania, popełnia błędy, po samodzielnym przeczytaniu tekstu nie odpowiada na proste pytania, wymaga stałej pomocy nauczyciela. <u>Pisanie:</u> Wymaga dużej pomocy nauczyciela przy tworzeniu wypowiedzi w postaci np. tekstu z lukami, pisze w wolnym tempie, mało czytelnie, wykazuje bardzo niską znajomość zasad pisowni, popełnia bardzo wiele błędów w pisaniu wyrazów i zdań z pamięci i ze słuchu, błędnie konstruuje zdania pojedyncze.
Niski	<u>Mówienie i słuchanie:</u> Nie potrafi słuchać w skupieniu wypowiedzi, zapamiętuje tylko nieliczne informacje przekazywane przez innych, Wypowiada się zdaniami prostymi, popełnia sporo błędów językowych i logicznych, wykazuje ubogi zasób słownictwa. <u>Czytanie:</u> Bardzo słabo opanował umiejętność czytania, pracy z tekstem. Nie potrafi wyszukiwać w tekście potrzebnych informacji. Nie rozpoznaje podstawowych form użytkowych: życzeń, zaproszenia, zawiadomienia, listu, notatki do kroniki. <u>Pisanie:</u> Nie opanował umiejętności układania zdań i tekstów, pisze nieczytelnie i w bardzo wolnym tempie, nie zna żadnej zasady ortograficznej, ma bardzo ubogie słownictwo, na pytania odpowiada

	wyrazami.
Poziom opanowania wiadomości i umiejętności	Edukacja matematyczna
Najwyższy	<u>Sprawność rachunkowa:</u> Zapisuje cyframi i odczytuje liczby w zakresie 1000, biegle, bezbłędnie dodaje i odejmuje w zakresie 100, sprawdza wyniki dodawania za pomocą odejmowania, samodzielnie mnoży i dzieli w zakresie 100, podaje z pamięci iloczyny, zna i stosuje kolejność wykonywania działań. Samodzielnie rozwiązuje dowolną metodą zadania tekstowe wymagające wykonania jednego działania (w tym zadania na porównywanie różnicowe) i bez problemu układa treść do zadania, rysunku, schematu graficznego czy działania arytmetycznego. <u>Geometria:</u> Rozpoznaje i nazywa figury geometryczne: koła, kwadraty, prostokąty, trójkąty, rysuje odcinki o podanej długości, samodzielnie oblicza obwody trójkątów, prostokątów, rysuje drugą połowę symetrycznej figury oraz rysuje figury w powiększeniu lub w pomniejszeniu. <u>Umiejętności praktyczne:</u> Samodzielnie wykonuje obliczenia pieniężne (cena, ilość, wartość), zna będące w obiegu monety i banknoty, prawidłowo i samodzielnie dokonuje pomiarów długości i masy oraz zapisuje wyniki za pomocą poznanych jednostek (milimetr, centymetr, metr), używa pojęcia „kilometr” w sytuacjach życiowych, prawidłowo dokonuje obliczeń dotyczących tych miar (bez wyrażen dwumianowanych) i zamiany jednostek, zawsze prawidłowo i samodzielnie dokonuje prostych obliczeń pieniężnych w różnych jednostkach, zawsze prawidłowo i samodzielnie wykonuje obliczenia kalendarzowe, poprawnie pisze i odczytuje daty (za pomocą cyfr rzymskich i arabskich), prawidłowo podaje dni tygodnia, wykonuje obliczenia kalendarzowe, odmierza płyny różnymi miarkami, używa określeń: litr, pół litra, ćwierć litra, prawidłowo odczytuje temperaturę, bezbłędnie odczytuje wskazania zegarów w systemach: 12- i 24-godzinnym, wyświetlających cyfry i ze wskazówkami; posługuje się pojęciami: godzina, pół godziny, kwadrans, minuta; samodzielnie dokonuje

	obliczeń zegarowych.
Bardzo wysoki	<u>Sprawność rachunkowa:</u> Liczy w przód i tył od danej liczby po 1, dziesiątkami w zakresie 100 i setkami w zakresie 1000, zapisuje cyframi i odczytuje liczby w zakresie 1000, porównuje liczby w zakresie 1000, rozumie i sprawnie dodaje i odejmuje w zakresie 100, sprawdza wyniki odejmowania za pomocą dodawania, zna tabliczkę mnożenia, sprawdza wynik mnożenia za pomocą dzielenia, rozwiązuje łatwe równania jednodziałaniowe z niewiadomą w postaci okienka, samodzielnie i bezbłędnie rozwiązuje proste zadania z treścią, umie układać treść zadań do sytuacji życiowej, rysunku. <u>Geometria:</u> Bezbłędnie rozpoznaje i nazywa koła, prostokąty (w tym kwadraty) i trójkąty (również położone w różny sposób oraz sytuacji, gdy figury zachodzą na siebie), rysuje odcinki o podanej wielkości, oblicza obwody trójkątów i prostokątów (bez wyrażeń dwumianowanych i zamiany jednostek w obliczeniach formalnych), rysuje drugą połowę figury symetrycznie, rysuje figury w powiększeniu i w pomniejszeniu. <u>Umiejętności praktyczne:</u> Poprawnie zapisuje daty, zna kolejność dni tygodnia i miesięcy, wykonuje obliczenia kalendarzowe, prawidłowo odmierza płyny, używając różnych miarek, potrafi odczytać temperaturę na termometrze, odczytuje godziny na zegarze, posługuje się poświadczonymi pojęciami: godzina, pół godziny, kwadrans, minuta oraz dokonuje obliczeń zegarowych.
Wysoki	<u>Sprawność rachunkowa:</u> Liczy od danej liczby po 1, dziesiątkami w zakresie 100, setkami od danej liczby w zakresie 1000, zapisuje cyframi i odczytuje liczby w zakresie 1000, zazwyczaj poprawnie porównuje dwie liczby w zakresie 1000, na ogół poprawnie dodaje i odejmuje w zakresie 100, zna tabliczkę mnożenia, zazwyczaj poprawnie rozwiązuje łatwe równania jednodziałaniowe z niewiadomą w postaci okienka, na ogół rozwiązuje zadania tekstowe wymagające wykonania jednego działania. <u>Geometria.</u> Rozpoznaje i nazywa koła, prostokąty (w tym kwadraty) i trójkąty, często poprawnie rysuje odcinki o podanej długości, poprawnie

	oblicza obwody figur – czasem popełnia błędy, rysuje drugą połowę figury symetrycznie, rysuje figury w powiększeniu i w pomniejszeniu. <u>Umiejętności praktyczne:</u> Zazwyczaj poprawnie odczytuje i zapisuje liczby w systemie rzymskim od I–XII, poprawnie zapisuje datę, wymienia dni tygodnia i nazwy miesięcy, odmierza płyny różnymi miarkami, prawidłowo odczytuje temperaturę, w praktyce posługuje się poznanymi pojęciami i wykonuje proste obliczenia na zegarze.
Średni	<u>Sprawność rachunkowa:</u> Czasami popełnia błędy, zapisując i odczytując liczby w zakresie 1000, większość działań na dodawanie i odejmowanie w zakresie 100 wykonuje poprawnie, mnoży i dzieli w zakresie 100, popełniając nieliczne błędy, zdarza się, że liczy na konkretach, rozwiązuje proste zadania tekstowe, czasem z pomocą nauczyciela. <u>Geometria:</u> Rozpoznaje i nazywa poznane figury geometryczne, z trudnością rysuje odcinki o podanej długości, oblicza obwody figur, uzyskując pomoc nauczyciela, ma trudności z rysowaniem drugiej połowy symetrycznej figury, rysuje figury w pomniejszeniu i w powiększeniu. Potrafi określić kierunki od siebie i innych osób, określa położenie obiektów względem obranego obiektu, używając określeń: góra, dół, przód, tył, w prawo, w lewo oraz ich kombinacji. <u>Umiejętności praktyczne:</u> Nie zawsze poprawnie potrafi odczytać i zapisać liczby w systemie rzymskim, prawidłowo zapisuje datę i wymienia dni tygodnia i miesięcy, wykonuje proste obliczenia kalendarzowe, odmierza płyny przy pomocy różnych miarek, prawidłowo odczytuje temperaturę i wskazania zegarów w systemach 12- i 24-godzinnych, posługuje się nie wszystkimi poznanymi pojęciami, prawidłowo wykonuje obliczenia zegarowe.
Niżej średni	<u>Sprawność rachunkowa:</u> Wymaga pomocy nauczyciela, licząc w zakresie 1000, często popełnia błędy zapisując cyframi i odczytując liczby w zakresie 1000, nie rozumie dziesiętkowego systemu pozycyjnego, dodaje i odejmuje w zakresie 100, popełniając błędy lub działając na konkretach, w niewielkim zakresie opanował tabliczkę mnożenia, proste zadania jednodziałaniowe

	rozwiązuje tylko z pomocą nauczyciela. <u>Geometria:</u> Rozpoznaje i nazywa tylko niektóre figury geometryczne, ma trudności z kreśleniem linii i figur, oblicza obwody przy pomocy nauczyciela, niedokładnie rysuje figury w pomniejszeniu i w powiększeniu, nie rozumie pojęcia symetrii. <u>Umiejętności praktyczne:</u> Z pomocą nauczyciela dokonuje prostych pomiarów długości, masy, pojemności, czasu, z pomocą nauczyciela dokonuje prostych obliczeń zegarowych i pieniężnych, zapisuje datę, czasem poprawnie używa określeń: litr, ćwierć litra, pół litra, często popełnia błędy w pomiarach, odczytuje tylko pełne godziny na zegarze, ma trudności z liczeniem pieniędzy, myli poznane jednostki.
Niski	<u>Sprawność rachunkowa:</u> Nie zdobył wiadomości i umiejętności z zakresu sprawności rachunkowej, braki uniemożliwiają mu uzyskanie podstawowej wiedzy w tym zakresie. <u>Geometria:</u> Nie rozpoznaje figur geometrycznych, nie potrafi obliczyć obwodów figur mimo pomocy nauczyciela, ma ogromne trudności z kreśleniem figur w symetrii. <u>Umiejętności praktyczne:</u> Mimo pomocy nauczyciela nie dokonuje obliczeń zegarowych i pieniężnych, pomiarów długości i masy, nie zna skrótów poznanych jednostek, nie potrafi liczyć pieniędzy, nie zapisuje dat, nie potrafi odczytać wskazań termometru.
Poziom opanowania wiadomości i umiejętności	Edukacja przyrodnicza
Najwyższy	Samodzielnie prowadzi obserwacje przyrodnicze, analizuje je, stawia trafne hipotezy i wyciąga prawidłowe wnioski, ma rozległą wiedzę o życiu w ekosystemach, podaje proste przykłady zwierząt, które są pożyteczne dla środowiska, rozpoznaje i nazywa charakterystyczne elementy krajobrazu Polski, potrafi wskazać na mapie swoje miejsce zamieszkania, wymienia stolice Polski i największe miasta, bezbłędnie rozpoznaje zwierzęta typowe

	dla wybranego regionu Polski i zwierzęta egzotyczne, rozumie zależność funkcjonowania przyrody od pór roku, bezbłędnie nazywa części ciała, np. serce, płuca, żołądek, przestrzega zasad racjonalnego odżywiania się, rozumie konieczność profilaktyki, orientuje się w zagrożeniach ze strony roślin i zwierząt, potrafi wymienić, jak wpływa przyroda nieożywiona na życie człowieka, roślin i zwierząt.
Bardzo wysoki	Dokonuje obserwacji przyrodniczej i prowadzi proste doświadczenia, analizuje je oraz wiąże przyczynę ze skutkiem, prawidłowo opisuje życie w wybranych ekosystemach, potrafi prawidłowo scharakteryzować wybrane regiony Polski, prawidłowo rozpoznaje zwierzęta i rośliny typowe dla regionów Polski oraz rozpoznaje zwierzęta egzotyczne, nazywa części ciała, przestrzega zasad racjonalnego odżywiania się, orientuje się w zagrożeniach wynikających ze strony świata przyrody, potrafi scharakteryzować zmiany zachodzące w różnych porach roku, dostrzega wpływ przyrody nieożywionej na życie ludzi, roślin i zwierząt: wpływ światła słonecznego na cykliczność życia na Ziemi, znaczenie powietrza i wody dla życia człowieka, roślin i zwierząt, znaczenie wybranych skał i minerałów dla człowieka, np. węgla i gliny.
Wysoki	Obserwuje zjawiska przyrodnicze i samodzielnie prowadzi badania przyrodnicze, opisuje życie roślin i zwierząt w ekosystemach, rozpoznaje i nazywa charakterystyczne i typowe elementy krajobrazów Polski: nadmorskiego, nizinnego, górskiego, wymienia niektóre zwierzęta egzotyczne, rozpoznaje zwierzęta i rośliny typowe dla wybranego regionu, potrafi dostrzec zależność między funkcjonowaniem przyrody a porami roku, potrafi wymienić nazwy kilku organów wewnętrznych, potrafi powiedzieć, dlaczego należy się prawidłowo odżywiać, rozumie konieczność profilaktyki zdrowotnej, ma orientację w zagrożeniach ze strony świata przyrody, ma świadomość wpływu przyrody nieożywionej na życie ludzi, roślin i zwierząt, wie, że należy podejmować działania na rzecz ochrony przyrody w swoim środowisku: segregować śmieci, używać ekologicznych opakowań, oszczędzać wodę; wie, jakie zniszczenia w przyrodzie powoduje człowiek.

Średni	Obserwuje zjawiska przyrodnicze, prowadzi proste doświadczenia, opisuje życie w niektórych ekosystemach, rozpoznaje charakterystyczne elementy typowe dla krajobrazu Polski, rozpoznaje rośliny i zwierzęta typowe dla wybranych regionów Polski, potrafi wymienić zależność funkcjonowania przyrody od pór roku, wie, że należy się prawidłowo odżywiać, nazywa najważniejsze części ciała, wie, że istnieje zagrożenie ze strony świata, wie, że należy chronić przyrodę, podaje niektóre przykłady wpływu przyrody nieożywionej na życie ludzi, roślin i zwierząt, dostrzega tylko niektóre związki przyczynowo-skutkowe w przyrodzie, wie, jak zachować się odpowiednio do warunków atmosferycznych.
Niżej średni	Z pomocą nauczyciela: prowadzi obserwacje przyrodnicze, opisuje życie w ekosystemach, rozpoznaje elementy w wybranych regionach Polski, wymienia zależności między funkcjonowaniem przyrody a porami roku; rozpoznaje i nazywa zwierzęta i rośliny w najbliższym otoczeniu, nazywa niektóre części ciała, wie, że należy się prawidłowo odżywiać, nie zawsze rozumie zagrożenia ze strony roślin i zwierząt oraz zagrożenia pogodowe: burza, huragan, śnieżycy, lawina, powódź, wie, że należy chronić przyrodę, wymienia tylko niektóre zależności zjawisk przyrody od pór roku, wie, że należy chronić przyrodę.
Niski	Ma trudności nawet przy pomocy nauczyciela z posługiwaniem się prostymi pojęciami, które służą do orientacji w świecie przyrodniczym i są podstawą do dalszej nauki.
Poziom opanowania wiadomości i umiejętności	Edukacja plastyczna
Najwyższy	Wykonuje twórczo prace plastyczne, posługuje się sprawnie różnorodnymi środkami wyrazu plastycznego: kształt, barwa, faktura na płaszczyźnie i w przestrzeni, samodzielnie dobiera materiał, narzędzia i technikę plastyczną, realizuje proste projekty w zakresie form użytkowych, prawidłowo rozróżnia dziedziny twórczej aktywności człowieka (architektura, sztuki plastyczne) oraz inne dyscypliny sztuki (fotografia,

	film) i przekazy medialne (telewizja, Internet) oraz rzemiosło artystyczne i sztukę ludową, rozpoznaje wybrane dzieła architektury i sztuk plastycznych należące do polskiego i europejskiego dziedzictwa kultury, opisuje ich cechy charakterystyczne.
Bardzo wysoki	Podjeµuje działalność twórczą, posługując się środkami wyrazu plastycznego, realizuje proste projekty form użytkowych, rozróżnia dziedziny twórczej człowieka (architektura, sztuki plastyczne) oraz inne dyscypliny sztuki (fotografia, film) i przekazy medialne (telewizja, Internet) oraz rzemiosło artystyczne i sztukę ludową, rozpoznaje wybrane dzieła architektury i sztuk plastycznych należące do polskiego i europejskiego dziedzictwa kultury, opisuje ich cechy charakterystyczne, posługując się podstawowymi terminami.
Wysoki	Posługuje się sprawnie różnorodnymi środkami wyrazu plastycznego: kształtem, barwą, fakturą na płaszczyźnie i w przestrzeni, samodzielnie dobiera materiał, narzędzia i technikę plastyczną, realizuje proste projekty w zakresie form użytkowych, popełnia niewielkie błędy podczas rozróżniania dziedzin działalności twórczej człowieka, rozpoznane znane dzieła architektury i sztuk plastycznych należących do polskiego i europejskiego dziedzictwa kultury, posługuje się podstawowymi terminami sztuki plastycznej.
Średni	Posługuje się niektórymi środkami wyrazu plastycznego: kształt, barwa, faktura na płaszczyźnie i w przestrzeni, realizuje proste projekty w zakresie form użytkowych, trudnościami rozróżnia podstawowe dziedziny działalności twórczej człowieka, nie rozróżnia dzieł architektury i sztuk plastycznych.
Niżej średni	Niechętnie podejmuje działalność twórczą, w zespole realizuje proste projekty form użytkowych, stosując proste narzędzia, tylko z pomocą nauczyciela rozróżnia podstawowe dziedziny działalności twórczej człowieka, nie rozróżnia dzieł architektury i sztuk plastycznych.
Niski	Prace wykonuje niechętnie i niestarannie, ma trudności w posługiwaniu się przyborami i narzędziami, myli podstawowe materiały, wymaga stałej pomocy nauczyciela, jego wiadomości z dziedziny działalności twórczej

	człowieka są ubogie.
Poziom opanowania wiadomości i umiejętności	Edukacja muzyczna
Najwyższy	Tworzy ilustracje dźwiękowe do tekstów, gra na instrumentach perkusyjnych i melodycznych, wykazuje aktywną postawę twórczą i szczególne umiejętności muzyczne, tańczy podstawowe kroki i figury krakowiaka, polki itp., śpiewa indywidualnie i w zespole, odtwarza sylabami rytmicznymi, gestem oraz ruchem proste schematy rytmiczne (tataizacją, ruchem całego ciała), rozróżnia podstawowe elementy muzyki (melodia, rytm, wysokość dźwięku, akompaniament, tempo, dynamika) i znaki notacji muzycznej, rozpoznaje utwory wykonane solo, w zespole, na chór i orkiestrę, potrafi rozróżnić głosy śpiewaków (sopran, bas) oraz brzmienie instrumentów muzycznych (fortepian, gitara, skrzypce, trąbka, flet, perkusja), śpiewa z pamięci hymn narodowy.
Bardzo wysoki	Śpiewa piosenki z właściwą intonacją, indywidualnie i zespołowo, śpiewa z pamięci hymn narodowy, gra na niektórych instrumentach perkusyjnych, odtwarza proste wzory rytmiczne, tańczy poznane tańce, rozpoznaje utwory muzyczne pod względem głosów ludzkich i grup instrumentów, rozpoznaje podstawowe formy muzyczne AB, ABA, tworzy proste ilustracje dźwiękowe, wykonuje proste utwory na instrumentach.
Wysoki	Potrafi zaśpiewać poznane piosenki indywidualnie i w zespole, śpiewa poprawnie hymn narodowy, gra proste utwory na instrumentach perkusyjnych, interpretuje ruchem tematy rytmiczne i piosenki, wykonuje podstawowe kroki i figury taneczne, rozróżnia podstawowe elementy muzyki i notacji muzycznej, rozpoznaje utwory wykonane solo i zespołowo, potrafi wymienić niektóre głosy śpiewaków, rozpoznaje podstawowe formy muzyczne AB, ABA.
Średni	Prawidłowo śpiewa większość poznanych piosenek indywidualnie, a wybrane w zespole, z pomocą nauczyciela gra na instrumencie, odtwarza gestem, ruchem proste rytmy i wzory rytmiczne, reaguje ruchem na puls

	rytmiczny i jego zmiany, zmiany tempa, metrum i dynamiki (maszeruje, biega, podskakuje), rozpoznaje łatwe utwory wykonane solo i zespołowo, zna niektóre głosy śpiewaków, ma trudności z rozpoznawaniem formy muzycznej AB, ABA.
Niżej średni	Śpiewa poznane piosenki tylko zespołowo, ma trudności z zaśpiewaniem hymnu państwowego – nie zna wszystkich zwrotek, z pomocą nauczyciela: gra proste utwory, rozróżnia niektóre elementy muzyki i znaki notacji muzycznej, rozpoznane łatwe utwory instrumentalne: rodzaje głosów śpiewaków, formę muzyczną AB, ABA, chętnie improwizuje na instrumentach.
Niski	Ma trudności z zaśpiewaniem piosenek indywidualnie i zespołowo, rozwiązuje tylko niektóre ćwiczenia muzyczne, niechętnie podejmuje każde zadanie na zajęciach.
Poziom opanowania wiadomości i umiejętności	Wychowanie fizyczne
Najwyższy	Realizuje marszobiegi trwający co najmniej 15 minut, umie wykonać próbę siły mięśni brzucha oraz próbę gibkości dolnego odcinka kręgosłupa, potrafi pokonać przeszkody naturalne i sztuczne, przyjmuje prawidłowe pozycje wyjściowe i ustawienia do ćwiczeń oraz wykonuje przewrót w przód, zwinnie skacze przez skakankę, wykonuje przeskoki jednonóż i obunóż nad niskimi przeszkodami, bardzo dokładnie wykonuje ćwiczenia równoważne bez przyboru, z przyborem i na przyrządzie, sprawnie posługuje się piłką: rzuca, chwytą, kozłuje, odbija i prowadzi piłkę, jeździ na rowerze, wrotkach, przestrzega zasad poruszania się po drogach, bierze udział w zabawach, minigrach i grach terenowych, zawodach sportowych, respektując reguły i podporządkowując się decyzjom sędziego, właściwie zachowuje się w sytuacjach zwycięstwa i porażki, przestrzega zasad w zakresie bezpieczeństwa i edukacji zdrowotnej.
Bardzo wysoki	Bierze udział w marszobiegu trwającym co najmniej 15 minut, umie wykonać próbę siły mięśni brzucha oraz próbę gibkości dolnego odcinka

	kręgosłupa, sprawnie potrafi pokonać przeszkody naturalne i sztuczne, przyjmuje prawidłowe pozycje wyjściowe i ustawienia do ćwiczeń oraz wykonuje przewrót w przód, poprawnie skacze przez skakankę, wykonuje przeskoki jednonóż i obunóż nad niskimi przeszkodami, prawidłowo wykonuje ćwiczenia równoważne bez przyboru, z przyborem i na przyrządzie, sprawnie posługuje się piłką: rzuca, chwyta, kozłuje, odbija piłkę, bardzo chętnie uczestniczy w zabawach i grach ruchowych, respektując reguły i podporządkowując się decyzjom sędziego, wie, jak należy zachować się w sytuacjach porażki i zwycięstwa, dba o higienę osobistą i czystość odzieży, wie, jakie znaczenie dla zdrowia ma właściwe odżywianie się oraz aktywność fizyczna, wie, że nie może samodzielnie zażywać leków i stosować środków chemicznych niezgodnie z przeznaczeniem, dba o prawidłową postawę, przestrzega zasad bezpiecznego zachowania się w trakcie zajęć ruchowych, posługuje się przyborami sportowymi zgodnie z ich przeznaczeniem, potrafi wybrać bezpieczne miejsce do zabaw i gier ruchowych, wie, do kogo zwrócić się o pomoc w sytuacji zagrożenia zdrowia i życia.
Wysoki	Uczestniczy w marszobiegach, poprawnie wykonuje ćwiczenia gimnastyczne, równoważne, wzmacniające mięśnie brzucha i kręgosłupa, potrafi wykonać przewrót w przód oraz zna pozycje wyjściowe do ćwiczeń fizycznych, sprawnie skacze przez skakankę, wykonuje także przeskoki jednonóż i obunóż nad niskimi przeszkodami, rzuca, chwyta, kozłuje, odbija i prowadzi piłkę, chętnie uczestniczy w zabawach i grach ruchowych, stara się respektować reguły obowiązujące w grach zespołowych, prawidłowo zachowuje się w sytuacjach zwycięstwa i porażki.
Średni	Chętnie uczestniczy w marszobiegach, prawidłowo wykonuje podstawowe ćwiczenia gimnastyczne, właściwie reaguje na polecenia nauczyciela i przyjmuje pozycje zgodnie z komendami, skacze przez skakankę, przeskakuje nad niskimi przeszkodami, stara się wykonywać ćwiczenia równoważne, niezbyt sprawnie wykonuje ćwiczenia z piłką, bierze udział w grach i zabawach. Nie zna wszystkich reguł gier zespołowych, stara się poprawnie zachowywać w sytuacjach zwycięstwa i porażki.
Niżej średni	Niechętnie uczestniczy w marszobiegach, niezbyt poprawnie wykonuje

	ćwiczenia gimnastyczne, ma trudności z ćwiczeniami z piłką, potrzebuje zachęty do uczestniczenia w grach i zabawach, nie wie, jak zachować się w sytuacjach zwycięstwa i porażki.
Niski	Nie wykonuje żadnych ćwiczeń, niechętnie uczestniczy w zajęciach, ma duże problemy z wykonywaniem ćwiczeń gimnastycznych, ma problemy podczas wykonywania ćwiczeń z piłką, niechętnie uczestniczy w grach i zabawach ruchowych.
Poziom opanowania wiadomości i umiejętności	Zajęcia komputerowe
Najwyższy	Sprawnie posługuje się komputerem w podstawowym zakresie: wypisuje za pomocą klawiatury litery, cyfry i inne znaki, wyrazy i zdania, doskonale zna zagrożenia wynikające z korzystania z komputera, Internetu i multimediiów, samodzielnie posługuje się programami i grami edukacyjnymi, odtwarza animacje i prezentacje multimedialne, nawiguje po stronach w określonym zakresie, przegląda wybrane przez nauczyciela strony internetowe (np. stronę swojej szkoły), wykonuje rysunki za pomocą wybranego edytora grafiki, np. z gotowych figur.
Bardzo wysoki	Sprawnie posługuje się komputerem w podstawowym zakresie: tworzy proste dokumenty tekstowe – wpisuje za pomocą klawiatury litery, cyfry i inne znaki, zna zagrożenia wynikające z korzystania z komputera, Internetu i multimediiów, posługuje się programami i grami edukacyjnymi, odtwarza animacje i prezentacje multimedialne, nawiguje po stronach w określonym zakresie, przegląda wybrane przez nauczyciela strony internetowe (np. stronę swojej szkoły), wykonuje rysunki za pomocą wybranego edytora grafiki.
Wysoki	Posługuje się komputerem w podstawowym zakresie: tworzy proste dokumenty tekstowe za pomocą klawiatury (litery, cyfry i inne znaki), podaje przykłady zagrożeń wynikających z nieprawidłowego korzystania z komputera, wie, że korzystając z Internetu, nie należy podawać swoich danych, posługuje się prostymi programami i grami edukacyjnymi, odtwarza animacje i prezentacje multimedialne, wyszukuje podane strony internetowe,

	potrafi wpisać adres strony internetowej i wyszukać potrzebne informacje, wykonuje proste rysunki za pomocą wybranego edytora grafiki.
Średni	Potrafi posługiwać się komputerem (myszką, klawiaturą, włączyć i wyłączyć komputer), zapisuje za pomocą klawiatury litery, cyfry i inne znaki, wykonuje proste rysunki za pomocą wybranego edytora tekstu, pod kierunkiem nauczyciela posługuje się prostymi programami i grami edukacyjnymi, przegląda strony internetowe o podanym przez nauczyciela adresie, zna zagrożenia wynikające z korzystania z komputera, Internetu i multimediiów (wie, że praca przy komputerze męczy wzrok, nadweręża kręgosłup, ogranicza kontakty społeczne, ma świadomość niebezpieczeństw wynikających z anonimowości kontaktów i podawania swojego adresu).
Niżej średni	Posługuje się komputerem w podstawowym zakresie, nie w pełni rozumie zagrożenia dla zdrowia wynikające z nieprawidłowego korzystania z komputera, popełnia błędy, korzystając z klawiatury (litery, cyfry i inne znaki), z pomocą nauczyciela wykonuje proste rysunki, korzystając z edytora grafiki, pod kierunkiem nauczyciela posługuje się prostymi programami i grami edukacyjnymi, z pomocą nauczyciela przegląda strony internetowe o podanym adresie, nie zawsze świadomie korzysta z Internetu.
Niski	Posługuje się myszką i klawiaturą, nie rozumie zagrożeń dla zdrowia wynikających z nieprawidłowego korzystania z komputera, nie opanował podstawowych umiejętności korzystania z edytora grafiki, tworzenia dokumentów tekstowych i samodzielnego korzystania z programów i gier.
Poziom opanowania wiadomości i umiejętności	Zajęcia techniczne
Najwyższy	Orientuje się, w jaki sposób wytwarza się przedmioty codziennego użytku: meble, samochody, sprzęt gospodarstwa domowego, bezbłędnie rozpoznaje rodzaje maszyn i urządzeń: transportowych (samochody, statki, samoloty), wytwórczych (narzędzia i przyrządy) i informatycznych (komputer, laptop,

	telefon komórkowy). Orientuje się w rodzajach budowli: budynki mieszkalne, biurowe, przemysłowe, mosty, tunele, wieże. Zna rodzaje urządzeń elektrycznych (latarka, prądnica rowerowa). Określa wartość urządzeń technicznych z punktu widzenia cech użytkowych (łatwa lub trudna obsługa), ekonomicznych (tanie lub drogie w zakupie i użytkowaniu) i estetycznych (ładne lub brzydkie). Proponuje swoje pomysły rozwiązań technicznych: planuje kolejne czynności, dobiera odpowiednie materiały (papier, drewno, metal, tworzywo sztuczne, materiały włókiennicze) oraz narzędzia. Rozumie potrzebę organizowania działania technicznego – pracy indywidualnej i zespołowej. Potrafi samodzielnie odmierzyć potrzebną ilość materiału, ciąć papier, tekturę itp., montować modele papierowe i z tworzyw sztucznych, korzystając z prostych instrukcji i schematów rysunkowych, np. buduje latawce, makiety domów, mostów, modele samochodów, samolotów, statków. Potrafi montować obwody elektryczne, szeregowo i równoległe z wykorzystaniem gotowych zestawów. Utrzymuje ład i porządek wokół siebie, w miejscu pracy, sprząta po sobie i pomaga innym w utrzymywaniu porządku. Właściwie używa narzędzi i urządzeń technicznych; wie, jak bezpiecznie poruszać się po drogach (w tym na rowerze) i korzysta ze środków komunikacji. Wie, jak trzeba zachować się w razie wypadku. Zna numery telefonów służb prewencyjnych (policji, pogotowia, straży pożarnej).
Bardzo wysoki	Orientuje się, w jaki sposób wytwarzane są niektóre przedmioty codziennego użytku; rozpoznaje środki transportu, tj. samochody, statki, samoloty; potrafi wymienić nazwy podstawowych urządzeń elektrycznych (latarka, prądnica rowerowa); określa wartość tylko niektórych urządzeń technicznych z punktu widzenia ich cech użytkowych; przedstawia proste, własne pomysły rozwiązań technicznych; potrafi pracować w zespole i indywidualnie; odmierza potrzebną ilość materiału, tnąc papier, tekturę itp.; korzystając z prostych instrukcji i schematów rysunkowych przy pomocy nauczyciela w ich odczytaniu, montuje modele papierowe; utrzymuje ład i porządek w miejscu pracy; właściwie używa narzędzi i urządzeń technicznych; wie, jak należy bezpiecznie poruszać się po drogach (w tym na rowerze) i korzystać ze środków komunikacji; wie,

	jak trzeba zachować się w sytuacji wypadku.
Wysoki	Orientuje się, w jaki sposób wytwarzane są niektóre przedmioty codziennego użytku; rozpoznaje środki transportu, tj. samochody, statki, samoloty; potrafi wymienić nazwy podstawowych urządzeń elektrycznych (latarka, prądownica rowerowa); określa wartość tylko niektórych urządzeń technicznych z punktu widzenia ich cech użytkowych; przedstawia proste, własne pomysły rozwiązań technicznych; potrafi pracować w zespole i indywidualnie; odmierza potrzebną ilość materiału, tnie papier, tekturę itp.; korzystając z prostych instrukcji i schematów rysunkowych przy pomocy nauczyciela w ich odczytaniu, montuje modele papierowe; utrzymuje ład i porządek w miejscu pracy; właściwie używa narzędzi i urządzeń technicznych; wie, jak należy bezpiecznie poruszać się po drogach (w tym na rowerze) i korzystać ze środków komunikacji; wie, jak trzeba zachować się w sytuacji wypadku.
Średni	Orientuje się, w jaki sposób są wytwarzane niektóre przedmioty codziennego użytku; rozpoznaje środki transportu, tj. samochody, statki, samoloty; potrafi wymienić nazwy podstawowych urządzeń elektrycznych (latarka, prądownica rowerowa); określa wartość tylko niektórych urządzeń technicznych z punktu widzenia ich cech użytkowych; przedstawia proste, własne pomysły rozwiązań technicznych; potrafi pracować w zespole i indywidualnie; odmierza potrzebną ilość materiału, tnie papier, tekturę itp.; korzystając z prostych instrukcji i schematów rysunkowych przy pomocy nauczyciela w ich odczytaniu, montuje modele papierowe; utrzymuje ład i porządek w miejscu pracy; właściwie używa narzędzi i urządzeń technicznych; wie, jak należy bezpiecznie poruszać się po drogach (w tym na rowerze) i korzystać ze środków komunikacji; wie, jak trzeba zachować się w sytuacji wypadku.
Niżej średni	Rozpoznaje niektóre środki transportu; potrafi wymienić nazwy podstawowych urządzeń elektrycznych; z pomocą nauczyciela określa wartość niektórych urządzeń technicznych z punktu widzenia ich cech użytkowych; czasami przedstawia proste pomysły rozwiązań technicznych; potrafi pracować w zespole; w miarę poprawnie odmierza

	potrzebną ilość materiału, tnie papier, tekturę itp.; z pomocą nauczyciela korzysta z prostych instrukcji i schematów rysunkowych; nie zawsze potrafi utrzymać porządek w miejscu pracy; nie zdaje sobie w pełni sprawy z zagrożeń wynikających z niewłaściwego używania narzędzi, urządzeń technicznych; wie, jak należy zachować się na drogach.
Niski	Wykonuje prace niechętnie; wymaga pomocy nauczyciela przy wielu czynnościach, ma trudności ze stosowaniem zasad bezpieczeństwa; ma trudności w posługiwaniu się niektórymi narzędziami i przyrządami; nie dba o ład i porządek w miejscu pracy, nie sprząta po sobie ; nie zdaje sobie sprawy z zagrożeń wynikających z niewłaściwego używania sprzętów i urządzeń; nie wie, jak należy bezpiecznie poruszać się po drogach i nie potrafi korzystać ze środków komunikacji; nie wie, jak należy zachować się w sytuacji wypadku.
Poziom opanowania wiadomości i umiejętności	Edukacja społeczna
Najwyższy	Odróżnia, co jest dobre, a co złe w kontaktach z rówieśnikami i dorosłymi, jest sprawiedliwy i prawdomówny; nie krzywdzi innych, pomaga słabszym i potrzebującym; zna podstawowe relacje między najbliższymi, podejmuje obowiązki domowe i rzetelnie je wypełnia; identyfikuje się ze swoją rodziną i jej tradycjami; ma rozeznanie, że pieniądze otrzymuje się za pracę; rozumie sytuację ekonomiczną rodziny i wie, że trzeba dostosować do niej swe oczekiwania; zawsze współpracuje z innymi w zabawie, nauce szkolnej i w sytuacjach życiowych; zawsze przestrzega reguł obowiązujących w społeczności dziecięcej oraz świecie dorosłych; zawsze wie, jak należy zachowywać się w stosunku do dorosłych i rówieśników (stosuje zwroty grzecznościowe); rozumie potrzebę utrzymywania dobrych relacji z sąsiadami w miejscu zamieszkania; jest chętny do pomocy, respektuje prawo innych do pracy i wypoczynku; Jest zawsze tolerancyjny wobec osób innej narodowości, tradycji kulturowej; wie, że wszyscy ludzie mają równe prawa; zna prawa ucznia i jego obowiązki (w tym zasady bycia dobrym kolegą), zawsze je respektuje; aktywnie uczestniczy w szkolnych

	wydarzeniach; doskonale zna najbliższą okolicę, jej ważniejsze obiekty, tradycje; potrafi wymienić status administracyjny swojej miejscowości (wieś, miasto); wie, w jakim regionie mieszka; chętnie uczestniczy w wydarzeniach organizowanych przez lokalną społeczność; doskonale wie, jakiej jest narodowości; wie, że mieszka w Polsce, a Polska znajduje się w Europie; zna symbole narodowe (barwy, godło, hymn narodowy) i najważniejsze wydarzenia historyczne; orientuje się w tym, że są ludzie szczególnie zasłużeni dla miejscowości, w której mieszka, dla Polski i świata; rozpoznaje flagę i hymn Unii Europejskiej; wie, jak ważna jest praca w życiu człowieka oraz jaki zawód wykonują jego najbliżsi i znajomi; wie, czym zajmuje się np. lekarz, aptekarz, policjant, weterynarz; wie, gdzie można bezpiecznie organizować zabawy, a gdzie nie można i dlaczego; zna zagrożenia ze strony ludzi; potrafi powiadomić dorosłych o wypadku, zagrożeniu i niebezpieczeństwie; zna numery telefonów: pogotowia ratunkowego, straży pożarnej, policji oraz ogólnopolski numer alarmowy 112.
Bardzo wysoki	Odróżnia dobro od zła w kontaktach z rówieśnikami i dorosłymi; stara się być zawsze sprawiedliwy i prawdomówny; stara się nie krzywdzić słabszych i pomaga potrzebującym; dobrze zna podstawowe relacje między najbliższymi; rzetelnie wypełnia obowiązki domowe; identyfikuje się ze swoją rodziną i jej tradycjami; dobrze rozumie sytuację ekonomiczną rodziny i dostosowuje do niej swe oczekiwania; potrafi współpracować z innymi podczas zabawy, w nauce szkolnej i w sytuacjach życiowych; stara się przestrzegać reguł obowiązujących w społeczności dziecięcej oraz w świecie dorosłych; rozumie potrzebę utrzymywania dobrych relacji z sąsiadami w miejscu zamieszkania; chętnie pomaga innym; respektuje prawo innych do pracy i wypoczynku; jest tolerancyjny wobec osób innej narodowości, tradycji kulturowej; zna i respektuje prawa ucznia i jego obowiązki, w tym zasady bycia dobrym kolegą; aktywnie uczestniczy w życiu szkoły; zna najbliższą okolicę, jej ważniejsze obiekty i tradycje; wie, czy mieszka na wsi, czy w mieście; wie, że jest Polakiem; wie, że Polska znajduje się w Europie; zna symbole narodowe (barwy, godło, hymn narodowy) i najważniejsze wydarzenia historyczne; wie, że są ludzie

	szczególnie zasłużeni dla miejscowości, w której mieszka, dla Polski i świata; wie, jak ważna jest praca w życiu człowieka, jaki zawód wykonują jego najbliżsi; wie, czym zajmuje się osoba wykonująca dany zawód; zna zagrożenia ze strony ludzi; potrafi powiadomić dorosłych o wypadku, zagrożeniu i niebezpieczeństwie; zna numery telefonów: pogotowia ratunkowego, straży pożarnej, policji oraz ogólnopolski numer alarmowy 112.
Wysoki	Odróżnia dobro od zła, stara się być prawdomówny; nie krzywdzi słabszych i pomaga potrzebującym; zna podstawowe relacje między najbliższymi; podejmuje obowiązki domowe; identyfikuje się ze swoją rodziną i jej tradycjami; wie, że pieniądze otrzymuje się za pracę; rozumie sytuację ekonomiczną rodziny i stara się dostosować do niej swe oczekiwania; na ogół potrafi współpracować z innymi w zabawie, w nauce szkolnej; na ogół wie, jak należy zachowywać się w stosunku do dorosłych i rówieśników (zna formy grzecznościowe); rozumie potrzebę utrzymywania dobrych relacji z sąsiadami w miejscu zamieszkania; jest tolerancyjny wobec osób innej narodowości; zna i respektuje prawa oraz obowiązki ucznia; zna najbliższą okolicę i jej ważniejsze obiekty; wie, w jakim regionie mieszka; zna symbole narodowe (barwy, godło, hymn narodowy) i niektóre z najważniejszych wydarzeń historycznych; orientuje się w tym, że są ludzie szczególnie zasłużeni dla miejscowości, w której mieszka i dla Polski; wie, jak ważna jest praca w życiu człowieka, jaki zawód wykonują jego najbliżsi i czym zajmuje się osoba wykonująca dany zawód; zna zagrożenia ze strony ludzi; potrafi powiadomić dorosłych o niebezpieczeństwie; zna numery alarmowe: pogotowia ratunkowego, straży pożarnej, policji.
Średni	Odróżnia dobro od zła, stara się nie krzywdzić innych i pomagać potrzebującym; identyfikuje się ze swoją rodziną, podejmuje obowiązki domowe; nie zawsze rozumie sytuację ekonomiczną rodziny i nie potrafi dostosować do niej swych oczekiwań; nie zawsze pamięta, jak należy zachowywać się w stosunku do dorosłych i rówieśników (formy grzecznościowe); nie zawsze potrafi utrzymać dobrych relacji z sąsiadami

	w miejscu zamieszkania; stara się być tolerancyjny wobec osób innej narodowości, tradycji kulturowej; zna prawa ucznia i jego obowiązki, ale nie zawsze je respektuje; zna okolicę, w której mieszka; wie, w jakim regionie mieszka; zna symbole narodowe (barwy, godło, hymn narodowy – nie wszystkie zwrotki); z pomocą nauczyciela wymienia tylko niektóre najważniejsze wydarzenia historyczne; orientuje się, że są ludzie szczególnie zasłużeni dla Polski; zna znaczenie pracy w życiu człowieka; wie, jaki zawód wykonują jego najbliżsi oraz czym zajmuje się osoba wykonująca dany zawód, np. kolejarz, aptekarz, policjant, weterynarz; zna niektóre zagrożenia ze strony ludzi; wie, że należy powiadomić dorosłych o niebezpieczeństwie; myli numery telefonów: pogotowia ratunkowego, straży pożarnej, policji, ogólnopolski numer alarmowy 112.
Niżej średni	Nie w każdej sytuacji odróżnia dobro od zła; identyfikuje się ze swoją rodziną, podejmuje czasami obowiązki domowe; nie potrafi dostosować swoich oczekiwań do sytuacji ekonomicznej rodziny; czasami nie przestrzega zasad zachowania w stosunku do dorosłych i rówieśników; ma trudności z utrzymywaniem dobrych relacji z sąsiadami w miejscu zamieszkania; nie rozumie znaczenia tolerancji wobec osób innej narodowości; wymaga wielokrotnego przypominania praw i obowiązków ucznia oraz konieczności ich respektowania; zna swoją najbliższą okolicę; zna symbole narodowe (barwy, godło, hymn narodowy – nie wszystkie zwrotki); wie, jaki zawód wykonują jego najbliżsi oraz czym zajmuje się osoba wykonująca dany zawód; nie rozumie w pełni zagrożeń ze innych strony ludzi; myli numery alarmowe służb prewencyjnych.
Niski	Wymaga wielokrotnego przypominania zasad zachowania się wobec innych; identyfikuje się ze swoją rodziną; nie potrafi dostosować swoich oczekiwań do sytuacji ekonomicznej rodziny; nie przestrzega zasad zachowania w stosunku do dorosłych i rówieśników; nie rozumie potrzeby utrzymywania dobrych relacji z sąsiadami w miejscu zamieszkania; nie rozumie znaczenia tolerancji wobec osób innej narodowości; nie zna i nie przestrzega praw i obowiązków ucznia; nie ma dostatecznych informacji o swojej okolicy; wie, jaki zawód wykonują jego najbliżsi, ale nie potrafi

	wyjaśnić, czym zajmuje się np. kolejarz, aptekarz, policjant, weterynarz; nie rozumie zagrożeń ze strony innych ludzi; nie zna numerów alarmowych i nie potrafi powiadomić dorosłych o wypadku.
--	---

7.1 KRYTERIA OCENIANIA UCZNIA – JĘZYK ANGIELSKI

Zgodnie z wyżej przyjętymi w projekcie zasadami zakładamy pewną dowolność w pojmowaniu sukcesu ucznia. Chcąc podkreślić wagę zdobywania wiedzy samej w sobie, będziemy doceniać i podkreślać każdą zdobytą przez ucznia umiejętność. W efekcie dziecko powinno oczekiwać sukcesu w postaci zdobytych wiadomości, umiejętności i działań. Na bieżąco należy podkreślać efekty pracy ucznia w tej właśnie formie. Natomiast pomniejszać wagę takich „zdobyczy” jak stopnie czy np. znaczki, nalepki. Oczekiwanym efektem takiego postępowania z uczniem będzie wzmożona zdolność do samooceny, radość z uczenia się, a także rosnąca z wiekiem umiejętność krytycznego i obiektywnego doceniania własnych postępów w nauce. Powyższa tendencja do pomniejszania wagi zdobytej oceny nauczycielskiej na lekcjach języka angielskiego jest spójna z teoriami, jakie wymienione zostały w podstawach teoretycznych niniejszego programu.

Zgodnie z tym, co zostało opisane powyżej – w kwestii zadań domowych przyjęto założenie o znacznie mniej podręcznikowym podejściu do ich odrabiania. Przy większej samoświadomości uczenia się silniejsza powinna być satysfakcja uzyskana z dobrze wykonanej pracy domowej lub zadania w klasie.

Oczywiście przyjmuje się pracę zgodną z kryteriami oceniania ucznia. Bez nich trudno byłoby obiektywnie i uczciwie wobec wysiłku dziecka dokonać opisu uzyskanych efektów nauczania. O dokonywanej ocenie informowany jest uczeń i rodzic. Nauczyciel pamięta jednakże o dostarczaniu maksymalnej satysfakcji z wymiernych efektów nauki, jakimi są wiedza i poszczególne umiejętności.

Poziom opanowania wiadomości i umiejętności	Język angielski
Najwyższy	<u>Rozumienie ze słuchu</u> Zna różnorodne polecenia używane w szkole, bezbłędnie (werbalnie i niewerbalnie) na nie reaguje oraz stosuje wobec kolegów. Rozumie ze słuchu różnorodne wypowiedzi w języku angielskim, także znacznie wykraczające poza materiał realizowany na lekcjach, domyśla się znaczenia z kontekstu. <u>Mówienie</u> Powtarza bezbłędnie za nauczycielem lub płytą. Zadaje pytania i udziela odpowiedzi w ramach wyuczonych zwrotów, recytuje bezbłędnie wszystkie wiersze, rymowanki i śpiewa wszystkie piosenki, Nazywa wszystkie obiekty z otoczenia i opisuje je, bierze udział w miniprzedstawieniach teatralnych; <u>Czytanie</u> Czyta ze zrozumieniem wszystkie wyrazy, zdania i teksty znajdujące się w podręczniku oraz rozumie teksty nowe o podwyższonym stopniu trudności. Wskazuje wszystkie napisane zwroty po ich usłyszeniu. Identyfikuje zapis graficzny słowa z jego brzmieniem. <u>Pisanie</u> Bardzo starannie pisze po śladzie, przepisuje bezbłędnie pojedyncze wyrazy lub całe zdania, bezbłędnie podpisuje obrazki i uzupełniania proste zdania jednym z podanych wyrazów. Potrafi uszeregować litery w słowa. Samodzielnie pisze zdania w ramach poznanych struktur.
Bardzo wysoki	<u>Rozumienie ze słuchu</u> Bezbłędnie (werbalnie i niewerbalnie) reaguje na polecenia używane w klasie. Rozpoznaje wszystkie poznane na lekcjach zwroty stosowane na co dzień i potrafi się nimi posługiwać, prawidłowo rozumie sens opowiadań, dialogów i historyjek przedstawianych także za pomocą obrazów i gestów. Potrafi wyszukać szczegółowe informacje w tekstach

	mówionych (także w nagraniach audio i wideo). <u>Mówienie</u> Wymienia wszystkie poznane na lekcjach słówka, a stosując je, popełnia tylko nieliczne błędy. Recytuje i śpiewa z pamięci wszystkie poznane na lekcjach wierszyki, rymowanki i piosenki, nie popełniając przy tym istotnych błędów. Powtarza bezbłędnie za nauczycielem lub płytą, zadaje pytania i udziela odpowiedzi w ramach wyuczonych zwrotów. Nazywa wszystkie obiekty z otoczenia i opisuje je, bierze udział w miniprzedstawieniach teatralnych. <u>Czytanie</u> Czyta ze zrozumieniem niemal wszystkie wyrazy i wszystkie zdania obejmujące omówiony zakres materiału. Wskazuje wszystkie napisane zwroty po ich usłyszeniu. Rozumie istnienie różnicy pomiędzy brzmieniem wyrazów a ich graficzną formą. <u>Pisanie</u> Rozróżnia poznane wyrazy i poprawnie je zapisuje, popełniając tylko nieliczne błędy. Samodzielnie pisze zdania w oparciu o podane wzory, bezbłędnie odwzorowuje zdania i wyrazy, jest świadomy różnicy pomiędzy brzmieniem wyrazów a ich graficzną formą. Uzupełniania proste zdania jednym z podanych wyrazów, popełniając nieliczne błędy.
Wysoki	<u>Rozumienie ze słuchu</u> Poprawnie (werbalnie i niewerbalnie) reaguje na większość poleceń używanych w klasie. Rozróżnia znaczenie większości poznanych wyrazów o podobnym brzmieniu, rozpoznaje większość poznanych na lekcjach zwrotów stosowanych na co dzień i potrafi się nimi posługiwać, popełniając tylko nieliczne błędy, prawidłowo rozumie sens opowiadań, dialogów i historyjek przedstawianych także za pomocą obrazów i gestów. Potrafi z niewielką pomocą nauczyciela wyszukać szczegółowe informacje w tekstach mówionych (także w nagraniach audio i wideo).

	<u>Mówienie</u> Rozróżnia większość poznanych na lekcjach słówek, a wymawiając je, popełnia tylko nieliczne błędy. Recytuje i śpiewa z pamięci większość wierszyków, rymowanek i piosenek, popełniając przy tym nieliczne błędy. Dość poprawnie powtarza za nauczycielem lub płytą, zadaje pytania i udziela odpowiedzi w ramach większości wyuczonych zwrotów. Nazywa większość obiektów z otoczenia i dość sprawnie opisuje je. Chętnie bierze udział w miniprzedstawieniach teatralnych. <u>Czytanie</u> Czyta ze zrozumieniem większość wyrazów i prostych zdań, wskazuje większość napisanych zwrotów po ich usłyszeniu. Stosuje się do często powtarzanych poleceń tekstowych. <u>Pisanie</u> Starannie pisze po śladzie i przepisuje pojedyncze wyrazy lub proste zdania, nie robiąc zbyt wielu błędów. Podpisuje większość znanych obrazków, dość poprawnie uzupełniania proste zdania jednym z podanych wyrazów. Jest świadomy różnicy pomiędzy brzmieniem wyrazów a ich graficzną formą.
Średni	<u>Rozumienie ze słuchu</u> Reaguje niewerbalnie na polecenia używane w klasie. Rozróżnia znaczenie poznanych wyrazów o podobnym brzmieniu z pomocą nauczyciela. Rozpoznaje większość poznanych na lekcjach zwrotów stosowanych na co dzień, ale popełnia błędy, posługując się nimi, rozumie ogólny sens opowiadań, dialogów i historyjek przedstawianych także za pomocą obrazów i gestów. <u>Mówienie</u> Wymienia większość poznanych na lekcjach słówek, lecz popełnia błędy w ich wymowie. Recytuje i śpiewa z pamięci niektóre wierszyki, rymowanki i piosenki, popełniając błędy. Udziela odpowiedzi na pytania w ramach wyuczonych zwrotów. Chętnie bierze udział w miniprzedstawieniach teatralnych.

	<u>Czytanie</u> Czyta ze zrozumieniem tylko część wyrazów i prostych zdań, wskazuje część napisanych zwrotów po ich usłyszeniu. Zazwyczaj stosuje się do powtarzanych często poleceń pisemnych. <u>Pisanie</u> Pisze mało starannie po śladzie, przepisując pojedyncze wyrazy i proste zdania, popełnia błędy. Podpisuje część znanych obrazków, dość poprawnie uzupełnia proste zdania jednym z podanych wyrazów.
Niżej średni	<u>Rozumienie ze słuchu</u> Stara się reagować na polecenia używane w klasie. Z trudnością rozróżnia najczęściej używane wyrazy o podobny brzmieniu, rozpoznaje niektóre poznane na lekcjach zwroty stosowane na co dzień, rozumie ogólny sens opowiadań, jeżeli przedstawione są jednocześnie za pomocą obrazów i gestów. <u>Mówienie</u> Wymienia tylko niektóre poznane słówka, a stosując je, popełnia często błędy. Recytuje i śpiewa z pamięci wybrane, nieliczne wierszyki, rymowanki i piosenki lub ich fragmenty, popełniając błędy. Ma problemy z poprawnym powtarzaniem za nauczycielem lub płytą. Zadaje pytania tylko z pomocą nauczyciela, nie próbuje samodzielnie udzielać odpowiedzi w ramach części wyuczonych zwrotów. Nazywa poprawnie niewiele obiektów z otoczenia, ale nie potrafi ich opisać bez pomocy nauczyciela. Bardzo rzadko bierze udział w miniprzedstawieniach teatralnych. <u>Czytanie</u> Z trudnością czyta wyznaczone zdania i pojedyncze wyrazy, popełniając błędy. Nie zawsze rozumie przeczytany tekst. Ma problemy z zastosowaniem się do często powtarzanych poleceń pisemnych. <u>Pisanie</u> Ma problemy z pisanem po śladzie. Przepisuje poprawnie tylko bardzo proste wyrazy i krótkie zdania, podpisuje poprawnie tylko niektóre

	obrazki. Uzupełnia poprawnie nieliczne proste zdania jednym z podanych wyrazów.
Niski	<u>Rozumienie ze słuchu</u> Nie potrafi poprawnie reagować na żadne polecenia używane na lekcjach. Nie rozróżnia żadnych słów, nie rozpoznaje poznanych na lekcjach zwrotów używanych na co dzień, nie rozumie ogólnego sensu opowiadań, nawet jeżeli przedstawione są jednocześnie za pomocą obrazów i gestów. <u>Mówienie</u> Nie zna większości poznanych na lekcjach słówek, nie potrafi powtórzyć usłyszanego słowa za wzorem. Nie zna żadnych poznanych na lekcjach wierszyków, rymowanek ani piosenek. Nie potrafi poprawnie powtarzać za modelem, nauczycielem lub płytą. Nazywa nieliczne obiekty. <u>Czytanie</u> Nie rozumie czytanych wyrazów i prostych zdań. Nie stosuje się do często powtarzanych poleceń pisemnych. <u>Pisanie</u> Nie pisze po śladzie i nie przepisuje poprawnie nawet prostych zdań, a tylko niektóre pojedyncze wyrazy. Nie podpisuje znanych obrazków. Nie potrafi uzupełnić nawet prostych zdań jednym z podanych wyrazów.

8. EWALUACJA

Realizowany program będzie sukcesywnie poddawany ewaluacji formatywnej, mającej na celu uzyskanie bieżących informacji na temat słuszności i skuteczności przyjętych założeń, celów, metod pracy czy doboru treści. Natomiast na koniec realizacji programu zostanie przeprowadzona ewaluacja sumatywna, której zadaniem jest całościowa ocena programu. Ewaluacji dokonują wszystkie strony zaangażowane w tworzenie i realizację programu.

Do przeprowadzenia działań ewaluacyjnych w ramach programu posłużą następujące narzędzia:

- obserwacja i opisy zachowań uczniów pod kątem ich umiejętności, postaw, współpracy w grupie;
- analiza wszystkich wytworów dzieci;
- samoocena ucznia;
- portfolio ucznia;
- testy osiągnięć;
- ankiety dla uczniów i rodziców;
- wywiady z rodzicami;
- arkusze do diagnoz;
- analiza dokumentów i zapisów w dzienniku lekcyjnym.

Ewaluacja programu pozwoli stwierdzić, czy program jest prawidłowo skonstruowany i czy przyniósł oczekiwane efekty.

9. BIBLIOGRAFIA

- Adamek I., *Podstawy edukacji wczesnoszkolnej*, Kraków 1997.
- Black Paul, Harrison Christine, Lee Clare, Marshall Bethan, Wiliam Dylan, *Jak oceniać, aby uczyć*, CEO, Warszawa 2006.
- Bogdanowicz M., *Metoda dobrego startu we wspomaganiu rozwoju, edukacji i terapii pedagogicznej*, Gdańsk 2013.
- Bogdanowicz M., Kisiel B., Przasnyska M., *Metoda Weroniki Sherborne w terapii i wspomaganiu rozwoju dziecka*, Warszawa 1994.
- Bogdanowicz M., *Ruch rozwijający dla wszystkich*, Gdańsk 2003.
- Braun Marcin, Mach Maria, *Jak pracować ze zdolnymi. Poradnik dla nauczycieli i rodziców*, ORE, Warszawa 2012.
- Brophy Jerry, *Motywowanie uczniów do nauki*, Warszawa 2011.
- Brejniak W., *Kocham i wychowuję. Poradnik dla rodziców i nauczycieli*, Warszawa 1993.
- Brudnik E., Moszyńska A., Owczarska B., *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie. Przewodnik po metodach aktywizujących*, Kielce 2010.
- Burnford H., Wright N., *Każde dziecko to potrafi – sto pomysłów na sztukę*, Warszawa 1996.
- Dykcik W., Szychowiak B., *Nowatorskie i alternatywne metody w teorii i praktyce pedagogiki specjalnej. Przewodnik metodyczny*, Poznań 2001.
- Dylak S., *Konstruktywizm jako obiecująca perspektywa kształcenia nauczycieli*, [w:] H. Kwiatkowska, T. Lewowicki, S. Dylak (red.), *Współczesność a kształcenie nauczycieli*, Warszawa 2000.
- Dylak S., Podstawowe założenia pedagogiczne realizowane w projekcie „Przygoda z klasą”, <http://cdew.pl/category/aktualnosci>
- Filipiak E., *Rozwijanie zdolności uczenia się. Z Wygotskim i Brunerem w tle*, Sopot 2012.

- Fechner-Sędzicka I., Ochmańska B., Odrobina W., *Rozwijanie zainteresowań i zdolności matematycznych uczniów klas I – III szkoły podstawowej Poradnik dla nauczyciela*, ORE, Warszawa 2012.
- Gardner H., *Inteligencje wielorakie. Teoria w praktyce*, Poznań 2002.
- Gmosińska Danuta, Violeta Woźniak, *Inteligencje wielorakie w nauczaniu ortografii. 7 walizek*, Gdańsk 2009.
- Grabowski A., *Gry karciane rozwijające u dzieci umiejętność dodawania i odejmowania liczb*, Szczecinek 1999.
- Gruszczyk-Kolczyńska E., Skura M., *Skarbiec matematyczny. Poradnik dla nauczyciela klasy 0 i klasy I-III*, Warszawa 2005.
- Grzywniak C., *Wykorzystanie ćwiczeń z kinezylogii edukacyjnej w kształceniu zintegrowanym dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi [w:] Kształcenie zintegrowane dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych*, Kraków 2002.
- Hanisz J., *Matematyka w kształceniu zintegrowanym. Wesola szkoła – przewodnik metodyczny*, Warszawa 2002.
- Harmin Merrill, *Duch klasy. Jak motywować uczniów do nauki. Z polskimi przykładami z kursu internetowego Akademii Szkoły Uczącej się*, CEO, Warszawa 2005.
- Hudańska Iwona, *Szkolny system oceniania. Wskazówki dla rad pedagogicznych*, Poznań 1999.
- Jennifer de Gandt [w]: B. Pieśkiewicz, M. Kołodkiewicz, *Metafora w coachingu: zastosowanie metody CleanCoaching w pracy z organizacjami*, http://www.cleancoaching.pl/pdf/metafora_w_coachingu.pdf
- Kazimierska I., Lachowicz I., Piotrowska L., *Uczenie się dorosłych – cykl Kolba*
- Kędzior-Niczyporuk E. (red.), *O metodzie Klanzy. Teoria i praktyka*, Klanza 2010.
- Koletyńska Katarzyna, Halina Sitko, *Spotkania z rodzicami – inaczej, skuteczniej, ciekawiej*, Warszawa 2004.
- Kopaczyńska I., *Ocenianie szkolne wspierające rozwój ucznia*, Kraków 2004.
- Krzyżewska, *Aktywizujące metody i techniki w edukacji wczesnoszkolnej cz. I*, Suwałki 1998 [za:] Wiman i Mierhhensy „Educational Media”, Mernil 1969.
- Krzyżewska J., *Aktywizujące metody techniki w edukacji. Część IV – Wielkanoc*, Suwałki 2003.

- Kujawa E., Kurzyna M., *Reedukacja dzieci z trudnościami w czytaniu i pisaniu metodą 18 struktur wyrazowych*, Warszawa 1994.
- Lewine Madeline, *Jak dobrze uczyć dzieci. Wychowanie do prawdziwego sukcesu*, Poznań 2013.
- Lewowicki T., Dylak S. (red.), *Współczesność a kształcenie nauczycieli*, Warszawa 2000.
- Lipska E., Przychodzińska M., *Drogi do muzyki. Metodyka i materiały repertuarowe*, Warszawa 1999.
- Lubina L., *Konstruktywistyczne i behawioralne aspekty kształcenia zdalnego* [w:] „E-mentor” 2005 nr 1 (8), [za:] D. N. Perkins, G. Salomon, *Arecognitiveskillscontext bound?* „EducationalResearcher” 1989, [za:] G. Mietzel, *Psychologia kształcenia*, Gdańsk 2002.
- Nalaskowski A., *Przestrzenie i miejsca szkoły*, Kraków 2002.
- Olechnowicz H., *Metody aktywizowania głębiej upośledzonych umysłowo*, Warszawa 1983.
- Oster G. D., Gould P., *Rysunek w psychoterapii*, Gdańsk 2001.
- Polya G., *Odkrycia matematyczne*, Warszawa 1975.
- Popek S. (red.), *Metodyka zajęć plastycznych w klasach początkowych*, Warszawa 1987.
- Potocka Bożena, Nowak Lesława, *Projekty edukacyjne. Poradnik dla nauczyciela*, Kielce 2002.
- *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 maja 2014 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół* (Dz.U. z dnia 18 czerwca 2014 poz. 803).
- Saan A. von, *365 eksperymentów na każdy dzień roku*, Poznań 2005.
- Silberman Mel, *Uczymy się uczyć*, Gdańsk 2005.
- Spitzer Manfred, *Jak uczy się mózg*, Warszawa 2012.
- Sterna D., *Ocenianie kształtujące w praktyce*, CEO, Warszawa 2008.
- Sterna D., *Uczę (się) w szkole*, CEO, Warszawa 2014.
- Rau Krystyna, Chodoń Irena, *Ocenianie opisowe a rozwój dziecka. Poradnik dla nauczycieli*, Poznań 1999.

- Taraszkiewicz Małgorzata i Colin Rose, *Atlas efektywnego uczenia się nie tylko dla nauczycieli. Cz. 1*, Warszawa 2006.
- Tereszkievicz G., *Wędrówki z pedagogiką zabawy*, http://www.ewiwp.univ.rzeszow.pl/pliki/wedrowki_z_pedagogika_zabawy.pdf
- Terry R., Churches R, *NLP w szkole. Skrzynka narzędziowa dla nauczyciela*, Gliwice 2011.
- Szulc W., *Sztuka w służbie medycyny Od antyku do postmodernizmu*, Poznań 2011.
- Wasilak A. (red.), *Zabawa z chustą*, KLANZA 2002.
- Węglińska M., *Jak przygotować się do lekcji*, Kraków 1998.
- Węglińska M., *Jak przygotować się do lekcji? Wybór materiałów dydaktycznych*, Kraków 1998 [za:] W. Okoń, *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Warszawa 1987.
- Żylińska M., *Neurodydaktyka, czyli neurony w szkolnej ławce*, <http://osswiata.pl/zylinska/tag/neurodydaktyka/>
- **Strony internetowe:**
- http://www.kluczdouczeniasie.pl/pl/strona/5/lew_wygotski_-_mozart_psychologii
- <http://www.jankowskit.pl/metodyka-nauczania/taksonomia-blooma.html>
- <http://www.ceo.org.pl/pl/szkolazklasa2zero/library/odwrocona-lekcja>
- <http://www.ceo.org.pl/pl/szkolazklasa2zero/library/uczymy-innych>
- http://www.kluczdouczeniasie.pl/pl/strona/5/lew_wygotski_-_mozart_psychologii
- <http://raaanyjulek.blogspot.com/2013/02/ptaki-co-nosza-fraki-ksiazka-na-kolanka.html>
- <http://knp.lublin.pl/pl/blog/anna-kopec/353-z-ksiazka-na-kolanach.html>
- <http://www.urwiskowo.com.pl/2014/04/lapbookowe-abc-czyli-jak-zrobic-lapbook.html>

INNE

- Edukacja przyrodnicza w kształceniu zintegrowanym. Materiały Pracownia Pedagogiczna i Wydawnicza, Warszawa 1999
- Materiały szkoleniowe Centrum Edukacji Obywatelskiej – CEO w ramach 90 – godzinnego kursu internetowego „Jak motywować uczniów do nauki”.

INFORMACJE O AUTORACH KONCEPCJI PROGRAMU

Małgorzata Sulewska – z wykształcenia polonistka, nauczyciel dyplomowany, od 2007 roku dyrektorka Szkoły Podstawowej w Skalmierzycach. Absolwentka Studiów Podyplomowych dla Liderów Oświaty oraz Akademii Trenera. Współpracuje z Centrum Edukacji Obywatelskiej jako uczestniczka programów oraz jako trenerka i mentorka kursów internetowych. Autorka szkoleń i warsztatów adresowanych do nauczycieli. Pasjonatka oceniania kształtującego i myślenia w uczeniu się. Prowadzi blog edukacyjny poświęcony uczeniu i nauczaniu. Współautorka wielu projektów w ramach EFS. Autorka programu nauczania języka polskiego dla II etapu edukacyjnego. Wolny czas najchętniej spędza w swoim ogrodzie w otoczeniu najbliższych i ulubionych książek.

Ewelina Stachowicz – Zych – absolwentka Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu – kierunek zarządzanie i marketing. Współautor oraz kierownik 8 projektów dofinansowanych ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego, w tym 7 projektów edukacyjnych. Pilot wycieczek, animator czasu wolnego, wiceprezes Stowarzyszenia Przyjaciół Jarzębinki w Nowych Skalmierzycach. Autor i współautor licznych projektów w ramach działalności Stowarzyszenia. Czas wolny poświęca rodzinie i podróżom.

INFORMACJE O AUTORACH PROGRAMU

Anna Dziadkiewicz – absolwentka pedagogiki, specjalność edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna uniwersytetu w Zielonej Górze. Nauczycielka z doświadczeniem w pracy z uczniami w klasach I-III w szkole miejskiej i wiejskiej. Animatorka, instruktorka zajęć plastycznych. Wielbicielka aktywnych form spędzania czasu wolnego.

Agnieszka Florczak – nauczycielka dyplomowana, absolwentka Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (pedagogika, specjalność – nauczanie początkowe z arteterapią). Od 1997 roku nauczycielka edukacji wczesnoszkolnej w Szkole Podstawowej im. Marii Konopnickiej w Droszewie, od 2001 roku nauczycielka języka polskiego. Egzaminator Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Poznaniu z zakresu sprawdzianu w sześcioletniej szkole podstawowej. Autorka innowacji pedagogicznej i dobrych praktyk. Specjalista w zakresie gimnastyki korekcyjnej i terapii pedagogicznej. Realizatorka zajęć z uczniami w ramach Programu POKL z EFS: *Szkoła sukcesu, Szkoła dla każdego* oraz *Drogowskaz do sukcesu*. Lider zespołu wychowawczego i zespołu ds. pracy z uczniem zdolnym. Wieloletni opiekun Szkolnego Koła PCK. Aktywnie współpracuje z wieloma instytucjami lokalnymi: „Gazetą Skalmierzycką”, Zarządem Terenowego Koła PCK w Nowych Skalmierzycach i Zarządem Rejonowym PCK w Ostrowie Wielkopolskim. Organizatorka wielu projektów edukacyjnych, integrujących wiedzę z różnych dziedzin.

Dorota Gąsior – absolwentka Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Zielonej Górze. Nauczyciel edukacji wczesnoszkolnej i przyrody w Szkole Podstawowej im. Orła Białego w Biskupicach Ołobocznych. Specjalista z zakresu terapii pedagogicznej. Autorka dobrych praktyk, innowacji pedagogicznej, projektów edukacyjnych. Realizatorka zajęć matematyczno-przyrodniczych oraz zajęć artystycznych dla uczniów uzdolnionych w ramach projektu *Szkoła dla każdego*.

Eliza Jarmolowicz – nauczyciel języka angielskiego. Absolwentka Uniwersytetu Łódzkiego i Uniwersytetu Wrocławskiego, filolog angielski i polski, logopeda. Autorka innowacji pedagogicznych, programów i projektów edukacyjnych.

Izabela Kaczmarek – nauczycielka edukacji wczesnoszkolnej i języka angielskiego w Szkole Podstawowej im. Adama Mickiewicza w Skalmierzycach, lektorka języka angielskiego w prywatnych szkołach językowych. Ukończyła pedagogikę (specjalność

edukacja wczesnoszkolna z językiem angielskim) i filologię angielską na Uniwersytecie Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Justyna Krawczyk – nauczyciel dyplomowany języka angielskiego w Szkole Podstawowej im. Adama Mickiewicza w Skalmierzycach. Absolwentka Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz Wyższej Szkoły Humanistycznej im. Aleksandra Gieysztora w Pułtusk. Filolog i dydaktyk języka angielskiego. Autorka dobrej praktyki, wielu programów, własnych i gier interaktywnych, realizatorka innowacji pedagogicznych oraz wielu projektów. Prowadziła zajęcia językowe dla dzieci w ramach Programu POKL dofinansowanego z EFS *Drogowskaz do sukcesu*. Zainteresowana interaktywnymi nowinkami.

Aneta Kryszczak – nauczyciel edukacji wczesnoszkolnej z arteterapią. Absolwentka Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie. Jest kuratorem społecznym Wydziału Rodzinnego w Sądzie Rejonowym w Ostrowie Wielkopolskim.

Magdalena Kubacka – nauczyciel dyplomowany w Szkole Podstawowej im. Marii Konopnickiej w Droszewie. Ukończyła studia magisterskie w zakresie edukacji wczesnoszkolnej z arteterapią w Poznaniu w Instytucie Artystyczno-Pedagogicznym w Kaliszu oraz studia podyplomowe z zakresu muzyki i plastyki. Realizatorka zajęć z uczniami w ramach Programu POKL z EFS *Szkoła sukcesu, Szkoła dla każdego oraz Drogowskaz do sukcesu*. Jest autorką wielu szkolnych projektów.

Jolanta Łęcka – nauczyciel dyplomowany edukacji wczesnoszkolnej i muzyki w Szkole Podstawowej im. Adama Mickiewicza w Skalmierzycach. Ukończyła studia podyplomowe ze sztuki, plastyki oraz liczne kursy. Specjalista w zakresie terapii pedagogicznej, lider zespołu ds. pracy z dzieckiem zdolnym. Realizowała projekty w ramach Programu POKL z EFS *Drogowskaz do sukcesu, Szkoła sukcesu, Prosto przed siebie, Szkoła dla każdego*. Propaguje ocenianie kształtujące, współpracuje z CEO. Jest współautorką innowacji pedagogicznej „Ciekawość, bezpieczeństwo, sukces”, wielu projektów edukacyjnych mających wpływ na jakość pracy szkoły i efekty kształcenia. Chętnie współpracuje z wieloma instytucjami: Międzyszkolnym Ośrodkiem Animatorów Kultury, Ochotniczą Strażą Pożarną w Skalmierzycach.

Beata Sochacka – nauczycielka, absolwentka Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. T. Kotarbińskiego w Zielonej Górze. W zawodzie nauczyciela jako magister nauczania początkowego pracuje od 26 lat, niezmiennie w Szkole Podstawowej im. Adama Mickiewicza w Skalmierzycach. Od 2004 roku jest nauczycielką dyplomowaną, która ciągle na nowo odkrywa i doświadcza piękna zawodu. Jako typowa humanistka, która postrzega wszystko wewnętrzem, czyta książki i ma do nich ogromny sentyment, ciągle towarzyszą jej w rozwoju. Ukończyła studia podyplomowe z arteterapii, bibliotekoznawstwa z organizacją i zarządzaniem, filologii polskiej oraz kurs kwalifikacyjny z zakresu oligofrenopedagogiki. Realizuje projekty w ramach Programu Kapitał Ludzki, corocznie podejmuje zadania w programie Szkoła z klasą 2.0. Promowała ocenianie kształtujące w szkole jako liderka zespołu, systematycznie kontynuuje je w pracy dydaktyczno-wychowawczej. Jest autorką dwóch dobrych praktyk, które zostały zamieszczone na stronie Kuratorium Oświaty w Poznaniu. W każdym działaniu docenia i promuje współpracę z rodzicami. Uczniów postrzega jak kwiaty w różnobarwnym bukiecie.

Danuta Szymczak – nauczyciel dyplomowany edukacji wczesnoszkolnej w Szkole Podstawowej im. Adama Mickiewicza w Skalmierzycach. Ukończyła studia podyplomowe z arteterapii, plastyki. Specjalista w zakresie oligofrenopedagogiki i terapii pedagogicznej. Nauczyciel realizujący zajęcia w projektach w ramach Programu POKL z EFS: *Drogowskaz do sukcesu, Szkoła sukcesu, Prosto przed siebie, Szkoła dla każdego*. W pracy dydaktycznej jest propagatorką oceniania kształtującego, współpracuje z CEO. Aktywnie uczestniczyła w Ogólnopolskim Projekcie Edukacyjnym Eduscience. Pełni funkcję przewodniczącej zespołu edukacji wczesnoszkolnej. Jest współautorką innowacji pedagogicznej, wielu projektów podnoszących jakość pracy szkoły i wpływających na efekty kształcenia.

Krystyna Szczegóła – absolwentka Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Zielonej Górze. Nauczyciel dyplomowany edukacji wczesnoszkolnej w Szkole Podstawowej im. Orła Białego w Biskupicach Ołobocznych, specjalista w zakresie oligofrenopedagogiki oraz terapii pedagogicznej. Autorka dobrych praktyk. Realizowała zajęcia dla dzieci ze specyficznymi trudnościami w czytaniu i pisaniu, w tym zagrożonych ryzykiem dysleksji w ramach projektu „Szkoła dla każdego”. Aktywnie i z zaangażowaniem uczestniczy w różnych przedsięwzięciach i projektach edukacyjnych.

Małgorzata Urbańska – nauczycielka dyplomowana edukacji wczesnoszkolnej w Szkole Podstawowej im. Marii Konopnickiej w Droszewie, absolwentka Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Zielonej Górze i Uniwersytetu w Poznaniu (matematyka). Uzyskała pierwszy stopień specjalizacji zawodowej w zakresie nauczania początkowego. Autorka i realizatorka innowacji pedagogicznej, dobrych praktyk, programów i projektów edukacyjnych oraz wychowawczych. Ekspert MEN ds. awansu zawodowego nauczycieli. Wpisana do ewidencji egzaminatorów Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej. Koordynator ds. bezpieczeństwa, lider zespołu Wewnątrzszkolnego Doskonalenia Zawodowego. Nauczyciel prowadzący zajęcia w projektach w ramach Programu POKL: *Drogowskaz do sukcesu, Szkoła sukcesu, Prosto przed siebie, Szkoła dla każdego*. Aktywnie współpracuje z instytucjami: Międzyszkolnym Ośrodkiem Animatorów Kultury, Szkołą Podstawową nr 7 im. Adama Mickiewicza w Kaliszu, Komendą Policji w Nowych Skalmierzycach, Ochotniczą Strażą Pożarną w Skalmierzycach.

„Nowy program – nowe szanse”

innowacyjny program nauczania

– I etap edukacyjny

www.projekt.noweskałmierzycze.pl

Myśle - działam

Idę w świat

Informacje o projekcie

Aktualności

Galeria Zdjęć

Program nauczania

Materiały dydaktyczne

Blogi

Kontakt

Informacje o projekcie

Numer i nazwa Priorytetu: III. Wysoka jakość systemu oświaty

Numer i nazwa Działania: 3.3. Poprawa jakości kształcenia

Numer i nazwa Poddziałania: 3.3.4 Modernizacja treści i metod kształcenia – projekty konkursowe

Instytucja, w której wniosek został złożony: Ośrodek Rozwoju Edukacji

Okres realizacji projektu: od 01.04.2014 do 31.07.2015

Nazwa projektodawcy: Gmina i Miasto Nowe Skalmierzycze

ZAŁOŻENIA PROJEKTU:

Projekt zakłada poprawę jakości edukacji przez opracowanie i wdrożenie 1 innowacyjnego programu nauczania obejmującego jeden etap edukacyjny, co będzie mieć (1%) bezpośredni wpływ na osiągnięcie oczekiwanych rezultatów realizacji priorytetu POKL. Wdrożenie programu wraz z obudową metodyczną w postaci pakietów edukacyjnych przyczyni się do rozwoju kompetencji kluczowych uczniów z 3 szkół wiejskich z terenu gminy i miasta Nowe Skalmierzycze.

CEL GŁÓWNY PROJEKTU:

Poprawa jakości kształcenia poprzez opracowanie i wdrożenie w 3 szkołach wiejskich 1 innowacyjnego programu nauczania obejmującego I etap edukacyjny wraz z obudową do VI 2015r.

ADRESACI:

Projekt skierowany jest do trzech szkół podstawowych z terenu Gminy i Miasta Nowe Skalmierzycze. Szkoły są na terenach wiejskich – największa w Skalmierzycach ma 140 uczniów, kolejna w Biskupicach Obojczyckich : 72 uczniów , a w Droszewie 52. Projektem objęci będą wszyscy uczniowie klasy I w roku szkolnym 2014/ 2015. Adresatami projektu są także nauczyciele nauczania początkowego w klasach I-III z ww. Szkół.

ZADANIA W RAMACH PROJEKTU:

- Opracowanie i wdrożenia innowacyjnego programu edukacyjnego dla klas I-III wraz z obudową dydaktyczną
- Centrum Aktywnej Edukacji

INNOWACYJNOŚĆ PROGRAMU:

Innowacyjność programu polega na konstruktywistycznym podejściu do nauczania, które w centrum działań stawia ucznia i jego aktywność oraz na badaniach z zakresu neurodydaktyki. Nauczanie przyjazne mózgowi bazuje na ciekawości poznawczej uczniów, wykorzystuje silne strony mózgu, łączy wiedzę czysto kognitywną z emocjami, pozwala uczniom na stawianie hipotez i samodzielne szukanie rozwiązań, odwołuje się do wielu modalności i ułatwia łączenie pojedynczych informacji w spójną całość. Najistotniejszym elementem i warunkiem osiągnięcia sukcesu jest niewątpliwie odwołanie się do ciekawości poznawczej uczniów, drugim, nie mniej ważnym jest bezpieczna i przyjazna atmosfera oparta na współpracy i dobrych relacjach społecznych.

Tak ujęty proces nauczania pozwala na stworzenie optymalnego środowiska uczenia się, w którym dziecko buduje wiedzę poprzez badanie, doświadczanie, odkrywanie, tworzenie wynikające z wewnętrznej motywacji poznawczej. Konstruktywistyczny model wpisuje zaś nauczyciela w rolę towarzysza i przewodnika. Program zakłada uczenie się skoncentrowane wokół Centrum Aktywnej Edukacji: polonistyczno-komunikacyjnej, matematyczno-przyrodniczej, językowej, artystyczno-ruchowej. Poprzez Centrum Aktywnej Edukacji rozumie się stworzenie przestrzeni do pełnego rozwoju każdego dziecka poprzez odpowiedni dobór metod i form pracy, aranżację przestrzeni klasowej, wykorzystanie pomocy dydaktycznych w taki sposób, by wspierały aktywność ucznia, rozwijały jego ciekawość poznawczą i wdrażały do odpowiedzialności za uczenie się.

Ważnym elementem programu jest indywidualne podejście do kształcenia każdego ucznia oparte na koncepcji inteligencji Wielorakich Howarda Gardniera, profilach dominacji Carli Hannaford.

WDROŻENIE PROGRAMU

Opracowany przez zespół nauczycieli program wdrażany będzie w Szkole w Droszewie, Biskupicach Obojczyckich oraz w Skalmierzycach od 1 września 2014. Wdrażanie programu w szkołach będzie na bieżąco monitorowane a informacje umieszczane będą w aktualnościach projektu.

Statystyki

Pages | Hits | Unique

Last 24 hours: 80

Ostatnie 7 dni: 322

Ostatnie 30 dni: 2 056

Aktualnie na stronie: 1

KAPITAŁ LUDZKI

NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU

UNIA EUROPEJSKA

EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Witryna napędza WordPress

186

NOTATKI